

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare şi Istorie Militară, membru al Consorţiului Academiilor de Apărare şi Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

SUMAR

Putere și lege în relațiile internaționale contemporane

ASPECTE JURIDICE ALE SECURITĂȚII / 5

Liana-Andreea Negoiță – The Court of Justice of the European Union As the Guardian of the European Union Law. Relevance of the SIIJ Case for the European Political and Legal Construction / 7
Rareș-Gabriel Bercaru – Protecția prizonierilor de război. Problematica din spatele conflictului ruso-ucrainean / 18

SECURITATE EUROPEANĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ / 29

Mirel Țariuc – Marea strategie. Definire, conținut, utilitate / 31
Sorin-Vasile Negoiță – O Europă „mai puternică și mai capabilă" în domeniul apărării și securității / 41
Dragoș Ilinca – Perspective strategice privind dezvoltarea capabilităților de apărare / 50
Șerban F. Cioculescu – Evoluții recente în conflictul dintre Republica Populară Chineză și Taiwan. Lecții desprinse din războiul ruso-ucrainean / 57
George-Vadim Tiugea – Evoluția strategiei de securitate a Rusiei la începutul secolului al-XXI-lea (2000-2015) / 69
Dorin Gal – Security for "the people": Populism's potential impact on the EU's security agenda / 80

AGENDA ȘTIINȚIFICĂ / 87

Conferința științifică internațională „Securitatea regională în contextul soluționării conflictelor înghețate". Chișinău, 27-28 octombrie 2022 (**George-Alin Oprea**) / 89

RECENZII / 95

Sebastian Blidaru – Michael O'Hanlon, 2021: *The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint* / 97
Daniela Șișcanu – John. R. Allen, F. Ben Hodges, Julian Lindley-French, 2021: *Viitorul război și apărarea Europei* / 100

Tehnoredactor: Maria Dumitru

B. Nr. 31/08.12.2022/0691

TABLE OF CONTENTS

Power and Law in Contemporary International Relations

LEGAL ASPECTS OF SECURITY / 5

Liana-Andreea Negoiță – The Court of Justice of the European Union As the Guardian of the European Union Law. Relevance of the SIIJ Case for the European Political and Legal Construction / 7
Rareș-Gabriel Bercaru – Protection of Prisoners of War. The Debate Behind the Russia-Ukraine Conflict / 18

EUROPEAN AND INTERNATIONAL SECURITY / 29

Mirel Țariuc – The Grand Strategy. Definition, content, utility / 31
Sorin-Vasile Negoiță - A „Stronger and More Capable" Europe in the Field of Defense and Security / 41
Dragoș Ilinca - Strategic Perspectives on the Development of Defense Capabilities / 50
Șerban F. Cioculescu - Recent Developments within the Conflict between People's Republic of China and Taiwan. Lessons Learned from the Russia-Ukraine War / 57
George-Vadim Tiugea – The Evolution of Russia's Security Strategy at the Beginning of the 21st Century (2000-2015) / 69
Dorin Gal - Security for „the People": Populism's Potential Impact on the EU's Security Agenda / 80

SCIENTIFIC AGENDA / 87

International scientific conference „Regional security in the context of frozen conflict resolution". Chisinau, October 27-28, 2022 (**George-Alin Oprea**) / 89

REVIEWS / 95

Sebastian Blidaru - Michael O'Hanlon, 2021*: The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint* / 97
Daniela Șișcanu – John. R. Allen, F. Ben Hodges, Julian Lindley-French, 2021*: Future War and the Defense of Europe* / 100

ASPECTE JURIDICE ALE SECURITĂȚII

The Court of Justice of the European Union as the Guardian of the European Union Law. Relevance of the SIIJ Case for the European Political and Legal Construction

Liana-Andreea NEGOIȚĂ

ABSTRACT

The author analyzed the active role played by the CJUE towards a deeper European integration among all EU Member States, and the impact generated by the primacy of EU law over the national law of the Member States, even constitutional one, in terms of transfer of power towards the European Union.

Keywords: European Union, CJEU, Eiropean law, integration, constitutionalization, legal order

Liana A. Negoiță is a Post-doctoral Fellow at the Research Institute of the University of Bucharest (ICUB).

The European politics of integration is a complex and multi-layered process that demands long term engagements and obligations both from the European Union (EU) and the Member States. The Court of Justice of the European Union (hereinafter CJEU or the Court), the supreme legal body of the Union, has been perceived as a "motor of integration"[1] and in the same time "the creator and the defender of the EU legal order"[2], being the driving force that makes EU law become a reality in each and every Member State. Undoubtedly, there is a direct connection between the EU law and the European political developments.

In its 65 years of existence, the EU has been confronted with important treaty reforms in the direction of consolidating the Union, as well as considerable legislative activities and a tremendous case-law that have progressively advanced the idea of EU legal order. Since the principles of primacy of EU law (also referred to as precedence or supremacy) and direct effect were advanced by the CJEU in two of the main important cases, *Van Gen den Loos*[3] and *Costa v ENEL*[4], this issue has generated a real legal revolution within the European public space, ongoing debates on the dichotomous positions of the EU and the Member States on the EU competence extended to national sovereignty, as well as lots of conflicts between the EU law and domestic law of the Member States.

The main objective of this inquiry resides in analysing the active role played by the CJUE towards a deeper European integration among all EU Member States, and the impact generated by the primacy of EU law over the national law of the Member States, even constitutional one, in terms of transfer of power towards the Union.

Are there any political consequences at the national level, of the Member States of the CJEU decisions and rulings, at the EU level? This is the main research question of the

present study. My thesis is that the political impact of the CJEU rulings at the level of the EU Member States is either hidden or diluted in legal language, or creates a game-changing shift at the national level. Which law reigns supreme? This would be a subsequent question of research, very interesting to be analysed both from the EU and national perspectives.

In this regard, I propose in the present inquiry on the role of the CJEU, also an analysis of a CJEU judgement on the *SIIJ Case,* related to Romania, ruled in May 18, 2021, with a strong impact both at the European level, and the national level, as well as with a historical meaning. It is related to the Joined Cases related to a series of Romanian reforms in the areas of judicial organisation, the disciplinary regime applicable to judges, and the financial liability of the State and the personal liability of judges as a result of judicial error[5].

Within this framework, the main research directions that I consider in conducting this case study are mainly focused on three issues: First, my intention is to analyse to what extent the primacy of EU law can preclude even national constitutional law and what is the impact created both at the national and European level. Second, I intend to provide more arguments to sustain the old and very debatable idea of the CJEU as the guardian of the EU law, taking into account that one crucial task of the Court today remains to find an appropriate way of coexistence and harmonization between the Union and the Member States. Generally speaking, the Court has played a central role in law-making through its constant judicial practices, which have empowered the constitutionalization of the European legal order. And third, the case study aims to analyse at what extent the transfer of power towards the Union contribute to the development of the EU order as a self-contained regime[6]. The research methodology is based on the interdisciplinary approach and the techniques include the textual and normative analysis, as well as the case study of the CJEU's ruling in the *SIIJ* Case.

Even though the empirical studies on the European Union are nowadays very extensive and specialized, I consider that the European integration and the evolution of EU law still represent a fertile laboratory for an interdisciplinary approach (law, political science and international relations), mainly because of their dynamics. Within this context, a combination of methodological instruments across these disciplines is the key. The present research is situated at the crossroads of the three disciplines mentioned above, on the grounds that the European integration process has revolutionized, along with the globalization process, not only the law-making process, but also the governance at all its levels and of different domains of the society.

In terms of theories of the European integration, I will state from the beginning that the debate between neo-functionalism and intergovernmentalism is relevant for the current research, thus I will present arguments from both two dominant schools in determining the role of the Court as a real catalyst of the European process.

Steps forward in becoming the guardian of the EU law. Political and legal context and European integration approaches on the role of the CJEU

During the last decades, we were the spectators at an extraordinary construction of the EU. This *polity* represents the most successful example of any international engagement of the States, a *polity* which is durable, from 1950 to the present times, very different from any alliance understood in the terms of the traditional theories of political science and international relations and most important, a *polity* which is always evolving and reinventing itself in order to accommodate the States' common needs and objectives, in a *spillover* process. The Union has the characteristics of a federal State, but it is not one. The Union is neither a confederation. It is no longer an international organization, as it was at its origins.

In the context of the fragmentation of international law, mainly in terms of diversification and expansion of international law, favoring the emergence of different fields of law, the European Union is regarded as the best example: "a legal system originating in a treaty and

dependent on standard international law techniques for its origin and development, may come to seem – may actually be – sufficiently distinct as to constitute a separate legal system, linked to the international legal system, participating in it, but with its own reserved domain and its own rules of recognition"[7]. Evolving from an international organization to a very special body of law, the EU has decoupled from the international law, not entirely though, and became what is called in the literature, a self-contained regime, with a special *modus operandi* on the international arena and *sui generis* legal techniques of law-making and institutions-building. In the broader context of the fragmentation of the international law[8] and the evolution of the relationship between EU law and international law, it is interesting to observe how the EU as a self-contained regime interacts with national legal order of the Member States.

From the beginning, one should be aware of the fact that EU law is not totally decoupled from the general international law, these two are still intertwined and interconnected. Besides the fact that the EU was created within the international law as an international organization and subsystem of international law, we also observe that there are certain boundaries that characterise the degree of deference and autonomy. For instance, there is the question of accepting, in the EU treaties, the international obligations and agreements as biding international norms. In addition, when it comes to the EU's external action and its role as a global actor, the Union accepts also the legal frameworks of other international organizations. However, the evolution of the Union was clear in the direction of "an example of a particularly effective international law or even a 'laboratory', which may have directly or indirectly positive effects on the rest of international law"[9].

In order to understand the historical turn of the EU legal regime towards self-containedness, it is necessary to look at the following set of features: (1) the *sui generis* characteristics of the EU legal order, with special modus operandi that is totally different from any other regime of body in the international law; (2) the important steps towards gaining more autonomy, from the typical treaty- based regime to establishing a new legal order of international law; (3) the *acquis communautaire*, which proves that we assist to a constant evolution of the EU law, in terms of a diversity of norms and procedures specific to its sphere of operation, including the question of voluntary withdrawal od the Member States (within the scope of the EU law); (4) the possibility to reject the use of general principles of international law (such as the state responsibility, countermeasures and reciprocity mechanisms), in case of breaches of law and the active role of the Court through its conclusive judgments towards gaining more autonomy.[10]

Given the CJEU's increasing role, with a compulsory jurisdiction favoring the strengthening of the EU legal order, along with the consolidation of parliamentary institutions and the rule making process at a supranational level, and the EU Charter on Fundamental Rights, which is legally binding on the EU institutions and national governments, we observe that the EU law has become highly constitutionalised. However, the key actors of the EU remain the governments of the Member States.

There are two approaches on the European integration, through which this evolution can be explained: intergovernmentalism and neo-functionalism. The debate between these two approaches is a dynamic and constantly evolving one. On one hand, there is the neo-functionalist perspective that has also influenced other schools such as institutionalism and multi-level governance, claiming the diminished role of the Member States and favoring the integration process at a supranational level, the internal dynamics of the Union, as well as the growing role of the EU institutions, taking into account that the integration process has determined the emergence of internal *spillovers* which impact on both the expansion and intensity of the integration process.[11] Developed in the 1950s, the neo-functionalism of Ernst Haas explores how the European integration has determined the emergence of different political forces, economic forces and even social forces.[12]

On the other hand, there is the intergovernmentalist perspective, stating that the majority of Member States' interests are the driv-

ing forces of the EU legal integration, and providing an increasing role to the Member States in defining and conducting the EU policies. This approach was developed in the 1960s[13] and then in the 1980[14], and can be understood as a reaction to other theories, such as neofunctionalism and federalism, taking into account that it considers that the States are the main actors of the integration process.

Regarding the role of the CJEU, the two schools provide different perspectives. The intergovernamentalist approach claims that the judicial institution of the EU has no strong impact on the process, mainly based on the fact that "member states delegate some authority to the ECJ to enable it to monitor compliance with community obligations" and the rulings of the Court "that deviate from the preferences of powerful states are likely to be ignored or to trigger court-curbing measures"[15]. Moreover, the Court is perceived as an "agent of the EU member states [...] designed to interpret the EU treaty base and secondary legislation passed pursuant to the treaties in the arbitration of conflicts among EU institutions and among these institutions, member states and citizens"[16].

On the contrary, the neofunctionalist approach indicated that the Court is one of the most important actors of the European integration process and "as the law functions as a mask, this legal decision becomes nonpolitical and hides the promotion of a particular set of political objectives, against contending objectives, in the purely political sphere"[17]. Moreover, taking into account the functional and political spillover process, one explanation why the role of the Court could be easily accepted by the Member States, along with its rulings which were sometimes even innovative could be related to the fact that the "law operates as law by shifting expectations and individuals are entitled to rely upon the assumptions that social, economic or political behavior will be conducted according to the law".[18] The logic is that building the EU's legal systems requires a constant upgrade of common interests and objectives. Thus, this is when the spillover process intervenes. The Court is seen as a hero that "signals and paves the way to explicit terms on which the political actors can further integration"[19].

The image of the increasing role of the Court in the European integration process is strengthened by the so-called "magic triangle" that refers to the rules that proved to be crucial for the creation of a European legal order and even set the legal framework for a constitution:" 'direct effect' – the principle that EU law creates rights for individuals, which must be upheld by the member states' national courts; 'supremacy' – the principle that within the area of the jurisdiction of the European Court of Justice (ECJ), EU law is superior to the national laws of the member states; and 'preliminary ruling' – the procedure, which allows a national judge ruling on a case involving EU law to refer to the ECJ for an interpretation of the legal issue concerned"[20].

Embracing the neofunctionalist approach and recognising the growing role that the Court has played in the last decades in the European integration process and policy-making process[21], even though this issue is a long-standing academic dispute, it is very edieying to look at how the question of primacy of EU law over national law has been developed in its rulings.

There are two decisive turning points on supremacy of EU law, *Van Gend en Loos* Case and *Costa v ENEL* Case. One important step was the CJEU ruling in 1963 in the *Van Gend en Loos* Case[22], clearly mentioning the following aspects: "The Community constitutes *a new legal order of international law* for the benefit of which the states have limited their sovereign rights, albeit within limited fields and *the subjects of which comprise not only member states but also their nationals.* Independently of the legislation of member states, community law therefore not only imposes obligations on individuals but is also intended to confer upon them rights which become part of their legal heritage. These rights arise not only where they are expressly granted by the treaty, but also by reason of obligations which the treaty imposes in a clearly defined way upon individuals as well as upon the member states and upon the institutions of the community."[23] This ruling has brought essential developments in the EU law, both on the issues of the

EU legal order and the direct effect principle, being considered "Europe's foundational case" and compared to the *Marbury v Madison* case in the United States, as "it stands as a unique moment of revelation of Europe's nature (a unified legal order where EC norms have direct effect and prevail over national norms) and future (an incremental process of Europeanization through case law)"[24].

After stating very clearly the new legal order of the EU (at that time the European Economic Community), also introducing the concept of direct effect, one year later, in 1964, the Court goes even further with a ruling referring to the doctrine of supremacy, which was however mentioned in a different form, in the Treaty establishing the European Coal and Steel *Community* – article 9 mentioning the "supranational character"[25]. It is in the case *Costa v ENEL Case* where revolution really happens, mainly because of the Court's ruling that provided other important steps towards the European construction, by going beyond political integration, through legal integration. This way, the European legal order was described with the following characteristics: "By creating a Community of *unlimited duration*, having *its own institutions, its own personality, its own legal capacity and capacity of representation on the international plane* and, more particularly, *real powers stemming from a limitation of sovereignty or a transfer of powers from the states to the community,* the *Member States have limited their sovereign rights* and have thus *created a body of law which binds both their nationals and themselves*" [26]. This is a mark of the supremacy of EU law over the national law, which represents a clear turn towards more autonomy. Moreover, the transfer of sovereignty from the Member States empowers the Community itself on the international arena, having real powers and representation capacity.

These two rulings of the Court in the *Van Gend en Loos* Case and the *Costa v ENEL* Case are emblematic for the European construction as a Union, both from the political and legal points of view, expressing a lot of progressive vision. Even more, these represent the roots of what we have today. And the Court has demonstrated to be, by these rulings and the more to follow in the same line of reasoning, a real player, with authority and decisive role on the integration process, both legal and political. Nowadays, we confront with an even more progressive vision of the Court, with additional elements of innovation in the line of reasoning and an example in this regard would be the *SIIJ* Case. Also, it is necessary to mention that the Member States' positions related to the primacy of EU law and the effects over domestic law remain however essential for an accurate understanding of the entire process.

Relevance of the *SIIJ* Case for the European political and legal construction. Next level for the question of primacy of EU law?

The topic of the relationship between the EU law and the national constitutional law of the Member States is a matter of existence of the Union itself. It can be translated into the relationship between the CJEU and the national constitutional courts and the question of Kompetenz-Kompetenz. The Treaty of Lisbon has provided a clear picture of the question of division of responsibilities between EU and Member States

The doctrine of primacy of EU law and the creation of a new legal order of EU law, both established and developed by the CJEU are approached by the Member States in three different ways: first, there are the Member States that accept the full primacy, then, there are the ones that recognize limited primacy with regard to their national constitutions and the ones that principally acknowledge the primacy of their own constitutions over the EU law.[27] The approaches of the national courts are different and it is interesting to observe to what extent the primacy of EU law over national law, including constitutional law is accepted and what are the reasons and means of certain national courts to resist the absolute primacy of EU law, by invoking the powers of exceptional examinations due to constitutional limitations.[28]

The analysis of the ruling of the CJEU in the *SIIJ* Case is relevant for the topic of primacy

of the EU law over the national constitutional law of the Member States from two points of view: first, the position of national constitutional court expressly calling into question the primacy of EU law, stating that in case of a decision ruled by the CJEU which opposes a national constitutional regulation, it is not mandatory to apply the Court's ruling at the national level; second, the full effect of such CJEU's ruling, also considering the national context, which was the on the abolition of the so-called SIIJ - the Section for the investigation of judicial crimes, a new special section within the public prosecutor's office, established in 2018.

This case is about six requests for a preliminary ruling that were brought to the CJEU, referring to the reform in the field of justice and the fight against corruption in Romania and more particular, to the compatibility with the EU law of the legislative amendments made between 2017 and 2019 to the Justice Laws that were adopted in the context of negotiations for Romania's accession to the EU and to the creation of a special prosecution section – the SIIJ. It is worth mentioning the fact that this particular reform was monitored by the EU since 2007, under the Cooperation and Verification Mechanism (CVM), established by Decision 2006/928[29].

The ruling of the CJEU was very clear about the primacy of the EU law: "It is important to note that, under Article 2 of the Act of Accession, the acts adopted by the EU institutions before accession, which include Decision 2006/928, are to be binding on Romania from the date of its accession to the European Union and, in accordance with Article 2(3) of the Treaty of Accession, are to remain in force until they are repealed."[30] Moreover, the Court provides in this ruling additional information about the application of the CVM, by indicating that the Decision is biding and that reports need to made yearly on the progress: "In accordance with Article 4 thereof, Decision 2006/928 is addressed to all Member States, which includes Romania as from its accession. That decision is, therefore, binding in its entirety on that Member State as from its accession to the European Union. Thus, Decision 2006/928 imposes on Romania the obligation to address the benchmarks set out in its Annex and to report each year to the Commission, pursuant to the first paragraph of Article 1 thereof, on the progress made in that regard."[31]

The principle of primacy of EU law is mentioned in the ruling of the Court, which provides even more clarity on its application. The very innovative perspective adopted by the Court in the *SIIJ Case* could be considered a groundbreaking landmark ruling in the history of EU case-law, also considering the effects at the national level. It is interesting to note that the national constitutional court has expressed a clear position on rejecting the primacy of EU law over a national constitutional law, by invoking that the "EU law, in particular Decision 2006/928 related to the CVM, cannot take precedence over national constitutional law"[32]. However, the CJEU indicated in a coherent way that it had a constant position on the primacy of EU law in its rulings: "In accordance with the Court's settled case-law, the principle of the primacy of EU law establishes the pre-eminence of EU law over the law of the Member States. That principle therefore requires all Member State bodies to give full effect to the various EU provisions, and the law of the Member States may not undermine the effect accorded to those various provisions in the territory of those States"[33].

Even more, the arguments provided by any Member State related to the domestic law, even of constitutional order aren't viable to explain the decision of not applying the EU provisions, as long as the primacy of EU law is binding for all Member States, in the light of ensuring the unity and effectiveness of the EU law. Explicitly, the Court states "By virtue of the principle of the primacy of EU law, a Member State's reliance on rules of national law, even of a constitutional order, cannot be allowed to undermine the unity and effectiveness of EU law. In accordance with settled case-law, the effects of the principle of the primacy of EU law are binding on all the bodies of a Member State, without, inter alia, provisions of domestic law relating to the attribution of jurisdiction, including constitutional provisions, being able to prevent that."[34]

Under these considerations, CJEU indicated that "national law must be interpreted

in conformity with EU law, by virtue of which the national court is required, to the greatest extent possible, to interpret national law in conformity with the requirements of EU law".[35] In case of a conflict of interpretation between national law and EU law , the Court provides a strong perspective mentioning that "the national court [...] is under a duty to give full effect to those provisions, if necessary refusing of its own motion to apply any conflicting provision of national legislation, even if adopted subsequently, and it is not necessary for that court to request or await the prior setting aside of such provision by legislative or other constitutional means"[36].

On the particular question of the creation of the special section, the decision of the Court includes reference to the fact that national regulations on the organization of justice in Romania, including the creation of the SIIJ, "falls within the scope of Decision 2006/928, with the result that it must comply with the requirements arising from EU law and, in particular, from the value of the rule of law, set out in Article 2 TEU."[37] This way, the Court indicated that in order to be compatible with EU law, national law must recognize "be justified by objective and verifiable requirements relating to the sound administration of justice" and be "accompanied by specific guarantees such as, first, to prevent any risk of that section being used as an instrument of political control over the activity of those judges and prosecutors likely to undermine their independence and, secondly, to ensure that that exclusive competence may be exercised in respect of those judges and prosecutors in full compliance with the requirements arising from Articles 47 and 48 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union"[38].

The final conclusion of the ruling is the key through which must be interpreted the question of primacy of EU law: "The principle of the primacy of EU law must be interpreted as precluding legislation of a Member State having constitutional status, as interpreted by the constitutional court of that Member State, according to which a lower court is not permitted to disapply of its own motion a national provision falling within the scope of Decision 2006/928, which it considers, in the light of a judgment of the Court, to be contrary to that decision or to the second subparagraph of Article 19(1) TEU."[39] It is a revolutionary step in the discussion related to the application of the principle of primacy of EU law.

In order to understand the logic behind the ruling it is essential to look at the national context. After monopolising talks on Justice in the public sector for a relatively considerable period of time and thus creating lots of political controversies on the topic of independence of justice, the closedown of the Section for the investigation of judicial crimes, the SIIJ, in March 2022, came in accordance with the CJEU decision of May 18, 2021, as well as the Venice Commission's opinion of July 2021 and the opinion of the Supreme Council of Magistrates. On March 11, 2022, the President of Romania signed the decree for the promulgation of the Law on the abolition of the Section for the investigation of judicial crimes[40].

This controversial prosecution body, SIIJ, has been highly criticised both at national level and European level, in a broader context referring to the adoption of the so-called Justice Laws[41] and the adoption of several emergency ordinances, providing modifications to these laws, some of which being evaluated in a negative manner in the Mechanism for Cooperations and Verification Reports from 2018 and 2019.

In September 2020, the Advocate General of the CJEU, Michal Bobek, delivered a critical opinion on this Special Section of the Public Prosecutor's Office with exclusive competence to conduct investigations into offences committed to judges and prosecutors, to the Court, by stating clearly that it is contrary to the EU law and that "EU law precludes the establishment of a specific prosecution section with exclusive jurisdiction for offences committed by members of the judiciary, if the creation of such a section is not justified by genuine and sufficiently weighty reasons and if it is not accompanied by sufficient guarantees to dispel any risk of political influence on its functioning and composition"[42]. This opinion was considered a preliminary step in the process, on which the Court issued the final decision in May 2021.

To conclude this analysis, the *SIIJ Case* is significant for the EU politics of integration and the role of the CJEU in this process, in several aspects. (1) First of all, CJEU states very clearly that the principle of primacy of EU law precludes even national constitutional law and, in this context, it is very interesting to analyse the reasons behind this judgment, as the European integration process presents a particularity in the Romanian case, under the form of the Cooperation and Verification Mechanism, the CVM, through which the reform in the field of justice and the fight against corruption in Romania is monitored by the EU since 2007. (2) Second, this is a historical ruling, both for the EU and Romania because it is the first time that the legal effects of the CVM are very well clarified. (3) Third, the CJEU raises awareness on the importance of compatibility between EU law and national legal amendments made to the specific national laws (Justice Laws, adopted in the context of negotiations for Romania's accession to the EU) and implicitly, to the creation of a special prosecution section, the SIIJ. (4) Fourth, the CJEU indicates the obligation of national courts to interpret national law in conformity with the EU law and even to display any national legal provisions that might be in conflict with EU law, even though these provisions have a constitutional origin. (5) Last, the CJEU stipulates the importance of rule of law and independence of justice, stating the crucial importance of specific guarantees that there is no possible risk of political interference in the judicial system though the legal provisions that were made.

Conclusions

The CJEU has demonstrated through its case-law, starting with the most emblematic cases, *Van Gend en Loos* and *Costa v ENEL*, a very creative and progressive vision in the process of European political and legal construction and promoting fundamental principles of the Union, such as primacy of EU law and direct effect, in order to prevent any undermining of unity and effectiveness of EU law.

The process of uniting Europe still continues and the Court is indeed "the creator and the defender of the European legal order as we know it today."[43] It is important to note that, the role of the CJEU was crucial over the last decades, in creating essential steps towards European integration and even towards a more federal Union. The Court has become a real game-changer player in providing interpretations of every article of the European treaties and assuming a much more active role than its formal one outlined by the treaties, in shaping relations between the Union and its Member States.

The CJEU has advanced, through its rulings over time, the limits, or the extended limits within which EU has been developed as a new legal order, sketching the relationship between EU law and international law, as well as the one of EU law and national law of the Member States.

What makes the present analysis relevant for the European studies in general was the role of the Court in promoting and establishing the question of primacy of EU law, which is a fundamental principle of the EU law, over national law of the Member States, even of constitutional order. This legal reasoning is explained mainly by the fact that the EU law must prevail in case of a conflict between EU law and national law of the Member States. For a more nuanced understanding, the case-law of the CJEU is extremely relevant, as the Court itself has established and developed the principle and has expressly positioned itself, in its rulings, in favour of an absolute primacy of EU law. However, this perspective is sometimes different from certain national courts which still invoke certain power of exceptional revision and a limited primacy of EU law, mainly explained by certain constitutional limitations. These are different perspectives that are subject to intense debate in the current European legal and political space.

The analysis of the Court's decision in the *SIIJ* Case has revealed very clearly the impact and the effect of EU law over national law, even of constitutional order. This is an example of a full primacy acknowledged at the national level, even though this involves major legal changes at the national level. The innovative legal reasoning adopted by the Court in the *SIIJ* Case brings more clarity and develops

the legal line promoted in the two emblematic cases, *Van Gend en Loos* and *Costa v ENEL*. However, the ruling of the Court in the *SIIJ Case* is marked by a revolutionary step in approaching the doctrine of primacy of EU law. It is the next level. Going into matters of constitutional order is a real challenge both for the Union and the Member States, but also a historical step forward, in terms of EU political and legal construction, as well as related to the strengthening the EU as a self-contained regime. Taking into account the effects produced at the national level, the *SIIJ* Case can be considered, without any doubt, a groundbreaking landmark ruling in the history of EU case-law.

Bibliography

CJEU, Case 26/62, *NV Algemene Treansport- en Expenditie Onderneming van Gend en Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration*, Judgment of 5 February 1963.

CJEU, Case 6/64, *Flaminio Costa v. ENEL*, Judgment of 15 July 1964.

CJEU, Judgment in Joined Cases C-83/19 Asociația 'Forumul Judecătorilor Din România' v Inspecția Judiciară, C-127/19 Asociația 'Forumul Judecătorilor Din România' and Asociația 'Mișcarea Pentru Apărarea Statutului Procurorilor' v Consiliul Superior al Magistraturii and C-195/19 PJ v QK and in Cases C-291/19 SO v TP and Others, C-355/19 Asociația 'Forumul Judecătorilor din România', Asociația 'Mișcarea Pentru Apărarea Statutului Procurorilor' and OL v Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Procurorul General al României and C-397/19 AX v Statul Român - Ministerul Finanțelor Publice, Judgment of 18 May 2021, online at https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf;jsessionid=09414C953A751E23FE2B10E14AB94309?text=&docid=241381&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=15322.

Commission Decision 2006/928/EC of 13 December 2006 establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Romania to address specific benchmarks in the areas of judicial reform and the fight against corruption, online at https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2021-05/cp210082en.pdf.

Law on the abolition of the Section for the investigation of judicial crimes, online at https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2022/02/LG-5.pdf.

Law No 303/2004 on the Statute of Judges and Prosecutors; Law No 304/2004 on the judicial organisation and Law No 317/2004 on the Superior Council of Magistracy.

Press release no.114/20 of the CJEU, September 23, 2020, https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-09/cp200114en.pdf.

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Treaty of Paris), signed 18 April 1951, entered into force 23 July 1952, *261 U.N.T.S. 140.*

Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community (Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union), signed 13 December 2007, entered into force 1 December 2009, *Official Journal of the European Communities*, C 306/01, 17 December 2007.

UN, ILC Report *Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law*, UN Doc A/CN.4/L.682, 13 April 2006, Report of the Study Group of the ILC, finalized by Martti Koskenniemi, *Yearbook of the International Law Commission,* 2006, vol. 2, part 2, http://legal.un.org/docs/?symbol=A/CN.4/L.682.

***

von BOGDANDY, Armin, Stephan SCHILL, „Overcoming absolute primacy: respect for national identity under the Lisbon Treaty", *Common Market Law Review*, no.48, 2011, pp. 1417–1454.

BURLEY Anne-Marie, Walter MATTLI, "Europe Before the Court: A Political Theory of Legal Integration", *International Organization*, 47, Winter, 1993.

CRAWFORD, James and Martti KOSKENNIEMI, *The Cambridge Companion to International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.

ECKES, Christina, "International Law as Law of the EU: The Role of the European Court of Justice" in Enzo CANNIZZARO, Paolo PALCHETTI, Ramses A. WESSEL (eds.), International Law as Law of the European Union, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2011.

GARRETT, Geoffrey, "The politics of legal integration in the European Union", *International Organization*, vol.49, no.1,1995, pp. 171–181.

HAAS Ernst, *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces*, Stanford University Press, Stanford, 1958.

HOFFMANN Stanley, "Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe", *Daedalus*, 95(3), 1966, pp.862-915.

HORSLEY, Thomas, "Reflections on the Role of the Court of Justice as the "Motor" of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking", *Common Market Law Review,* vol.50, issue 4, 2013, pp. 931-964.

MATTLI Walter, Anne-Marie SLAUGHTER, „Revisiting the European Court of Justice", *International Organization*, vol.52, no.1, Winter, 1998.

MORAVCSIK, Andrew, "Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community", *International Organization,* vol. 45, no.1, Winter, 1991, pp. 19–56.

MORAVCSIK, "Preferences and power in the European Community. A liberal intergovernmentalist approach", *Journal of Common Market Studies,* vol. 31, no.4, 1993, pp. 473–524.

MORAVCSIK, Andrew, "Why the European Community strengthens the state: international co-operation and domestic politics", *Center for European Studies Working Paper Series No. 52*, Harvard University, 1994.

MORAVCSIK, Andrew, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1998.

SIMMA, Bruno, "Self-Contained Regimes", *Netherlands Yearbook of International Law,* vol. 16, 1985, pp. 111-136.

SIMMA, Bruno, "Universality of International Law from the Perspective of a Practitioner", *The European Journal of International Law,* vol. 20, no. 2, 2009.

SIMMA, Bruno, Dirk PULKOWSKI, "Of Planets and the Universe: Self-contained Regimes in International Law", *European Journal of International Law*, vol.17, no.3, 2006.

STONE SWEET, Alec, "European integration and the legal system" in Tanja A. BÖRZEL and Rachel A. CICHOWSKI (eds.), *The State of the European Union. Vol.6. Law, Politics, and Society*, Oxford University Press, Oxford, 2003, pp.18-47.

TRSTENJAK Verica, „National Sovereignity and the Principle of Primacy in EU Law and Their Importance for the Member States", *Beijing Law Review*, Vol.4, No.2, 2013.

TSEBELIS George, Geoffrey GARRETT, "The institutional Foundation of Intergovernmentalism and Supranationalism in the European Union", *International Organization* 55, 2, Spring 2001.

VAUCHEZ Antoine, "The Making of the European Union's Constitutional Foundations: The Brokering Role of Legal Entrepreneurs and Networks" in W. KAISER et al. (eds.), *Transnational Networks in Regional Integration,* Palgrave Studies in European Union Politics. Palgrave Macmillan, London, 2010.

WASSERFALLEN Fabio, „The judiciary as legislator? How the European Court of Justice shapes policy-making in the European Union", *Journal of European Public Policy,* Volume 17, Issue 8, 2010, pp. 1128-1146.

ZIEGLER Katjia S., "The Relationship between EU law and International Law", *University of Leicester School of Law Research Paper*, No.15-04, 2015.

Note

[1] The term was used by Thomas HORSLEY, "Reflections on the Role of the Court of Justice as the "Motor" of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking", *Common Market Law Review, vol.50, issue 4, 2013, pp. 931-964.* However, there are references that prove that this term was also previously used by Torsen Stein, in 1986 and P. Kirchhof in 2012.

[2] Christina ECKES, "International Law as Law of the EU: The Role of the European Court of Justice" in Enzo CANNIZZARO, Paolo PALCHETTI, Ramses A. WESSEL (eds.), International Law as Law of the European Union, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2011, p.353.

[3] CJEU, Case 26/62, *NV Algemene Treansport- en Expenditie Onderneming van Gend en Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration*, Judgment of 5 February 1963 (hereinafter "the *Van Gend en Loos* Case").

[4] CJEU, Case 6/64, *Flaminio Costa v. ENEL*, Judgment of 15 July 1964 (hereinafter "the *Costa v ENEL* Case").

[5] CJEU, Judgment in Joined Cases C-83/19 Asociația 'Forumul Judecătorilor Din România' v Inspecția Judiciară, C-127/19 Asociația 'Forumul Judecătorilor Din România' and Asociația 'Mișcarea Pentru Apărarea Statutului Procurorilor' v Consiliul Superior al Magistraturii and C-195/19 PJ v QK and in Cases C-291/19 SO v TP and Others, C-355/19 Asociația 'Forumul Judecătorilor din România', Asociația 'Mișcarea Pentru Apărarea Statutului Procurorilor' and OL v Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție - Procurorul General al României and C-397/19 AX v Statul Român - Ministerul Finanțelor Publice, Judgment of 18 May 2021 (hereinafter "the *SIIJ* Case")

[6] The issue of self-contained regimes is analysed by Bruno SIMMA and Dirk PULKOWSKI, in the following articles: Bruno SIMMA, "Self-Contained Regimes", *Netherlands Yearbook of International Law,* vol. 16, 1985, pp. 111-136; Bruno SIMMA, "Universality of International Law from the Perspective of a Practitioner", *The European Journal of International Law,* vol. 20, no. 2, 2009; Bruno SIMMA, Dirk PULKOWSKI, "Of Planets and the Universe: Self-contained Regimes in International Law", *European Journal of International Law*, vol.17, no.3, 2006, pp. 483-529.

[7] James CRAWFORD and Martti KOSKENNIEMI, *The Cambridge Companion to International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012, p.12.

[8] The "fragmentation of international law" is understood in terms of diversification and expansion of the scope of the general international law and has been studied by a special Study Group established by the United Nations International Law Commission (ILC) in 2002 and chaired by Bruno Simma (2002) and Martti Koskenniemi (2003-2006). It was based on an ILC study conducted by Gerhard Hafner in 2000 on the issue of fragmentation. In 2006 the ILC Study Group has finalized the Report on "Fragmentation of International Law: Difficulties Arising from the Diversification and Expansion of International Law".

[9] Katjia S. ZIEGLER, "The Relationship between EU law and International Law", *University o Leicester School of Law Research Paper*, No.15-04, 2015, p.272.

[10] During 2012-2015 I have been conducting a PhD research at the University of Bucharest, Faculty of Political Science, on the subject of "Fragmentation of International Law. The Relationship between European Union Law and International Law". These considerations and important conclusions included in the PhD Thesis that will be published this year, pp.237-238.

[11] See, Alec STONE SWEET, "European integration and the legal system" in Tanja A. BÖRZEL and Rachel A. CICHOWSKI (eds.), *The State of the European Union. Vol.6. Law, Politics, and Society*, Oxford University Press, Oxford, 2003, pp.18-47.

[12] Ernst HAAS, *The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces*, Stanford University Press, Stanford, 1958.

[13] See, Stanley HOFFMANN, "Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe", *Daedalus*, 95(3), 1966, pp.862-915.

[14] See, Andrew MORAVCSIK, "Negotiating the Single European Act: national interests and conventional statecraft in the European Community", *International Organization,* vol. 45, no.1, Winter, 1991, pp. 19–56; "Preferences and power in the European Community. A liberal intergovernmentalist approach", *Journal of Common Market Studies,* vol. 31, no.4, 1993, pp. 473–524; Andrew MORAVCSIK, "Why the European Community strengthens the state: international co-operation and domestic politics", *Center for European Studies Working Paper Series No. 52*, Harvard University, 1994; Andrew MORAVCSIK, *The Choice for Europe: Social Purpose and State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University Press, Ithaca, NY, 1998; Geoffrey GARRETT, "The politics of legal integration in the European Union", *International Organization*, vol.49, no.1,1995, pp. 171–181.

[15] Walter MATTLI, Anne-Marie SLAUGHTER, „Revisiting the European Court of Justice", *International Organization*, vol.52, no.1, Winter, 1998 p.180.

[16] George TSEBELIS, Geoffrey GARRETT, "The institutional Foundation of Intergovernmentalism and Supranationalism in the European Union", *International Organization* 55, 2, Spring 2001, p. 358.

[17] Anne-Marie BURLEY, and Walter MATTLI, "Europe Before the Court: A Political Theory of Legal Integration", *International Organization*, 47, Winter, 1993, pp.44.

[18] Idem.

[19] Ibidem, p.48.

[20] Antoine VAUCHEZ, "The Making of the European Union's Constitutional Foundations: The Brokering Role of Legal Entrepreneurs and Networks" in W. KAISER et al. (eds.), *Transnational Networks in Regional Integration,* Palgrave Studies in European Union Politics. Palgrave Macmillan, London, 2010, p.108.

[21] Fabio WASSERFALLEN, „The judiciary as legislator? How the European Court of Justice shapes policy-making in the European Union", *Journal of European Public Policy,* Volume 17, Issue 8, 2010, pp. 1128-1146.

[22] The *Van Gend en Loos* Case.

[23] The *Van Gend en Loos* Case.

[24] Antoine VAUCHEZ, *op.cit.,* p. 116.

[25] Art. 9, The Treaty establishing the European Coal and Steel Community, Treaty of Paris, 1951.

[26] The *Costa v ENEL* Case (emphasis added).

[27] Verica TRSTENJAK, „National Sovereignity and the Principle of Primacy in EU Law and Their Importance for the Member States", *Beijing Law Review*, Vol.4, No.2, 2013.

[28] Armin Von BOGDANDY, Stephan SCHILL, „Overcoming absolute primacy: respect for national identity under the Lisbon Treaty", *Common Market Law Review*, no.48, 2011, pp. 1417–1454.

[29] Commission Decision 2006/928/EC of 13 December 2006 establishing a mechanism for cooperation and verification of progress in Romania to address specific benchmarks in the areas of judicial reform and the fight against corruption.

[30] The *SIIJ* Case, para.163.

[31] Idem, paras.167-168.

[32] Idem, para.243.

[33] Idem, para.244.

[34] Idem, para.245.

[35] Idem, para.246.

[36] Idem, para.247.

[37] Idem, Conclusion of the Court, no.3

[38] Idem. Conclusion of the Court, no.5.

[39] Idem, Conclusion of the Court, no.7.

[40] See the text of the Law, online at https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2022/02/LG-5.pdf and the text of the decree at https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/252559.

[41] Law No 303/2004 on the Statute of Judges and Prosecutors; Law No 304/2004 on the judicial organisation and Law No 317/2004 on the Superior Council of Magistracy.

[42] Press release no.114/20 of the CJEU, September 23, 2020, https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2020-09/cp200114en.pdf.

[43] Christina ECKES, *op.cit.*, p.353.

Protecția prizonierilor de război. Problematica din spatele conflictului ruso-ucrainean

Rareș-Gabriel BERCARU

ABSTRACT

International humanitarian law, known as the law of war, aims to limit the destructive effects of armed conflicts that can have a significant impact on human integrity. Through the provisions of the international legal norms, a special protection is granted both to combatants hors de combat and to civilians. Being part of the first mentioned category, prisoners of war have the protection provided by the 3rd Geneva Convention concerning the Treatment of Prisoners of War of 1949.

Starting from the presentation of the main provisions of international humanitarian law regarding the treatment of prisoners of war, this paper aims to highlight the fact that there may be uncertainties regarding the application of international norms. This situation is argued through the study undertaken on the ongoing Russian-Ukrainian conflict.

An important finding is that the provisions of the Geneva Convention related to the analyzed issue were violated. Also, the situation in Ukraine demonstrates the difficulty through which the nature of an international conflict can be established. Last but not least, it is noted that the granting of prisoner of war status is closely related to the national interests of a state.

This paper demonstrates which aspects contribute to the need to adapt the norms of international humanitarian law to the present. And this is its practical implication.

Keywords: international humanitarian law; prisoners of war; the the 3rd Geneva Convention, the conflicts, national interests, international norms.

Rareș-Gabriel Bercaru este șef de promoție al Facultății de Securitate și Apărare a Universității Naționale de Apărare „Carol I" din București. Acesta a absolvit studiile de licență cu specializarea „Securitate și Apărare" desfășurate în perioada 2019-2022. Ocupă funcția de asistent de cercetare științifică în cadrul Secției programe studii de apărare a Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară.

Introducere

Manifestarea conflictului din Ucraina poate reprezenta contextul ce readuce în atenția opiniei internaționale un subiect consacrat, ale cărui rădăcini sunt pe cât de vechi, dar cu o influență pe atât de importantă pentru actualitate.

Încă din vremurile cele mai îndepărtate, prizonierii de război au fost subiecții unor tratamente inumane, acest comportament asupra lor devenind o constantă a timpului, conduită nepedepsită la nivel internațional. Însă, odată cu secolul al XIX-lea, grație vizionarismului nemaiîntâlnit evidențiat prin ideile promovate de către Henry Dunant se constituie bazele unui for, dar și fundamentul unor reglementări internaționale orientate spre acordarea sprijinului persoanelor afectate de cruzimea conflictelor armate. În cele din urmă, prin materializarea acestor idei inovatoare, din punct de vedere teoretic au fost înregistrate progrese esențiale în domeniul protecției prizonierilor de război. În prezent, este de responsabilitatea tuturor statelor semnatare a prevederilor internaționale să asigure buna aplicare a acestora.

Lucrarea de față își propune să arate cum instrumentele de drept internațional umanitar pot fi interpretate astfel încât să existe o aplicare diferită a acestora. Ipoteza de cercetare a lucrării este că prizonierii de război ai Federației Ruse din cadrul conflictului rusoucrainean ar putea să nu beneficieze de statutul cuvenit. Această idee va fi structurată pe baza unei analize ce pornește de la fundamentarea teoretică a principalului concept analizat, urmată de realizarea unui studiu aplicat asupra principalului subiect abordat. Studiul reprezintă și principala metodă de investigare adoptată. Rezultatul obținut va răspunde dacă se impune necesară adaptarea normelor de drept internațional umanitar în conformitate cu actualitatea, aceasta reprezentând și principala întrebare de cercetare.

Înainte de a dezbate coordonatele teoretice ale lucrării, este imperios a se menționa faptul că dreptul internațional umanitar este cunoscut ca drept al războiului sau drept al conflictului armat[1].

Delimitări conceptuale

În orice inițiere a unui demers științific este importantă explicarea și propagarea în rândurile cititorilor a unei imagini cât mai cuprinzătoare a conceptului central analizat. Particularizând această convingere asupra circumstanței de față, o definire cu un caracter comprehensiv asupra conceptului de „prizonier de război" nu poate fi reliefată prin evitarea instrumentelor juridice în domeniu, în special a celor de „hard" law.

Potrivit articolului 44 din Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale din anul 1977(P_I) *„orice combatant, în sensul articolului 43, care cade în mâinile părții adverse este prizonier de război"*[2]. Această prevedere cutumiară a reprezentat etalonul numeroaselor definiții apărute ulterior în spațiul public. Astfel, se poate surprinde definiția oferită de cercetătorul Hans-Peter Gasser, unde sintagma de „prizonier de război" este echivalentă cu membrii unei forțe armate, parte implicată într-un conflict armat internațional; persoane care cad în mâinile părții adverse în timpul menționatului diferend[3]. Încă din anul 1880, prin referințele aduse dreptului războiului pe uscat de către „Manualul Oxford", se menționează faptul că a fi prizonier de război reprezintă un tratament beneficiat de indivizi parte a unei forțe armate beligerante și care au căzut în mâinile adversarului[4]. Prin urmare, se poate observa o constantă în decursul timpului a modalității de enunțare a conceptului analizat. Pe scurt, ideea de prizonier de război se poate referi strict la *„inamici legali și dezarmați"*[5]. Chiar dacă această ultimă informație poate fi interpretată printre toate variantele de definire expuse, P_I atrage atenția asupra faptului că prizonierii de război nu pot dobândi această titulatură în lipsa statutului de combatant.

Între conceptul de „combatant" și conceptul de „prizonier de război" există o relație directă și univocă, caracterizată printr-un raport de determinare. Luând în considerare acest aspect, putem susține faptul că numai combatanții pot fi considerați și pot primi statutul de prizonieri de război. Studiind indicația oferită prin intermediul articolului 44 din P_I, regăsim termenul de „combatant" cu înțelesul de membru al forțelor armate îndreptățit, prin respectarea dreptului internațional aplicat conflictelor armate, la participarea directă în cadrul ostilităților[6]. Există totuși și situații excepționale când, potrivit articolului 4(B) din Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război din anul 1949 (G_{III}), chiar dacă o persoană face parte din forțele armate, aceasta poate beneficia doar de tratamentul rezervat prizonierilor de război, neîncadrându-se practic în statutul respectiv.

În cadrul articolului 4 din G_{III}, sunt expuse categoriile de persoane care pot beneficia de statutul de prizonier de război. Acestea pot fi grupate, asemenea modalității operate de către autorul Nils Melzer, în: membri ai forțelor armate sau participanți la un *levée en masse* și civili autorizați în mod oficial să însoțească forțele armate[7]. Însă, civilii autorizați pot dobândi statutul de prizonier de război, doar dacă răspund calității de combatant[8]. Cu excepția forțelor armate implicate direct în cadrul ostilităților, din prima categorie evidențiată

pot face parte conform prevederilor cutumiare: membrii miliţiilor şi corpurilor de voluntari care nu fac parte din forţele armate, membrii mişcărilor de rezistenţă, membrii forţelor armate regulate, care se pretind a fi ai unui alt guvern sau ale unei autorităţii necunoscute părţilor implicate, dar, nu în ultimul rând, şi populaţia unui teritoriu neocupat, neconstituită în forţele armate regulate, care poartă armele în mână şi respectă legile şi obiceiurile războiului[9]. În ceea ce priveşte a doua categorie evidenţiată, în cadrul acesteia pot fi incluse persoanele care urmează forţele armate, fără a face parte direct din ele: furnizorii, corespondenţii de război, membrii unităţilor de lucru ai serviciilor însărcinate cu bunăstarea forţelor armate, precum şi membrii echipajelor: comandanţi, piloţi, elevii marinei[10]. În domeniul dreptului internaţional umanitar este primordială distingerea dintre civil şi combatant. În „Lista regulilor cutumiare de Drept Internaţional Umanitar", la prevederea 106, se evidenţiază faptul că această diferenţiere reprezintă o obligaţie[11], pe urma căreia se poate stabili prin ce convenţie poate fi protejat un subiect al ramurii de drept internaţional umanitar: prin G_{III} sau prin „Convenţia a IV-a de la Geneva privitoare la Protecţia persoanelor civile în timp de război din anul 1949". Articolul 50 din P_I clarifică această situaţie .

În ceea ce priveşte combatanţii consideraţi ilegali, această categorie nu beneficiază de statutul prizonierilor de război, potrivit normei juridice internaţionale. Asemenea, nici personalul sanitar şi nici cel religios militar nu pot fi considerate aparţinători ai acestui statut. În schimb, ultimii menţionaţi deţin un statut special beneficiind de un tratament asemănător prizonierilor de război şi, de asemenea, de datoria de a oferi îngrijiri acestora.

Referitor la situaţiile în care dreptul unei persoane asupra propriei asumări a calităţii de prizonier de război provoacă o incertitudine, tribunalele competente sunt în măsura de a oferi cele mai bune hotărâri şi a clarifica dilemele juridice în domeniu. Până la o pronunţare oficială, persoanele în cauză sunt pasibile de prevederile oferite de către G_{III}[12].

Principale prevederi ce reglementează protecţia prizonierilor de război

Încă din anul 1863, pe scena internaţională a putut fi observată o înclinare spre promovarea şi respectarea drepturilor combatanţilor căzuţi în posesia adversarilor în urma *„capturării, a intenţiei exprimate de predare, sau a stării de incapacitate provocată de rănire sau boală"*[13]. Motivul pentru care se acordă o prudenţă aparte prizonierilor de război poate fi dedus prin faptul că această categorie beneficiază de protecţia internaţională oferită de normele dreptului internaţional umanitar. Aşadar, aceste victime ale conflictelor armate sunt persoane protejate prin prevederile instrumentelor juridice internaţionale.

Potrivit P_I, o persoană care ia parte la ostilităţi şi cade în mâinile părţii adverse este presupusă a fi prizonier de război şi, în consecinţă, este protejată de cea de-a treia Convenţie de la Geneva[14]. Cu toate acestea, nu pot fi ignorate documentele care au fost întreprinse în decursul timpului, deoarece prevederile G_{III} au rezultat din îmbunătăţirea treptată a normelor juridice formulate anterior.

Printre aceste acte pot fi exemplificate: „Codul Lieber" din 1863, „Declaraţia de la Bruxelles" din anul 1874, „Manualul Oxford" din 1880, „Actul final al Conferinţei Internaţionale a Păcii de la Haga" din 1899, „Regulamentul privitor la legile şi obiceiurile războiului pe pământ de la Haga din anul 1907" (*H 1907*), „Convenţiei de la Geneva pentru ameliorarea sorţii prizonierilor de război din anul 1929" (*G 1929*). Alături de aceste documente, poate fi amintit şi „Primul Protocol adiţional la Convenţiile de la Geneva privind protecţia victimelor conflictelor armate internaţionale din anul 1977", elaborat mai târziu. Acesta a fost parcursul ce a impus la nivel internaţional o tranziţie de la o perioadă în care soarta prizonierilor de război era considerată neînsemnată şi complet inferioară faţă de ceilalţi civili spre o realitate în care statele se angrenează *„în a respecta persoana şi demnitatea prizonierului de război, a capacităţii sale civile"*[15].

Conţinutul G_{III} reflectă rezultatul întregii activităţi juridice de protecţie acordată aces-

tor victime ale războiului în decursul timpului. Motivul pentru care a fost conceput acest instrument juridic poate fi corelat cu insuccesul înregistrat prin nerespectarea prevederilor „Convenției de la Geneva pentru ameliorarea sorții prizonierilor de război din anul 1929" în cadrul celui de al Doilea Război Mondial. Datorită prevederilor mult mai exacte și detaliate, care au reușit să limiteze orizontul de interpretare a documentului, s-a consfințit *„cea mai autoritară declarație cu referire la prizonierii de război"*[16].

O primă noutate față de instrumentele juridice anterior formulate sunt prevederile primelor trei articole, dispoziții comune a căror idei sunt considerate „nucleul dur" al Convențiilor de la Geneva din anul 1949. De asemenea, au fost stabilite mult mai bine condițiile de aplicare ale convenției pe plan internațional, aceasta invocând respectarea anumitor prevederi ale sale încă de pe timp de pace. În plus, pe lângă orice conflict armat ivit, este adusă în discuție respectarea dispozițiilor enunțate și în situația de ocupație totală sau parțială a teritoriului unei puteri semnatare a Convenției[17]. Ca și inovație poate fi menționat articolul 3 deoarece prevederile acestuia afirmă caracterul unui tratament corespunzător față de persoanele *hors de combat* care sunt părtașe la conflicte neinternaționale.

În ceea ce privește strict tratamentul prizonierilor de război, articolului 13 din G_{III} prevede faptul că *„prizonierii de război trebuie să fie tratați tot timpul cu omenie"*, fiind protejați împotriva acțiunilor considerate drept ilicite, care afectează integritatea personală: mutilările fizice, experiențele medicale și științifice, actele de violență, intimidarea, represaliile, dar și insultele[18]. În plus, prin intermediul articolului 23 se reglementează asigurarea securității prizonierilor împotriva expunerii la focul din zona de luptă, la bombardamentele aeriene și la alte pericole de război[19].

Este intolerabilă orice acțiune care ar putea provoca moartea sau ar putea pune în pericol sănătatea unui prizonier de război. Chiar dacă această prevedere poate fi regăsită și în *G 1929,* respectiv *H 1907*, prin articolele 4 din ambele documente, statistica înregistrată în anul 1942 în lagărele sovietice de prizonieri este sumbră. De exemplu, din aproximativ 17 459 de prizonieri de război preluați de la unitățile Armatei Roșii, până la 1 septembrie 1942, 29,5% dintre aceștia au decedat în lagărele de producție[20], încălcându-se astfel prevederile legate de organizarea muncii din *G 1929*, dispoziții reconfirmate și îmbunătățite de G_{III} unde se menționează concis prin intermediul articolului 51 faptul că puterea deținătoare trebuie să asigure protecția muncii și securitatea prizonierilor de război la locul de muncă[21]. Dacă ne raportăm la situația prizonierilor de război din lagărele sovietice din cel de al Doilea Război Mondial, putem constata faptul că procentul deceselor raportate printre prizonierii de război poate fi mult mai mare datorită faptului că doar prizonierii deținuți în lagăre erau evidențiați[22]. Mai mult, supraviețuitorii care au fost evidențiați în lagăr au fost supuși unui proces de interogare bazat pe o pronunțată presiune în scopul de obținere a unor informații suplimentare, element considerat ilegal atât prin articolul 5 din *G 1929* , cât și prin articolul 17 din G_{III}, unde se menționează faptul că nu poate fi aplicată nicio constrângere pentru obținerea unor informații subsidiare celor ce fac referire la nume, grad, data nașterii și numărul matricol[23]. Astfel, după cum putem observa, chiar dacă prizonierul de război poate fi considerat o sursă de cunoștințe valoroase, jurisdicția internațională îl protejează pe aceasta față de obligația de a divulga diferite informații substanțiale. De asemenea, acesta nu este supus pedepsei dacă nu oferă informațiile prevăzute ca fiind esențiale în cadrul procesului de interogare, dar, este spre beneficiul lui de a oferi informații exacte, deoarece, pe baza acestora poate primi un tratament mai privilegiat, situație exprimată prin articolul 44 din convenție. Esențial de înțeles este faptul că tratamentul prizonierilor de război se realizează în funcție de grad și vârstă[24]. Reamintind de situația specifică din lagărele sovietice, faptul că din comunicatele autorităților lipseau constant informații cu privire la gradele militare ale prizonierilor de război, precum și cele referitoare la componența etnică[25], cu siguranță acest principiu de diferențiere nu a putut fi respectat și aplicat.

Situația prezentată în lagărele sovieticilor în cel de al Doilea Război Mondial s-a conturat datorită mai multor motive și nereguli: dato-

rită penuriei alimentare, ignorarea capacității individuale de muncă stabilite prin controlul medical, nedispunerea de echipamente necesare, precum și amplasarea locurilor de muncă pe o distanță foarte mare față lagărele de prizonieri[26].

Prevederile G_{III} acordă o atenție sporită securității umane promovată de către puterea deținătoare care este responsabilă de modul de tratare a prizonierilor de război de la capturare și până la eliberare, respectiv repatrierea acestora. În această perioadă, prizonierii trebuie să beneficieze de un tratament egal (articolul 16) fundamentat pe principiul respectării individuale și a oferirii unor condiții de desfășurare trainică a activităților zilnice. Prin urmare, fiecare prizonier dispune de o captivitate gratuită, care trebuie să fie evaluată după aceleași criterii ca a celor oferite membrilor puterii deținătoare. Potrivit articolelor 25 – 27, prizonierul beneficiază de un adăpost ferit de umiditate, încălzit, luminat cu o suprafață satisfăcătoare[27] poziționat într-un loc prielnic în conformitate cu descrierea realizată de articolul 22. În ceea ce privește hrana, rația zilnică oferită trebuie să satisfacă condițiile menținerii unei bune sănătăți, iar apa potabilă să fie asigurată în cantități suficiente. Mai mult, se specifică faptul că pot fi acordate suplimente de hrană prizonierilor care lucrează, dar niciodată nu pot fi aplicate pedepse disciplinare referitoare la scăderea rației zilnice de alimente[28]. Referitor la îmbrăcămintea acordată, aceasta trebuie să se regăsească în parametrii suficienți și să fie corespunzătoare climatului în care se desfășoară prizonieratul. În plus, prizonierii vor fi echipați corespunzător muncii autorizate (articolul 50) pe care o practică[29].

Din perspectivă sanitară, Convenția prevede asigurarea tuturor măsurilor necesare conforme regulilor de igienă, lagărele fiind dotate cu dușuri și băi, unde prizonierii pot să beneficieze de cantitatea necesară de săpun și apă atât pentru îngrijirea personală, cât și pentru curățarea propriilor obiecte vestimentare[30]. În ceea ce privește îngrijirea medicală, fiecare lagăr de prizonieri trebuie să beneficieze de o infirmerie care poate asigura tratarea corespunzătoare a pacienților, chiar și a celor care necesită îngrijiri speciale. În plus, conform articolului 31, lunar, prizonierii trebuie supuși unor inspecții medicale[31]. Nu trebuie omis faptul că, prin intermediul dispozițiilor formulate, prizonierii de război au libertatea deplină asupra practicii propriului cult religios, aceștia fiind avantajați de distribuirea în încăperi în funcție de naționalitate, limbă, rasă. Chiar dacă un grup de prizonieri nu beneficiază de un duhovnic reținut sau de un prizonier cu un statut alternativ de preot, aceștia pot solicita puterii deținătoare posibilitatea de a dispune de acest drept, o soluție fiind desemnarea unui duhovnic parte din comunitatea religioasă locală de aceeași confesiune[32]. De altfel, potrivit articolului 38, prizonierii pot beneficia de activități recreative, intelectuale, sportive organizate și întreținute de către autoritatea lagărului.

De asemenea, mai pot fi evidențiate diferite aspecte reglementate de G_{III} favorabile prizonierilor de război cu referire la: menținerea posesiei asupra obiectelor de uz personal și al propriilor gradații militare (articolul 18); procesul de transfer al prizonierilor manifestat cu umanitate (articolul 46); protecție acordată față de implicarea în munci periculoase sau umilitoare (articolul 52); durata muncii (articolul 53); protecția asupra conturilor de venit ale prizonierilor (articolul 64); corespondența prizonierilor cu exteriorul (articolele 71-76), reclamații și plângeri (articolul 78); alegerea și îndatoririle reprezentantului prizonierilor (articolul 79), precum și la sancțiunile penale și disciplinare[33].

În ceea ce privește sfârșitul perioadei de captivitate, aceasta poate fi marcată fie prin repatriere, care trebuie realizată *„fără întârziere după terminarea ostilităților”*[34], fie prin libertatea cuvântului prizonierilor materializată prin angajament față de puterea deținătoare.

Orice acțiune gravă împotriva prizonierilor de război, faptă exemplificată conform articolului 130 din G_{III}, este considerată crimă de război. În „Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale” ratificat prin legea națională numărul 111 din 13 martie 2002 se prevede faptul că o crimă de război poate fi înțeleasă drept orice *„infracțiune gravă la convențiile de la Geneva din 12 august 1949”*[35]. În orice circumstanță, partea răspunzătoare de tratamentul acordat prizonierilor de război este actorul internațional care i-a capturat și, în

același timp, autoritatea care îi deține temporar. Prin urmare, eventuale sancțiuni penale justificabile pot fi aplicabile membrilor acesteia.

Situația prizonierilor de război în conflictul ruso-ucrainean

Cunoașterea comună ne spune faptul că la data de 24 februarie 2022 Federația Rusă a început întreprinderea unei acțiuni militare îndreptată împotriva Ucrainei, oficializată prin discursul susținut de președintele rus Vladimir Putin. Ușor de extrapolat este faptul că odată cu manifestarea acestui eveniment, au fost înregistrate numeroase abateri de la respectarea drepturilor omului, atât a persoanelor civile, cât și a categoriilor de persoane considerate combatanți. Ca să se evidențieze această stare, se poate puncta doar numărul de persoane civile victime ale conflictului înregistrate până în luna august, număr ce atinge valoarea de 12.649, dintre care 5.385 persoane ucise și 7.264 persoane rănite[36]. De asemenea, printr-un memorandum elaborat pe baza activității de constatare a faptelor și de monitorizare a respectării drepturilor omului întreprins de către Consiliul Europei au fost identificate dovezi plauzibile ce atestau, pe lângă încălcările evidente ale dreptului la viață, încălcări ale dreptului la proprietate, încălcări ale interzicerii torturii și a relelor tratamente, precum și încălcări ale dreptului la libertate și securitate[37].

În ceea ce privește soarta prizonierilor de război, în ciuda faptului că numărul acestora este încă necunoscut, Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a documentat abaterile referitoare la tratarea corespunzătoare a prizonierilor de război și a persoanelor *hors de combat* și, concluzia a fost că ambele părți implicate în conflict au comis încălcări ale G_{III} până la data de 31 iulie. În doar câteva luni, ambele părți au încălcat în mod evident articolul 13 din respectivul instrument juridic internațional, un presupus și de dorit tratament uman la adresa prizonierilor de război fiind înlocuit cu execuții extrajudiciare, tortură și rele tratamente.

În ceea ce privește prizonierii ucraineni, din 35 de persoane din cadrul forțelor armate ucrainene intervievate, aproximativ 27 de persoane au fost supuse torturii de către forțele armate ruse prin lovire, expunerea la temperaturi extreme, electrocutare și chiar amenințare cu violența sexuală[38]. Aceste tipare de comportamente ilicite au fost sesizate ca petrecându-se în colonia penală Volnovkha din regiunea Dontesk și în centrele de arest Briansk, Kursk, Staryi Oskol, Rostov-pe-Don, Taganrog din Federația Rusă. În contradicție cu prevederile enunțate prin articolele 17 și 87 din G_{III}, acest comportament a fost inițiat în special pentru obținerea de informații militare sau ca formă de pedepsire pentru participarea la ostilități. În plus, majoritatea persoanelor intervievate au susținut faptul că au fost forțate să învețe și să recite zilnic imnul național rus sau alte cântece patriotice, sub amenințarea violenței fizice. Au fost înregistrate și decese de pe urma acestor forme de tratament. Într-unul dintre cazurile petrecute pe data de 9 mai în Melitopol, victima a fost electrocutată până la moarte[39]. De asemenea, poate fi evidențiat și incidentul petrecut în noaptea dintre 28-29 iulie în colonia penală Volnovkha, acolo unde zeci de prizonieri de război au fost uciși și peste o sută au fost răniți în momentul în care colonia a fost lovită de bombardamente[40]. Această faptă contravine articolului 23 din G_{III} referitoarea la securitatea prizonierilor.

În ceea ce privește securitatea alimentară, toate persoanele intervievate au remarcat cantitatea insuficientă de hrană și apă administrate[41]. Pe parte sanitară, opt persoane s-au plâns de lipsă de asistență medicală oferită. Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului a înregistrat și 52 de cazuri de jefuire a bunurilor personale inclusiv a banilor de pe conturile bancare ale prizonierilor ucraineni, fapt ce contravine articolului 18 din G_{III}[42]. De asemenea, din numărul total de persoane intervievate, doar două persoane au beneficiat de oportunitatea de a vorbi cu rudele apropiate, însă și această scurtă interacțiune nu a permis oferirea de informații cu referire la locul de desfășurare a captivității[43]. Astfel, această situație se află în contradictoriu cu articolului 70 din G_{III}. Referitor la internarea prizonierilor de război ucraineni, Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului nu deține informații referitoare la

înființarea de lagăre pentru prizonieri, așa cum ar cere procedura legală. Din informațiile Oficiului, prizonierii au fost internați în colonii penale, centre de detenție preventivă, secții de poliție și locuri improvizate[44]. În comparație cu partea ucraineană, Federația Rusă nu a permis accesul observatorilor în cadrul centrelor de internare a prizonierilor de război.

În comparație cu Federația Rusă, partea ucraineană a facilitat accesul observatorilor în toate cele șapte facilități operate de Guvernul Ucrainei, acolo unde 142 de prizonieri de război ruși au fost intervievați[45]. Ca primă observație, și partea ucraineană a încălcat articolul 22 din G_{III} deoarece cei mai mulți dintre prizonierii de război ruși au fost internați în secții speciale ale unităților penitenciare, colonii penale, garnizoane militare și nu în lagăre special înființate[46]. O excepție însă este lagărul de prizonieri din regiunea Lviv, acolo unde observatorii au constatat faptul că locația respectă principalele prevederi ale dreptului internațional[47]. Totuși, acest exemplu pozitiv este izolat întrucât în alte circumstanțe au fost înregistrate numeroase abateri. Drept exemple pot fi evidențiate cele 50 de cazuri înregistrate de tortură și tratamente inumane. Într-unul dintre cazuri, o persoană rusă a fost supusă sufocării de către membrii forțelor de ordine ucrainene[48]. Aproximativ toate abaterile înregistrate de către autoritățile ruse pot fi regăsite ca încălcări comise și de partea ucraineană, inclusiv executarea prizonierilor de război[49].

Având în vedere faptul că orice încălcare a prevederilor enunțate prin convențiile de la Geneva atrage posibilitatea de acuzare sub pretextul crimelor de război, se poate ajunge la concluzia că ambele părți implicate în conflictul ruso-ucrainean trebuie trase la răspundere deoarece tratamentul lor la adresa prizonierilor de război a fost unul ilegitim. Situația devine interesant de analizat în momentul în care se are în vedere faptul că Federația Rusă își intitulează propria acțiune militară desfășurată pe teritoriul ucrainean drept o *operație militară specială*. Din discursul președintelui Vladimir Putin susținut pe data de 24 februarie reiese clar faptul că acesta a luat decizia de efectuare a unei operații militare speciale, ce are scopul de a proteja oamenii în conformitate cu articolul 51 din Carta Națiunilor Unite și în executarea tratatelor de prietenie și de asistență reciprocă cu Republica Populară Donețk și Republica Populară Lugansk[50]. Așadar, perspectiva rusă evită utilizarea sintagmei de „război", președintele negând în repetate rânduri asocierea acestui termen cu acțiunea militară desfășurată de trupele ruse în Ucraina.

Ținând cont de modul de tratare a presupușilor prizonieri de război ucraineni, a terminologiei utilizate pentru descrierea propriei acțiuni militare, dar și politica ce continuă să privească fostul spațiu sovietic, de la marea Baltică și până în Asia Centrală, drept spațiul său legitim de influență, ar putea exista circumstanțe pentru ca Federația Rusă să nu recunoască acordarea statutului aferent prizonierilor de război. Cu toate acestea, potrivit raportului întreprins de Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului, Federația Rusă nu l-a notificat pe Secretarul General al Națiunilor Unite cu referire la vreo derogare de la orice tratat privind drepturile omului[51]. Însă, experiența rusă referitoare la protecția prizonierilor de război demonstrează din nou posibilitatea punerii în aplicare a doctrinei *maskirovska*, asemenea precedentului din Ucraina din 2014. Conceptul de *maskirovka* poate fi definit prin spectrul larg de strategii folosite pentru deformarea viziunii inamicului asupra perspectivei ruse[52]. În situația de față doctrina se poate aplica prin folosirea înșelăciunii și a informațiilor false pentru demonstrarea faptului că Federația Rusă nu încalcă dreptul internațional umanitar și nici nu dorește să obțină un avantaj[53].

După cum s-a menționat anterior, această practică nu reprezintă o inovație. Prin războiul hibrid pe care Federația Rusă l-a întreprins în Ucraina în anul 2014, „*tendința de a șterge diferențele dintre război și pace*" a produs ipostaza în care pot fi identificate două conflicte armate distincte petrecute în estul Ucrainei[54]: un conflict armat internațional desfășurat între Ucraina și Federația Rusă, nerecunoscut de către partea rusă și un conflict armat neinternațional dintre statul ucrainean și rebelii din regiunile separatiste Donețk și Lugansk. Sub acest context, implicațiile asupra dreptului internațional umanitar sunt considerabile și evidente mai ales din perspectiva statutului de prizonier de război. Dacă în situația unui

conflict armat internațional, un combatant care a căzut în mâinile inamicului se califică pentru statutul și tratamentul prizonierilor de război în conformitate cu ideile prezentate în cadrul acestui material, în situația unui conflict armat neinternațional combatanții care cad sub autoritatea inamicului nu primesc statutul de prizonier de război și, prin urmare, nu se bucură de protecția oferită de G_{III}[55]. Așadar, o nerecunoaștere de către Federația Rusă a conflictului armat internațional existent cu Ucraina atrage după sine neacordarea statutului de prizonier de război ucrainenilor, care ar fi supuși urmăririi penale sub încălcarea legislației naționale ruse.

Revenind la situația curentă, se poate constata faptul că este imperios necesar a se stabili care este natura unui conflict armat pentru a se determina dacă se îndeplinesc cerințele legale pentru oferirea statutului de prizonier de război. Este ușor de anticipat faptul că viziunea ucraineană orientează conflictul ruso-ucrainean spre un conflict armat internațional. Însă perspectiva rusă, orientată pe operația militară specială, poate avea o abordare diferită.

Potrivit definiției oferite de către Ministerul Apărării al Federației Ruse, prin operație militară specială se poate înțelege *„o operație specială a forțelor ce implică acțiuni speciale ale acestora coordonate în obiective, sarcini, loc și timp, desfășurate conform unui singur plan pentru atingerea scopurilor specificate”*[56]. Opiniile teoreticienilor militari ruși înțeleg și definesc acest concept, în contextul teoriei militare ruse, diferit de sintagma de „război”. Potrivit colonelului Vladimir Kvachkov, principala diferență dintre cele două concepte se referă la cursul și rezultatul unei operații militare speciale care, în comparație cu un război, coboară până la nivelul acțiunilor tactice ale formațiunilor, unităților și chiar batalioanelor ce urmăresc atingerea unor scopuri și obiective politico-militare strategice a căror succes poate fi obținut printr-o singură operațiune decisivă realizată într-o perioadă scurtă de timp[57]. Așadar, operația militară specială este considerată, în tipologia conflictelor militare, de o intensitate mai mică față de război, care este considerat cea mai intensă formă de manifestare a unui conflict militar. Având în vedere acest aspect, se poate considera faptul că operația militară specială întreprinsă de Federația Rusă a luat sfârșit o dată cu insuccesul ofensivei timpurii desfășurate asupra Kievului, ce a putut avea presupusul scop de a *„demilitariza și denazifica Ucraina”*. Din acel moment, inițiala operație militară specială pare că s-a metamorfozat, aspect observat și de Viktor Litvinenko, ce consideră că structura acesteia a căpătat forma mai mult a unui „război local”[58].

Cu toate acestea, administrația prezidențială rusă nu și-a schimbat perspectiva asupra desfășurării operației militare speciale, în ciuda faptului că decretarea mobilizării parțiale, de exemplu, ar putea reprezenta un semnal ce denotă o creștere a intensității conflictului militar. Totuși, dacă în mentalul rus există o diferențiere între conceptul de „război” și conceptul de „operație militară specială”, poate fi acordat statutul de prizonier de război luptătorilor ucraineni?

Concluzii

Problematica privitoare la tratamentul prizonierilor de război înregistrează o rată foarte scăzută de respectare a instrumentelor legale internaționale față de alte subiecte ale dreptului internațional umanitar[59]. În ceea ce privește conflictul ruso-ucrainean, această ipoteză este confirmată, dar întreprinderea acestui studiu a demonstrat faptul că există dificultăți în a stabili dacă luptătorilor ucraineni li se poate oferi statutul de prizonier de război. Asemenea precedentului înregistrat în Ucraina în 2014, din nou se poate constata ce implicații poate avea interesul unui stat în a recunoaște adevărata natură a unui conflict internațional în care se află și în a-și respecta angajamentele internaționale asumate.

Având în vedere că Federația Rusă este semnatară a G_{III}[60], tratamentul prizonierilor de război ucraineni ar trebui să se realizeze în conformitate cu prevederile legale internaționale. Ținând cont că la nivel politico-militar nu se asumă faptul că statul este implicat într-un război, se poate forma un pretext pentru ca Federația Rusă să nu își asume justificat prevederile internaționale referitoare la tratamentul prizonierilor de război.

Chiar și în această situație, articolul 2 din cadrul G_{III} prevede faptul că *„prezenta convenție se va aplica în caz de război declarat sau orice alt conflict armat, ivit între două sau mai multe dintre Înaltele Părți Contractante, chiar dacă starea de război nu e recunoscută de una dintre ele”*[61]. Așadar, indiferent de intensitatea conflictului militar, Federația Rusă, chiar dacă participă la o operație militară specială, nu ar avea un temei juridic pentru a nu respecta tratamentul prizonierilor de război așa cum este reglementat prin G_{III}. Prin urmare, se poate considera adevărată afirmația fostului consilier juridic al Comitetului Internațional al Crucii Roșii – Gabor Rona, potrivit căruia *„greșeala nu este în dreptul nostru, ci aparține celor care nu îl recunosc și nu îl respectă”*[62]. Dar în cele din urmă, dacă Federația Rusă recunoaște că participă în cadrul unui conflict armat neinternațional, care ar fi concluzia?

Note

[1] International Committee of the Red Cross, *What is International Humanitarian Law?*, disponibil la adresa: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/what_is_ihl.pdf, accesat la data de 10.10.2022.

[2] ***Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, art. 44 (1), Geneva, 1977.

[3] Hans-Peter Gasser, *International Humanitarian Law. An introduction*, Editura Paul Haupt Press, Berna, 1993, p. 36.

[4] ***The Oxford Manual, *Fragmente din Legile războiului pe uscat*, art. 21, Oxford, 1880.

[5] ***Convenția de la Bruxelles, *Fragmente din Declarația referitoare la legile și obiceiurile războiului*, art. 23, Bruxelles, 1874.

[6] ***Primul Protocol adițional la Convențiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, art.43 (2), Geneva, 1977.

[7] Nils Melzer, Etienne Kuster, *International Humanitarian Law. A Comprehensive Introduction* , Editura Comitetului Internațional al Crucii Roșii, Geneva, 2016, p. 178.

[8] Anatolie Bulgac, Sergiu Sîrbu, *Drept Internațional Umanitar (Ghid)*, Editura Poligrafic Medicina, Chișinău, 2019, p. 52.

[9] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război din anul 1949, art. 4 (2), (3), (6), Geneva, 1977.

[10] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război din anul 1949, art. 4 (4), (5), Geneva, 1977.

[11] Jean Marie Henckaert, *Studiu privind dreptul internațional umanitar cutumiar. Contribuție la înțelegerea și respectarea dreptului în conflictele armate*, https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/romirrc_857_henckaerts.pdf, accesat la data de 10.10.2022.

[12] ***Primul Protocol adițional la Convețiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, art.45 (1), Geneva, 1977.

[13] Dumitru Codiță, *D.I.U. – 1. Manual pentru instruirea militarilor în Drept Internațional Umanitar (individ, grupă, pluton, campanie-similare)*, Editura Ministerului Apărării Naționale, Ploiești, 2005, p. 27.

[14] ***Primul Protocol adițional la Convețiile de la Geneva privind protecția victimelor conflictelor armate internaționale, art.45 (1), Geneva, 1977.

[15] Constantin Iordache, *Drept Operațional*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2003, p. 88.

[16] Qudus Adeola Mumuney, *International Humanitarian Law and Prisoners of War*, https://ssrn.com/abstract=1432722, accesat la data de 13.10.2022.

[17] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 1-2, Geneva, 1949.

[18] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 13, Geneva, 1949.

[19] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 23, Geneva, 1949.

[20] Laurențiu Constantiniu, Ilie Schipor, Vitalie Văratic (coord.), *Prizonieri de război români în Uniunea Sovietică. Documente 1941-1956*, Editura Monitorul Oficial, București, 2013, p. XXIV,*apud*, RGVA, Fond 1 p, opis 01 e, dosar 5, f. 23-25.

[21] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 51, Geneva, 1949.

[22] Laurențiu Constantiniu, Ilie Schipor, VitalieVăratic (coord.), *op. cit.*, p. XIII.

[23] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 17, Geneva, 1949.

[24] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 44, Geneva, 1949.

[25] Laurențiu Constantiniu, Ilie Schipor, Vitalie Văratic (coord.), *op. cit.*, p. XV.

[26] *Ibidem*, p. XXIV.

[27] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 25, Geneva, 1949.

[28] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 26, Geneva, 1949.

[29] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 27, Geneva, 1949.

[30] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 29, Geneva, 1949.

[31] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 30-31, Geneva, 1949.

[32] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 37, Geneva, 1949.

[33] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, Geneva, 1949.

[34] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 118, Geneva, 1949.

[35] ***Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, art. 8 (2), Roma, 1998.

[36] United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, *Report on the Human Rights. Situation on Ukraine*, p. 5, disponibil la adresa: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-09/ReportUkraine-1Feb-31Jul2022-en.pdf, accesat la data de 30.10.2022.

[37] Commissioner for Human Rights, *Memorandum on the human rights consequences of the war in Ukraine*, disponibil la adresa: https://rm.coe.int/memorandum-on-the-human-rights-consequences-of-the-war-in-ukraine/1680a72bd4, accesat la data de 30.10.2022.

[38] United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, *Report on the Human Rights. Situation in Ukraine*, disponibil la adresa: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-09-23/ReportUkraine-1Feb-31Jul2022-en.pdf, accesat la data de 31.10.2022.

[39] *Ibidem*.

[40] *Ibidem*.

[41] *Ibidem*.

[42] *Ibidem*.

[43] *Ibidem*.

[44] *Ibidem*.

[45] *Ibidem*.

[46] *Ibidem*.

[47] *Ibidem*.

[48] *Ibidem*.

[49] *Ibidem*.

[50] President of Russia, *Address by the President of the Russian Federation*, disponibil la adresa: http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843/videos, accesat la data de 1.11.2022.

[51] United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, *Report on the Human Rights. Situation in Ukraine*, disponibil la adresa: https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-09-23/ReportUkraine-1Feb-31Jul2022-en.pdf, accesat la data de 31.10.2022.

[52] Roger Beaumont, *Maskirovka: Soviet Camouflage, Concealment and Deception*, p. 5, disponibil la adresa: https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADB971047.pdf, accesat la data de 02.11.2022.

[53] Jeffrey Kahn, *Hybrid Conflict and prisoners of war: The case of Ukraine*, disponibil la adresa: https://ssrn.com/abstract=3127020, accesat la data de 2.11.2022.

[54] *Ibidem*.

[55] *Ibidem*.

[56] Roger N. McDermott, Charles K. Bartles, *Defining the „Special Military Operations"*, disponibil la adresa: https://www.ndc.nato.int/research/research.php? icode=777#, accesat la data de 02.11.2022.

[57] *Ibidem*.

[58] *Ibidem*.

[59] Sibylle Scheipers, *Prisoners in War*, Editura Oxford University Press, New York, 2010, p. 1, *apud*, James D. Morrow, *When do states follow the laws of war?*, p. 569.

[60] International Committee of the Red Cross, *Treaties, States Parties and Commentaries.Convention (III) relative to the Treatment of Prisoners of War. Geneva. 12 August 1949*, disponibil la adresa: https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/States.xsp?xp_viewStates=XPages_NORMStatesParties&xp_treatySelected=375, accesat la data de 02.11.2022.

[61] ***Convenția a III-a de la Geneva privitoare la Tratamentul Prizonierilor de Război, art. 2, Geneva, 1949.

[62] Jeffrey Kahn, *Hybrid Conflict and prisoners of war: The case of Ukraine*, disponibil la adresa: https://ssrn.com/abstract=3127020, accesat la data de 2.11.2022.

SECURITATE EUROPEANĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ

Marea strategie. Definire, conținut, utilitate

Mirel ȚARIUC

ABSTRACT

The concept of Grand Strategy is a term agreed to be aimed at achieving a fundamental goal of a state entity, but its content and the form in which it is presented differ according to various variables. The first part of the study attempts to clarify our understanding of the concept in this paper. However, regardless of the way in which this strategy is formalized, the source through which the Grand Strategy is identified, its main elements consist of the general objective, the available resources and the methods of implementation.

It can be admitted that the existence of a Grand Strategy is not conditioned by the power or size of the state in question, but it can be demonstrated that small states, in order to ensure their survival and growth, are forced to obtain the protection of great powers, subordinating their own strategies to those of the states that protect them. A few examples of simplified strategies will complete the present paper.

Keywords: *Grand Strategy, strategic documents, state behaviour, strategic plan, country project, national interest*

Mirel Țariuc este doctor în științe militare și informații, șeful secției Studii de Securitate în cadrul ISPAIM.

Într-o perioadă relativ scurtă a activității noastre în domeniul apărării naționale am făcut parte din echipa care administra cursurile organizate de Colegiul Național de Apărare[1], o instituție născută la inițiativa celui mai deschis militar de rang înalt pe care l-am cunoscut, ultimul ministru-general al apărării, regretatul Niculae Spiroiu[2]. Nu este aici locul să prezint fabuloasa personalitate a domniei sale și nici premierele pe care le-a organizat în cadrul unei politici autentice de reformă a sistemului anchilozat al acelor vremuri, dar vreau să precizez că transformarea Armatei României dintr-un colos cu picioare de lut într-o entitate capabilă a face față standardelor Alianței Nord-Atlantice i se datorează, semnificativ, și lui. Cu acel prilej am observat interesul deosebit al cursanților (civili și militari) și al profesorilor invitați (de asemenea civili și militari) pentru apariția/existența unei *Mari Strategii* (*Grand Strategy*) care să stabilească un fir roșu al devenirii noastre naționale și să faciliteze atingerea obiectivelor interesului național[3]. Așa cum era de așteptat, promotorii *Marii Strategii* nu defineau în același fel conceptul, dar mi s-a părut impresionant faptul că obiectivul denumit *Grand Strategy* întrunea consensul tuturor celor prezenți. Era vorba de fapt de nevoia unui obiectiv cât mai precis la nivel național, bazat pe un plan realist și care să beneficieze de re-

surse suficient de credibile, posibil a fi atrase în proiect.

Mediul în care se purtau aceste discuții fiind unul evoluat, unii participanți au evocat atingerea principalelor obiective naționale anterioare (aderarea la NATO și UE), atinse de România în 2004, respectiv 2007, în urma unor eforturi considerabile ale societății românești de atunci și a unei conjuncturi internaționale favorabile. Succesul evident al celor două proiecte dusese la punerea între paranteze (de către toți participanții) a rezistenței (normale, de altfel) cu care diferite segmente ale societății întâmpinaseră numeroasele reforme cerute de cele două organizații pentru compatibilizarea țării noastre cu celelalte state membre. Asemănător, majoritatea celor prezenți prefera să nu aducă în discuție multiplele *codițe* rămase în suspensie și acceptate ca rezolvabile de entitățile amintite. Este relevant faptul că, după aderarea României și Bulgariei (2007), singurul stat care a mai fost primit în Uniunea Europeană a fost Croația, ale cărei probleme în calea aderării erau preponderent politice. Este de subliniat aici și meritul pe care toți participanții îl atribuiau așa-numitei foi de parcurs (*road map*), adică planului realist și profesionist întocmit. Din dezbaterile *ad-hoc* legate de acest subiect a reieșit o serie de concluzii pe care, în acea vreme, le-am notat. Aici, voi încerca să le analizăm, răspunzând la mai multe întrebări care ni se par importante pentru înțelegerea importanței planificării strategice pentru un stat modern, indiferent de mărimea sa sau de puterea sa economică.

Pentru a păstra un nivel rezonabil de rigurozitate, vom transcrie ceea ce am notat în urmă cu un deceniu, dar într-o formulare interogativă. Vom încerca, așadar, să răspundem unor întrebări legate de un punct de vedere aproape unanim, exprimat acum un deceniu de persoane relativ calificate în domeniul securității și apărării, militari și civili, toți mulțumiți și mândri de apartenența României la NATO și la Uniunea Europeană, mai mult sau mai puțin dezamăgiți de politicile publice existente, considerate oarecum haotice și fără să permită o imagine credibilă (sau măcar inteligibilă la modul concret) a României la limita de valabilitate a documentelor cu pretenție strategică.

Cum definim *Grand Strategy*? – *Marea Strategie ca plan*

Pare evident că avem o întrebare cu răspuns simplu din moment ce toate persoanele participante vorbeau despre concept ca despre unul cunoscut, la îndemână. Nu este însă așa de facil să răspunzi la această întrebare, din moment ce existau înțelegeri diferite semnificativ, chiar în interiorul grupului de discuții. Mai mult, o mulțime de surse definesc Marea Strategie într-un fel aparte, iar și mai multe se străduiesc să ne demonstreze ceea ce nu este *Grand Strategy*, omițând să descrie clar ceea ce este. Să pornim de la definiția dată de *Enciclopedia Britannica: cea mai complexă formă de planificare a unei țări în vederea îndeplinirii unui obiectiv pe termen lung*[4]. Să recunoaștem, formularea este foarte clară și ne descrie conceptul ca pe un plan deosebit de complex, în vederea realizării unui țel foarte important al entității în cauză, tangibil într-o perioadă lungă (?) de timp. Am adăuga că se poate înțelege că țelul este, de fapt, *cel mai important* și că el trebuie acceptat ca atare de o masă critică a populației. Revenind, *Britannica* precizează explicit că stabilirea obiectivului național nu este nicidecum suficientă, ci este nevoie de *evaluarea minuțioasă a resurselor statului și, în cele din urmă, de repartizarea acestor resurse într-o manieră foarte organizată pentru a atinge obiectivul*[5]. În consecință, conform acestei prime surse, raportul între *Marea Strategie* și un plan complex privind realizarea interesului național este aproape unitar, conceptul analizat de noi putând fi descris în termeni tehnici ca un proiect deosebit de complex, numit de unii *Proiect de Țară*[6]. Nu putem trece mai departe fără a remarca legătura istorică dintre conceptul analizat și război, anume că, de cele mai multe ori *Marea Strategie* este îndreptată împotriva unui inamic. Pe de altă parte, lumea modernă depășește cadrul rigid al conflictului armat, astfel că *Grand Strategy* are adesea alte ținte, cum este de pildă dezvoltarea economică a unei țări. În sfârșit, *Britannica* recunoaște că: *Noțiunea de Mare Strategie este notoriu evazivă, deoarece oamenii de știință, politicienii și liderii militari tind să o definească în moduri considerabil diferite*[7].

Apropierea conceptului de domeniul militar și îndeosebi de termenul de război este mai accentuată de către *Bibliografiile Oxford*[8], dar și aici se subliniază extinderea inițială către perioadele de pace și cea ulterioară de diseminare în alte domenii și chiar la alte entități decât statul. De altfel, definiția dată aici, deși mai puțin concisă ca precedenta, precizează termenii principali și obligatorii deduși anterior: obiectiv, resurse, plan. În plus, definiția descrie și tipurile de resurse folosite în implementare: *Marea strategie este cel mai înalt nivel al politicii naționale care stabilește modul în care statele sau alte unități politice acordă prioritate și mobilizează surse militare, diplomatice, politice, economice și alte surse de putere pentru a asigura ceea ce percep ca fiind interesele lor*[9].

Este evident că ambele definiții sugerează vocația de plan a unei Mari Strategii, adică de ordonarea unor acțiuni alimentate cu diferite resurse disponibile, destinate atingerii unor obiective importante (interesul național) și, foarte important, pornind de la o situație existentă corect și detaliat analizată. Ideea, foarte răspândită în rândul cetățenilor și al experților, că ne interesează să ajungem într-un loc anume și că este mai puțin importantă poziția din care plecăm este extrem de păguboasă pentru că ea compromite însăși ideea de planificare și garantează un eșec mai mult sau mai puțin lamentabil. Cu ani în urmă, în perioada în care statul român și-a dovedit cu prisosință incapacitatea de a elabora documentele strategice legale, s-a ajuns la concluzia că organismul militar din domeniul apărării își poate construi propria strategie de dezvoltare, pornind de la un obiectiv general motivator și nerealist, ignorând fățiș starea reală din acel moment și bazându-se pe resurse care ar putea fi disponibile, la un moment dat. Documentul, intitulat *Strategia de Transformare a Armatei României*[10] (STAR), a beneficiat de aprobarea *Consiliului Suprem de Apărare a Țării* (CSAT) și, în virtutea legislației în vigoare a devenit obligatoriu pentru instituțiile destinate implementării, respectiv MApN. Eterogen, neclar, evident lipsit de realism, documentul a dispărut din peisaj după câțiva ani deși, în acea perioadă, el era considerată o *Mare Strategie Militară*, posibil model pentru un *Proiect de Țară*.

O restrângere a nivelului de detaliere a unui plan numit *Grand Strategy*, care nu contrazice definițiile anterioare, dar care este apropiat de pragmatismul occidental, poate fi regăsită în modul în care RAND[11] definește conceptul: *O mare strategie descrie interesele cele mai importante și durabile ale unei națiuni și teoria privind modul în care le va apăra sau le va promova, având în vedere constrângerile interne și internaționale*[12]. Așa cum se poate observa, *Grand Strategy* conține în principal elemente cu un grad rezonabil de generalitate, menite a deveni anvelopă pentru o multitudine de alte strategii (sectoriale) și de planuri amănunțite, cu un grad înalt de concretețe și precizie. Astfel, valabilitatea sa are o șansă în plus de supraviețuire într-un mediu turbulent, în care condițiile de mediu se schimbă adesea, uneori într-un mod imprevizibil. De această dată, resursele nu trebuie evidențiate în mod individual, după cum nici metodele de implementare nu trebuie precizate. Practic, Marea Strategie conține obiectivul fundamental (interesul național și, eventual, componentele sale, analiza prospectivă a condițiilor de funcționare a statului și principalele căi prin care interesul național va fi realizat/apărat și promovat. De menționat și faptul că RAND consideră că *Marea strategie a SUA nu este neapărat surprinsă într-un singur document, dar documentele Strategia de securitate națională și Strategia națională de apărare sunt puncte de plecare bune pentru înțelegerea acestui concept*[13].

În sfârșit, trebuie subliniat faptul că, atât în variantele mai vechi cât și în cele moderne, strategia și *Marea Strategie* sunt legate foarte strâns de conceptul de război, de confruntarea inter-statală violentă, menită a asigura învingătorului noi resurse de putere. Liddell Hart[14], unul dintre pionierii abordării teoretice a conceptului *Grand Strategy* consideră că *Marea Strategie* este *politica care ghidează desfășurarea războiului*, având rolul *de a coordona și direcționa toate resursele unei națiuni, sau ale unui grup de națiuni, către atingerea obiectului politic al războiului – scopul - definit de politica fundamentală*[15]. Evident însă, în condițiile înțelegerii cuvântului război ca o competiție deosebit de importantă la nivelul statelor chiar dacă violența fizică lipsește sau

este nesemnificativă, *Marea Strategie* nu își pierde locul său de izvor al tuturor celorlalte strategii și politici ale unei națiuni care dorește realizarea, apărarea și promovarea interesului național.

În concluzie, definirea conceptului nostru ca plan de vârf, izvor și anvelopă pentru mulțimea de documente elaborate în aval, este în regulă, caz în care strategiile naționale de securitate/apărare pot conține, explicit sau nu *Marea Strategie*, integral sau parțial. Ca atare, refuzul multor militari de rang înalt de a recunoaște în documentele legale *Marea Strategie* (așa cum s-a întâmplat acum aproape un deceniu) ar trebui analizat mai atent, inclusiv prin studierea respectivelor strategii, asemănătoare cele de atunci cu cele de astăzi. Observăm în primul rând o depersonalizare cronică a obiectivului, descris ca realizarea unui interes național care să răspundă așteptărilor optimiste ale fiecărui cetățean. Nu vom găsi nicăieri, nici în documente nici în dezvoltările procesului de promovare, concretizarea obiectivelor majore, așa cum s-a întâmplat înainte de aderare. Nicăieri nu scrie și nu se spune că ne propunem să intrăm în OECD, să fim țară euro sau să facem parte din spațiul Schengen în perioada strict delimitată a valabilității documentului. Necuprinderea lor în documente sau măcar în luări de poziție publice induce incapacitatea decidenților de a-și asuma proiecte care ar putea eșua. Iar nesiguranța lor este simțită acut de toți cei care, cu bună credință, vizualizează mintal, în forme adeseori diferite, viața lor reală într-o țară europeană, sigură și prosperă. Cât despre metode și acțiuni, ele sunt destinate parcă exclusiv garantării corectitudinii politice, încadrării în valorile și principiile afirmate și *creativ* actualizate ale anilor de final de secol XX. *Diferența dintre strategiile de aderare și cele ce au urmat constă în două elemente simple: în primul rând planurile de atunci corespundeau unor cerințe ferme pretinse de alții și, în al doilea rând, implementarea lor era verificată de ceilalți.* Altfel spus, obișnuința de nu ne îndepărta în niciun moment de interesul electoral induce la cititorii avizați neîncrederea în șansele de atingere ale unui obiectiv și așa cam difuz.

Cum definim *Grand Strategy*? – *Marea Strategie* deductibilă

Așa cum se poate observa cu ușurință, elaborarea unui astfel de document valabil pe perioade lungi (decenii) este foarte dificilă în condițiile unei lumi atât de dinamice în aspectele sale vitale: politică, economie, tehnologie, mai nou deteriorare climatică. Pe de altă parte, actualizarea sa periodică nu ar face decât să micșoreze continuu eventualul atașament al populației la obiectivul anunțat. Într-un articol din 2020[16], Sebastian Blidaru[13]7încearcă să identifice elementele conceptului analizat pentru Federația Rusă, enumerând teorii existente și surse relativ recente de informare, dar recunoaște *diluarea*[18] sintagmei și dificultatea alegerii unei definiții riguroase. În aceste condiții, Blidaru acceptă teoria expusă de Nina Silove[19] într-un articol din 2018[20], conform căreia există trei *perspective distincte* care pot ajuta la identificarea unei mari strategii, pornind de la faptul că acestea au în comun existența unui *obiectiv* major și au aceleași *mijloace* de realizare a scopului (*militare, diplomatice și economice*)[21].

Cum nici Statele Unite nu au vreun document de planificare special cu astfel de vocație precizată și cum înțelegerea acțiunilor unei națiuni ar fi imposibilă fără existența unui *fir roșu* al evoluției sale la nivel internațional, să admitem că *Marea Strategie* poate fi identificată de public prin prisma politicilor implementate și a documentelor oficiale. Ajungem astfel la ideea conform căreia *Grand Strategy* poate fi extrasă pe baza principiilor generale (*grand principles*) și a comportamentului la nivel înalt (*grand behaviour*) al unei națiuni în vederea atingerii țelurilor sale supreme folosind tipurile de resurse amintite[22]. În ceea ce ne privește, admitem cu entuziasm posibilitatea identificării unei *Mari Strategii*, atât cu ajutorul documentelor strategice oficiale (cu condiția ca acestea să aibă un conținut logic și realist), cât și prin studiul atent al afirmațiilor și, mai ales, al acțiunilor statelor pe durata unei perioade rezonabile de timp. Problema precizării elementelor constitutive poate fi însă, uneori, imposibilă, dacă analiza paralelă din toate cele trei perspective este contradictorie.

În general, problemele de identificare corectă ale unei strategii de înalt nivel apar în momentul în care comportamentul unei entități diferă semnificativ de principiile[23] afirmate în virtutea *ipocriziei inerente*[24] politicii de către autoritățile aflate la putere, la un moment dat, în urma unui proces mai mult sau mai puțin democratic. În consecință, politicul este deosebit de important pentru stabilirea și implementarea unei *Mari Strategii*, lucru ce duce la dificultăți majore pentru fixarea, respectiv atingerea[25] unor obiective agreate de cea mai mare parte a populației. De aici reiese cu claritate unul dintre motivele pentru care a fost posibilă aderarea României la NATO și la UE: un obiectiv înțeles și agreat de marea majoritate a cetățenilor români a rămas același pe o perioadă (1994-2007) relativ lungă de timp, în ciuda diferențelor majore de abordare ale succesivelor guvernări aflate la putere în acei ani. Dispunând de o colecție de jaloane stabilite împreună cu organizațiile respective, națiunea a făcut eforturi deosebite pentru a se încadra într-un model destul de rigid, adeseori impropriu tradițiilor autohtone, obligând autoritățile să treacă în plan secundar planurile strategice conforme cu (eventuala) viziune aflată în conformitate cu doctrina sau interesele particulare.

În ceea ce ne privește, susținem că rezultatele pozitive ale identificării unei *Grand Strategy,* adică elaborarea unui tipar care să permită, în mod rezonabil, predicții referitoare la evoluția unei astfel de entități, necesită un studiu atent al problemei din toate cele trei perspective, prioritate având comportamentul statului emitent, care poate contrazice flagrant, uneori, colecția de documente și principii destinate publicului larg. În acest caz, problema pe care ne-o punem, mărturisind că nu avem la dispoziție o rezolvare credibilă, este cea a existenței/lipsei *de facto* a unei *Mari Strategii*.

Este posibilă o Mare Strategie pentru țările de putere medie?

Chiar dacă (oarecum normal și argumentat) *Grand Strategy* este un concept potrivit marilor puteri, capabile să impună/inhibe schimbări semnificative ale mediului global, există mulți autori care susțin existența și utilitatea unor astfel de strategii pentru toate statele, indiferent de mărimea sau puterea lor pe scena globală și/sau regională. Astfel, Hanna Samir Kassab[26] susținea, în 2018, că atâta timp cât *Marile Strategii pot fi considerate strategii generale de supraviețuire a statelor*[27], pare evident că *toate statele au Mari Strategii, deoarece toate caută sau funcționează pentru a supraviețui ca unități politice independente*[28]. Asemănător, Anders Wivel[29] consideră că toate statele pot dispune de Grand Strategy, chiar dacă între acestea și strategiile corespunzătoare ale marilor puteri apar diferențe legate de statutul pe scena globală. Mai clar, el susține că *statele mici sunt interesate prioritar de securitatea națională, fiind formulate, de obicei, la umbra intereselor marilor puteri*[30]. Acest punct de vedere, al relațiilor organice dintre strategiile marilor și micilor puteri este descrisă și de Kassab, în termeni nu tocmai măgulitori pentru cele din urmă: dacă *marile puteri caută supraviețuirea împotriva altor mari puteri care încearcă să le submineze puterea și poziția*[31], statele mici și-o proiectează în viitor prin tranzacționarea puterii care dispun în vederea obținerii de garanții de securitate și protecție economică. Pe de altă parte, *dacă suficiente state slabe susțin o anumită mare putere, atunci acea mare putere va deveni mai puternică în timp în raport cu concurenții*[32].

Adept al unei combinații interesante de realism și marxism, Kassab descrie astfel un model relațional între marile puteri și celelalte state bazat, în virtutea egoismului natural al entităților naționale, pe tranzacții relativ simple care pot asigura condiții rezonabile de asigurare a succesului ambelor părți. Chiar dacă el omite posibilitatea reală de reconfigurare a hărților de putere pe baza cooperării eficace a entităților mici și mijlocii în afara relațiilor neocoloniale de tipul deja descris, o analiză serioasă a evoluției de putere din ultimele decenii îi confirmă, în mare parte, teoria. Astfel, o trecere în revistă relativ sumară a *Marilor Strategii* identificabile de către noi (cu sprijinul bibliografiei consultate, desigur) ar putea fi utilă înțelegerii unui sistem de relații aparent încâlcit și plin de contradicții[33].

Se pot simplifica radical Marile Strategii?

Marea Strategie a Statelor Unite[34] în secolul XXI este, fără dubiu, cel mai uzitat obiect al cercetării științifice din domeniu. Pe de-o parte, este vorba de țara care și-a asumat rolul de hegemon din momentul sfârșitului (?) *Războiului Rece*, cea mai mare putere militară a lumii, liderul incontestabil al celei mai importante organizații politico-militare a omenirii. Astfel, în ciuda absenței unui document explicit cu vocație de *Mare Strategie*, o mulțime de analiști din întreaga lume se întrec în competiția formalizării cât mai exacte a planului general avut în vedere la Washington. Fiind de acord, în mare majoritate, că țelul suprem al politicii americane din această perioadă de timp constă în păstrarea (creșterii) poziției de hegemon cu prețul unor costuri rezonabile, cercetătorii s-au consacrat studiului opțiunilor posibile și a deciziilor (alegerilor) adoptate de-a lungul timpului. Abordarea teoretică asiduă a dus, după 1990, la identificarea a patru tipuri diferite de Mare Strategie posibilă, începând cu cea a *neo-izolaționismului*[35] (concentrarea interesului național pe dimensiunea internă) și terminând cu *primatul*[36] (dominarea explicită a sistemului internațional din punct de vedere economic, politic și militar). Între ele strategiile de tip *implicare selectivă* (concentrarea politicii externe americane pe zonele de mare interes – Europa, Asia, Orientul Mijlociu) și *securitatea cooperativă* (un fel de asigurare a primatului prin intermediul instituțiilor internaționale). După anul 2000, specialiștii au restrâns numărul de strategii abordabile la trei, prin comasarea primatului și securității cooperative în *hegemonia liberală,* comasarea neo-izolaționismului și a implicării selective în *reținere* și prin definirea *echilibrării offshore*, o abordare hibridă care presupune reținerea atunci când este vorba de regiuni neesențiale și intervenția atunci când interesele SUA sunt lezate.

Dacă literatura prezentată ne oferă o serie de opțiuni posibile, ne putem elibera de capcanele pe care ea ni le poate întinde și constatăm că documentele posibil relevante în domeniu (strategiile de securitate și apărare, discursurile prezidențiale, alte documente oficiale) ne relevă fără dubiu identificarea păstrării rolului de hegemon ca interes național, principiile afirmate (contradictorii de la o administrație la alta) statuează necesitatea dezvoltării în domeniul militar, iar comportamentul Statelor Unite (destul de consecvent) ne induce intenția evidentă a SUA de a se asigura o distribuție mai echitabilă a costurilor militare ale păcii. Altfel spus, interesul național se identifică cu conservarea poziției de lider mondial, în condițiile unei participări efective a celorlalți la menținerea *status quo*.

Despre existența unei Mari Strategii a Federației Ruse ne vorbește Sebastian Blidaru în urma cercetării sale. *Recâștigarea statutului de mare putere, revenirea la bi-polaritate (?), refacerea zonei de influență regională*[37], obiective identificate de Blidaru în cercetarea sa și bazate pe literatura de specialitate sunt citite de noi într-o formă mai simplă și anume o formă modernă de panslavism (bazat pe limbă, etnie și/sau religie) coordonat de la Moscova, de etnia rusă și guvernat în stilul sovietic autoritar, care să devină pol de putere mondială. Mijloacele principale de realizare ar consta în resursele bogate de hidrocarburi, în populațiile rusofone din zone neincluse în Federație, în capacitatea enormă a propagandei de la Kremlin și, până la un punct, în (probabil) iluzoria putere militară a Rusiei. Aceste lucruri ies la iveală din studierea documentelor oficiale, din principiile afirmate de doctrinari și politicieni ruși și din comportamentul acestui stat în ultimele trei decenii.

Deși nu a fost niciodată șef de stat sau de guvern, Deng Xiaoping a condus China timp de două decenii, iar principala transformare radicală propusă de el a constat în dezvoltarea economiei de piață într-un sistem politic dominat de ideologie marxistă. De atunci, China și-a început creșterea accelerată, devenind astăzi competitor global de linia întâi. De la Deng încoace, indiferent de tulburări inerente pricinuite de cauze externe sau interne, *Marea Strategie* a Chinei a avut ca țel creșterea economică în favoarea unei ideologii ancorate în disprețul față de drepturile fundamentale ale omului. Având ca resurse principală forța de muncă ieftină și *viclenia* specifică în abordarea chestiunilor economice, China a alăturat

imenselor sale operațiuni de furt intelectual o deschidere imensă față de parteneri străini dornici să producă mai ieftin, cu prețul transferurilor de tehnologie și al omiterii derapajelor ideologice ale autorităților față de propriii cetățeni. După părerea noastră, *Marea Strategie* a Chinei a avut succes și este continuată de Beijing, singura problemă majoră fiind dată de posibilitatea rezonabilă ca printre elementele țelului suprem să apară necesitatea asigurării spațiului vital, indusă deja de comportamentul agresiv al capitalismului de stat în zone situate la mare distanță de această țară.

Uniunea Europeană plătește tribut *naivității* sale referitoare la valabilitatea doctrinei liberale (idealiste chiar) ce a stat la fundamentul nașterii și funcționării sale. Stabilindu-și, la Lisabona, obiectivul de a deveni într-un deceniu cea mai puternică economie mondială și bazându-și acțiunile pe coeziunea și solidaritatea membrilor săi, UE a reușit să devină dependentă de Statele Unite din punct de vedere al securității și dependentă de Federația Rusă privitor la resursele de hidrocarburi. Mai mult, considerăm că există o dependență majoră și față de China, atunci când vorbim de forță de muncă sau de furnituri pentru curata industrie europeană. Așadar, în urma Brexit, a declarațiilor neprietenoase ale fostului președinte Donald Trump, a neașteptatei conflagrații din Ucraina (cu consecințele sale economice), Uniunea Europeană va trebui să își modifice radical prioritățile, renunțând (parțial și temporar) la aspectele referitoare la mediu și schimbări climatice sau la cooperare globală (cu externalizare industriilor poluante) aplecându-se cu seriozitate asupra capacității sale de apărare, țintind la găsirea de resurse alternative gazelor rusești și așa mai departe. Față de celelalte mari puteri, Uniunea are și dezavantajul major al lipsei sale de omogenitate politică, economică și socială. În aceste condiții, credem că țelul suprem al organizației ar trebui să fie creșterea nivelului de coeziune și implementarea conceptului de cetățean european cu drepturi și obligații egale, astfel încât să fie evitate episoadele centrifugale și/sau suveraniste. Credem că UE va fi capabilă de elaborare a unei astfel de strategii, dacă va reuși să renunțe la micile compromisuri legate de regulile sale, asumate de toate statele membre.

Întorcându-ne la statele mici, vom evidenția faptul că, fără excepție, ele încearcă rezolvarea propriilor probleme prin alăturarea puterii lor la o putere mai mare, dar și că, uneori, ele speră în combinații cu caracter local și regional care să le faciliteze succesul interesului național. Într-o lume cu un grad de anarhie foarte ridicat, în condiții vitrege cumulate (pandemie, război, criză energetică, inflație etc.) încercările lor de emancipare pot fi ușor manipulate de sponsori sau chiar de statele mai puternice dintr-o asociere liberă. Poate că cel mai notoriu grup de state care a încercat să-și coordoneze politicile naționale în interes comun a fost Grupul de la Vișegrad, aflat astăzi în stare de conservare, ca urmare a înțelegerii diferite a membrilor săi cu privire la statutul de membru al Uniunii, în condițiile în care toate cele patru țări au semnat același Tratat. Încercarea de asociere numită Inițiativa celor Trei Mări a avut un debut încurajator care s-a tradus pe rând în sprijin chinez, american și european, dar efectele sale reale se lasă așteptate. Vorbind despre Marea Neagră și cooperarea țărilor riverane sau asociate nu putem să omitem situația de azi, când două dintre state se află în război, trei susțin Ucraina, iar Turcia încearcă să medieze conflictul. Practica ne arată că o strategie regională de acest fel depinde și ea, într-o mare măsură de marea putere de care sunt alipiți membrii săi.

Este momentul aici să spunem că nu toate țările care nu sunt mari puteri pot fi considerate state mici, așa că există posibilitatea ca strategiile unora dintre ele să aibă ca țel suprem (justificat) sporirea propriei puteri prin diverse metode. Cele mai multe state mici preferă însă un tip de *Mare Strategie* dual, în care interesul național de supraviețuire este amestecat cu cel de perpetuare pe durată nedefinită a unor structuri discutabile, efemere ca formă dar extrem de longevive ca fond. Astfel apar discrepanțele între *Marea Strategie* dedusă din principiile afirmate și cea definită de comportamentul cotidian al autorităților. Iar de aici apare lipsa cronică de credibilitate a statului respectiv în fața partenerilor dinafară și în fața propriilor cetățeni și, mai departe, apar fracturile societale, abandonul individual și de grup, și chiar, uneori, revolta. Din varianta corespunzătoare comportamentului se

poate înțelege nevoia statelor mici de a controla instituțiile publice menite să contribuie la emanciparea individuală a cetățenilor, indiferent că vorbim de educație, sănătate sau justiție. Cetățenii emancipați pot forma grupuri emancipate, fapt ce ar putea periclita un *status quo* nerecunoscut oficial.

Concluzii

Indiferent că este formalizată sau nu, *Marea Strategie* constă în asigurarea condițiilor necesare atingerii unui țel identificabil cu interesul național, care constă, de cele mai multe ori, în supraviețuirea/creșterea statului respectiv. Condiția necesară pentru succes este ca populația să adere în majoritar la această strategie. Ca această condiție să fie îndeplinită, este nevoie ca statul să se bucure de încrederea cetățenilor ei.

În principiu, toate statele dispun de o *Mare Strategie*, dar nu toate reușesc să o implementeze cu succes, din motive care țin de soliditatea și atractivitatea obiectivelor, de disponibilitatea resurselor existente și de mediul în care se află respectiva entitate statală. Succesul aderării fostelor state socialiste la NATO și la Uniunea Europeană a fost posibil și pentru că aceste organizații au adoptat o politică de extindere.

De obicei, statele mici își elaborează *Marea Strategie* ca un plan de identificare și penetrare a unei *umbrele*, concretizate într-o mare putere dispusă să tranzacționeze protecția sa în schimbul unor condiții care să îi consolideze poziția. România, asemeni celorlalte state estice fost-comuniste, își fundamentează securitatea/dezvoltarea pe trei piloni, Uniunea Europeană, Alianța Nord-Atlantică și Statele Unite (prin parteneriatul strategic). Cei trei piloni nu sunt disjuncți, iar o denumire acoperitoare pentru toți trei este *Occidentul*.

Teoriile referitoare la astfel de strategii sunt numeroase și destul de complicate, relevanța lor constând exclusiv în ordonarea unor caracteristici astfel încât comportamentul unor entități statale să fie mai predictibil. Pe de altă parte, identificarea unor tipare de gândire și comportament este foarte utilă pregătirii reacției la evenimente imprevizibile.

Toate strategiile publice, ca de altfel toate politicile publice conțin un grad de ipocrizie inerentă, care poate fi ușor depistată și tolerată. Elementele constitutive ale unei *Mari Strategii* din astfel de documente pot fi deduse după îndepărtarea declarațiilor de felul menționat, dar este utilă compararea lor cu elemente deduse pe baza principiilor afirmate și a comportamentului practicat.

Note

[1] Înființarea Colegiului Național de Apărarea a fost, în fapt, determinată de necesitatea existenței unor Relații Civil-Militare moderne, asemănătoare celor existente în Occident, adică un prim pas pe calea reformei sistemului militar. Reunind în aceeași aulă militari de rang înalt și reprezentanți civili ai societății (politicieni, oameni de afaceri, cercetători și analiști din alte instituții) se încuraja cunoașterea reciprocă a părților, în așa fel încât introducerea controlului democratic civil să fie înțeleasă altfel decât subordonarea sistemului militar față de clasa politică conducătoare. Apariția sa, care a precedat înființarea Departamentului pentru politica de apărare, a dus la succese considerabile în îndeplinirea scopului propus. În timp, poziționarea Colegiului ca un *bypass* în procedura de promovare la gradul de general a dus la o degradare relativă a rezultatelor legate de dezvoltarea relațiilor dintre militari și civili.

[2] Intrat în structurile Armatei după terminarea liceului (la școala de ofițeri și la Academia Militară Tehnică), generalul locotenent (două stele) Niculae Spiroiu a fost ministru al Apărării în perioada 1991-1994, făcând trecerea către conducerea civilă a principalului minister de forță. În toată această perioadă a acționat în favoarea transformării armatei într-una profesionistă. A murit în luna martie 2022, după ce primise cea de-a treia și cea de-a patra stea de general aflându-se deja în retragere (1999, respectiv 2000).

[3] Deși sintagma *interese naționale* este mai prezentă în literatura de specialitate decât cea de *interes național*, voi folosi mai departe singularul deoarece imaginea de unicitate mi se pare esențială în acest caz, pornind de la interdependența existentă între componentele conceptului. Astfel, dacă fixăm ca interes național (exemplu) *educația, sănătatea și prosperitatea populației*, este evident că asigurarea oricăror două obiective nu poate echivala cu atingerea țintei propuse.

[4] https://www.britannica.com/topic/grand-strategy, accesat pe 4 noiembrie 2022

[5] Ibidem

[6] Proiectul de Țară și Marea Strategie sunt două concepte relativ echivalente, ambele presupunând un obiectiv deosebit de important al națiunii, identificarea căilor și resurselor necesare atingerii scopului politic fundamental. Este de remarcat că țara noastră beneficiază de un astfel proiect major, prezentat pe https://www.presidency.ro/

ro/angajamente/proiectul-de-tara-al-presedintelui-klaus-iohannis, accesat de noi pe 8 noiembrie 2022. Conform datelor prezentate, decizia de înființării a Comisiei Prezidențiale pentru Proiectul de Țară al Președintelui Klaus Iohannis a fost publicată pe data de 16 august 2016 și a fost actualizată în 29 septembrie 2017. Ultima reuniune a Comisiei a avut loc, conform aceleiași surse, în data de 16 octombrie 2017.

[7] https://www.britannica.com/topic/grand-strategy, accesat pe 4 noiembrie 2022

[8] Oxford Bibliographies este o platformă digitală britanică, ce oferă referințe pentru o serie de domenii de cercetare. Informațiile pot fi găsite pe https://www.oxfordbibliographies.com/, accesat de noi pe 6 noiembrie 2022.

[9] Definiția a fost preluată de pe https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199743292/obo-9780199743292-0218.xml, accesat pe 6 noiembrie 2022.

[10] Apărută în anul 2007, STAR este încă prezentă pehttps://drpcvp.mapn.ro/webroot/fileslib/upload/files/PROGRAME%20SI%20STRATEGII/STRATEGIA_TRANSFORMARE_ARMATA_ROMANIEI.pdf, accesat de noi pe 8 noiembrie 2022. Având în vedere că orizontul de timp avut în vedere de document și faptul că nu știm nimic despre eventuale actualizări, credem că ar fi foarte interesantă evaluarea rezultatelor acestei strategii și luarea unor măsuri în consecință.

[11] Proiectul RAND (Research And Development) a fost înființat la 14 mai 1948 și este o organizație nonprofit destinată promovării scopurilor științifice, educaționale și caritabile pentru bunăstarea și securitatea Statelor Unite, conform https://www.rand.org/about/history.html, accesat pe 7 noiembrie 2022.

[12] Definiție preluată de pe https://www.rand.org/nsrd/isdp/grand-strategy.html, accesat pe 8 noiembrie 2022.

[13] Modelul american de planificare strategică pornește de la viziunea Președintelui în funcție referitoare la securitate, la care se adaugă punctul de vedere al Departamentului Apărării. Modelul autohton este preluat aproape identic în planificarea strategică din România, folosindu-se denumirile de Strategia Națională de Apărare a Țării, respectiv Carta Albă a Apărării. În ciuda citatului de mai sus, preluat de pe https://www.rand.org/nsrd/isdp/grand-strategy.html, majoritatea persoanelor avizate consideră că documentele aprobate de Parlament sunt fie prea generale, fie prea detaliate pentru a putea fi considerate o Mare Strategie.

[14] Căpitanul B.H. Liddell Hart (1895-1970) a fost un teoretician britanic, cunoscut în primul rând pentru teoriile sale legate de necesitatea abordării indirecte pe câmpul de luptă (fiind un critic recunoscut al teoriilor lui Clausewitz), dar și prin introducerea Marii Strategii ca anvelopă a celorlalte documente de planificare strategică.

[15] Citatul este preluat de pe https://classicsofstrategy.com/2016/01/19/liddell-hart-strategy-1954/, accesat de noi pe 7 noiembrie 2022, făcând parte din volumul *Strategy*, publicat de Liddell Hart în 1967.

[16] Este vorba despre „*The Concept of Grand Strategy and the Specific case of the Russian State*", apărut în *Acta Universitatis Danubius,* preluat de pe https://dj.univ-danubius.ro/index.php/AUDRI/article/view/317/473, accesat la data de 1 noiembrie 2022.

[17] Dr. Sebastian Blidaru este cercetător științific în cadrul ISPAIM, secția dedicată studiilor de apărare.

[18] Blidaru S.: *The Concept of Grand Strategy and the Specific case of the Russian State*, apărut în *Acta Universitatis Danubius,* Galați, 2020

[19] Dr. Nina Silove este cercetător științific la Zurich (*Center for Security Studies*) și cercetător asociat la Universitatea Harvard (*Belfer Center for Science an International Affairs*).

[20] Este vorba despre "*Beyond the Buzzword: The Three Meanings of 'Grand Strategy'*", apărut la publicat în august 2018 de Routledge. Articolul este disponibil pe https://sdsc.bellschool.anu.edu.au/sites/default/files/publications/attachments/2017-11/beyond_the_buzzword_the_three_meanings_of_grand_strategy.pdf, accesat de noi pe 1 noiembrie 2022.

[21] Teorie descrisă de Blidaru pe baza lucrării amintite, având ca autor pe dr. Nina Silove.

[22] Ibidem

[23] În anul 1864, domnitorul Alexandru Ioan Cuza a impus *Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris,* document de natură constituțională care permitea trecerea la autoritarism, Conform http://enciclopediaromaniei.ro/wiki/Constitu%C5%A3ia_din_1864 (accesat de noi la 11 noiembrie 2022), *În ciuda numelui, actul nu mai urmărea prevederile Convenției, ci mai degrabă îi schimba radical sensul.* Un exemplu mai recent ar putea fi considerat cel al noilor legi ale justiției.

[24] Această sintagmă, neîntâlnită de noi în literatura de specialitate parcursă, este înțeleasă ca o necesitate a jocului democratic, în care alegătorii sunt adeseori atrași de promisiunea împlinirii unor așteptări sau măcar de iluzia că cineva este dispus să acționeze în direcția respectivă. Problema apare când ipocrizia depășește un anumit nivel, promisiunea fiind, de fapt, simplă stimulare a emoțiilor electorilor. Un exemplu notoriu de ipocrizie inacceptabilă îl poate constitui, de exemplu, eradicarea corupției în administrația publică.

[25] Importanța puterii politice este evidentă în toate regimurile democratice majore, Marea Strategie suferind transformări majore la fiecare schimbarea radicală. Exemple la nivel internațional cum sunt alternanța Obama-Trump-Biden, Elțîn-Putin etc. ne arată că durata de implementare a strategiei depinde de durata mandatului puterii, existând cazuri în care ea nu se poate materializa.

[26] Dr. Hanna Kassab este profesor asistent de Studii de Securitate *la East Carolina University* (US), specialist în securitatea internațională a statelor mici.

[27] Hanna Samir Kassab: *Grand Strategy of Weak Statesand Great Powers*, Springer, Germania, 2018, accesibilă pe https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-70404-3, (11.noiembrie 2022)

[28] Ibidem

[29] Dr. Anders Wivel este profesor de Relații Internaționale la Departamentul de Științe Politice al Universității din Copenhaga. O mare parte a activității sale fost consacrată politicilor statelor mici.

[30] Anders Wivel: *The Grand Strategies of Small States*, Oxford Academic, UK, 2021, accesibil pe https://aca-

demic.oup.com/edited-volume/35431/chapter-abstract/303230738?redirectedFrom=fulltext, (11 noiembrie 2022)

[31] Hanna Samir Kassab, *op.cit.*

[32] Ibidem.

[33] Subliniem faptul că enunțurile care urmează sunt bazate, de cele mai multe ori, pe intuiții personale și un mod de interpretare propriu nouă, fapt pentru care cerem îngăduință rezonabilă pentru cazul în care ele seamănă cu contribuții științifice ale altor autori (nestudiați de noi) sau contrazic teorii notorii referitoare la subiectul în cauză. Ne-am simțit obligați să le redăm în această lucrare pentru că avem credința că o simplificare a situațiilor descrise ar putea fi de folos găsirii unor reacții adecvate.

[34] Kassab consideră că există patru mari puteri la momentul actual: Statele Unite, Federația Rusă, R.P. Chineză și Uniunea Europeană. Vom încerca să identificăm pentru fiecare dintre acestea un fir logic al strategiei lor de vârf.

[35] Unul dintre cei mai cunoscuți adepți ai acestui curent este Pat Buchanan, fost candidat la nominalizarea pentru funcția de Președinte al SUA. El este considerat un paleo-conservator, adică un susținător al izolaționismului (provenit din politica interbelică americană), al naționalismului și tradiționalismului. Faptul că unii autori îl identifică și pe Donald Trump ca membru al acestui grup este contrazis de implicarea brutală a fostului președinte în afaceri străine și de tranzacționalismul rudimentar al politicii sale externe. De altfel, principala caracteristică a lui Trump ține de populism.

[36] Elemente ale primatului regăsim chiar și în politica lui Trump, dispus permanent să inhibe sau chiar să saboteze încercările de emancipare ale posibililor concurenți. Asigurarea primatului este deosebit de costisitoare, presupunând control permanent la nivel global. Mai mult, exercitarea primatului facilitează creșterea anti-americanismului.

[37] Blidaru, *op.cit.*

O Europă „mai puternică și mai capabilă" în domeniul apărării și securității

Sorin-Vasile NEGOIȚĂ

ABSTRACT

The complex threats to European security and the return of war in Europe, through Russia's „unprovoked and unjustified aggression" against Ukraine, as well as the major geopolitical transformations that are challenging the existence and architecture of the European continent, have determined the North Atlantic Alliance and the European Union to take, in 2022, a series of important decisions, which give hope for a consolidation of the European continent to overcome the current challenges. Thus, the main programmatic documents in the field of defense and security, the Strategic Concept and the Strategic Compass, were approved.

In addition to the ability to face all these challenges, particularly important in the process of building a stronger and deeper Europe is European unity, which is being tested by a number of external and internal factors. In this sense, the EU member states should accept the essential role that the European community can play at the global level, in order to strengthen its status as a security actor.

An important role in this process is played by Germany, which requests greater „action" from the European Union in the issue of European security and defense, but is aware, at the same time, of the role and importance of NATO-EU cooperation, NATO being the only organizational form that makes possible the active involvement of the United States. In essence, the NATO-EU relationship should not be reduced to the division of responsibilities, but to the coexistence of two different models of defense organization in Europe.

Also, the cooperation between France and Germany, the two strongest economies of the EU, is seen by the European community as a laboratory of ideas and represents „the engine of the future evolution of the European Union", although some tensions have recently appeared between the leaders from Berlin and Paris. Differences of opinion and divergences between the two states have always existed, but they have almost always demonstrated the ability to understand each other on essential issues, especially in crisis management.

Keywords: threats, challenges, European security and defense, NATO-EU cooperation, transatlantic partnership, war, french-german partnership

Sorin-Vasile Negoiță is a senior researcher within the Institute for Political Studies of Defense and Military History of Bucharest. He is specialized in European and Transatlantic defense and security studies.

După mai bine de un deceniu de crize în Europa, care au culminat cu *„agresiunea neprovocată și nejustificată"*[1] declanșată de Rusia asupra Ucrainei, Occidentul a luat, la Summit-urile UE și NATO din acest an de la Bruxelles și Madrid, o serie de decizii importante, care dau speranța unei consolidări a continentului european pentru depășirea actualelor provocări.

Făcând o retrospectivă a evenimentelor care au dus la „degradarea" păcii și stabilității în Europa, putem aprecia că totul a început odată cu intervenția, în anul 2008, a Rusiei în Georgia, o dovadă clară a manifestării tendințelor expansioniste ale regimului de la Moscova. Agresiunea rusă asupra suveranității unui stat independent avea să se suprapună cu declanșarea, în același an, a crizei financiare a zonei euro. Câțiva ani mai târziu, în 2014, Rusia a recidivat, prin anexarea ilegată, și nerecunoscută de comunitatea internațională, a Peninsulei Crimeea.

Anii următori, 2015-2016, au adus Europa în pragul „prăbușirii" sub greutatea valurilor de refugiați care căutau protecție și o viață mai bună ca urmare a conflictelor din Ori-

entul Mijlociu. Pe de altă parte, 2017 a adus la conducerea Statele Unite ale Americii un președinte preponderent anti-european, care a făcut ca relația transatlantică să se degradeze considerabil, în timp ce Marea Britanie a anunțat oficial retragerea țării din Uniunea Europeană (Brexit), proces finalizat la sfârșitul anului 2020. În toată această perioadă, guvernele europene au „tremurat" la fiecare alegere legislativă, de teama accederii la putere a partidelor populiste, care au crescut constant în opțiunile electorale ale cetățenilor europeni.

Nu în ultimul rând, pandemia de coronavirus, care a pus stăpânire pe continentul european începând cu anul 2020 și, mai ales, războiul declanșat de Rusia la începutul acestui an (24 februarie) în Ucraina, au adâncit și mai mult criza în Europa. La o analiză foarte atentă a situației create, toate aceste evenimente par să producă o schimbare a vremurilor, o schimbare geopolitică istorică, chiar un „moment de cotitură" (germ. „Zeitenwende"), așa cum declara, la câteva zile după invazia Armatei ruse (27 februarie), cancelarul german Olaf Scholz[2]. Mai mult decât atât, având în vedere gravitatea momentului, liderul celui mai puternic stat UE din punct de vedere economic, anunța necesitatea unei schimbări radicale în securitatea și politica externă germană și implicit pentru securitatea și apărarea Europei.

Amenințările complexe la adresa securității europene și revenirea războiului în Europa, precum și transformările geopolitice majore care pun la încercare însăși existența și arhitectura continentului european, au determinat atât Alianța Nord-Atlantică, cât și Uniunea Europeană să adopte, în 2022, principalele documente programatice în domeniul apărării și securității, Conceptul Strategic și Busola Strategică.

Este nevoie de o Uniune Europeană „mai puternică și mai capabilă" în domeniul securității și apărării

Începând cu ultimii ani, securitatea și apărarea au revenit în mod constant pe agenda Uniunii Europene. Aceasta în condițiile în care, acum mai bine de 30 de ani, Mark Eyskens, ministrul belgian de externe din acea perioadă a criticat în termeni destul de duri, după eșecul UE de a răspunde în mod corespunzător la criza din Golf din 1991, incapacitatea Uniunii de a depăși limitele unei zone comerciale, denumind-o *„un gigant economic, un pitic uriaș și un vierme militar"*[3]. Este adevărat că declarația se întâmpla cu peste 30 de ani în urmă, iar, de la acel moment, UE și-a dezvoltat treptat, pe lângă capacitatea economică și capacitatea militară și politică.

Mai întâi, având în vedere comportamentul și acțiunile fostului președinte american Donald Trump, care a luat decizia de a reduce contribuția SUA la eforturile de apărare a securității și ordinii internaționale bazate pe reguli, inclusiv în ceea ce privește securitatea europeană, s-a ajuns, cu unele excepții, la creșterea cheltuielilor militare ale statelor europene și ridicarea nivelului de pregătire al propriilor armate. Ulterior, retragerea Statelor Unite din Afganistan, desfășurată fără o coordonare adecvată cu aliații lor europeni, tensiunile dintre Franța, unul dintre actorii europeni foarte importanți în materie de securitate, și Australia în privința acordului privind submarinele, precum și apariția Alianței Pacificului – Statele Unite, Marea Britanie, Australia (AUKUS), au mărit și mai mult preocupările europenilor pentru propria securitate și apărare.

Nu în ultimul rând, invazia Ucrainei de către Rusia la începutul acestui an, care a luat prin surprindere pe aproape toți liderii europeni, aceștia continuând să creadă că Vladimir Putin va folosi doar mijloace non-militare pentru destabilizarea Ucrainei și atingerea propriilor obiective, în pofida previziunilor deloc liniștitoare ale serviciilor de informații americane, a generat un val de provocări și amenințări la adresa Occidentului. Astfel, alertați de evoluția evenimentelor din ultima perioadă, oficialii europeni au recunoscut că Europa ar trebui să înceapă să preia controlul asupra propriei securități și au ajuns la concluzia că este nevoie ca UE să devină *„mai puternică și mai capabilă"* în domeniul apărării și securității.

Rivalitatea sporită dintre marile puteri, referindu-ne aici la disputa SUA-China, provocările din vecinătatea sa, reprezentate de

războiul declanșat de Rusia în Ucraina sau de „fricțiunile" dintre Turcia și Grecia în Mediterana de Est, precum și abordarea influenței pe care China, Rusia sau Turcia o manifestă în Balcanii de Vest sunt doar câteva dintre problemele și provocările pe care UE ar trebui să le abordeze în perioada următoare. De asemenea, este bine de precizat că războiul actual din Ucraina testează capacitatea Europei de a face față unui conflict și consecințele pe care un asemenea război le-ar putea avea asupra securității și stabilității europene.

Pe lângă capacitatea de a face față tuturor acestor provocări, deosebit de importantă în procesul de construire a unei Europe mai puternice și mai profunde este unitatea europeană, care este pusă la încercare de o serie de factori externi și interni. În primul rând, este vorba de modul diferit în care națiunile europene percep amenințările, un rol important în acest sens avându-l Rusia și acțiunile sale constante pentru dezbinarea Europei. Totodată, diferențele mari în ceea ce privește dotarea armatelor statelor membre UE, în mod special între Vest și Est, precum și percepțiile diferite privind politica externă și de securitate europeană, rolul și modul de înțelegere a „autonomiei strategice" a UE versus consolidarea NATO, precum și evoluția relației transatlantice, au împiedicat până în prezent dezvoltarea și promovarea unei poziții internaționale a UE.

În plan secund, lipsa de convergență economică între nucleul puternic occidental și periferia europeană, care a creat o ruptură între cei care susțin austeritatea fiscală și cei care doresc o mai mare împărțire a poverii în zona euro, dar și sănătatea democrației europene, care a dus la apariția curentului populist eurosceptic în Europa, sunt factori relevanți care ar putea afecta crearea unei Europe mai puternice și mai performante.

Este cât se poate de adevărat că războiul din Ucraina a fost un semnal de alarmă pentru multe state membre ale UE și a creat un sentiment de incertitudine în ceea ce privește securitatea europeană, acestea fiind decise să investească mai mult în apărare. În acest sens, au fost crescute bugetele de apărare, a fost luată decizia de dezvoltare de noi capabilități, care să facă față provocărilor actuale și viitoare și s-au efectuat achiziții în comun pentru standardizarea și optimizarea apărării. De asemenea, generarea unei capacități industriale europene de apărare, care să includă industriile europene cu atribuții în domeniul apărării și agențiile UE și care să poată oferi predictibilitate și eficiență, în termenele stabilite și necesare, presupune existența unui dialog permanent și structurat între statele membre UE.[4]

Comisia Europeană a propus măsuri concrete pentru a reduce fragmentarea industrială și pentru a sprijini inovarea în domeniul apărării. Aceste măsuri vor fi derulate prin intermediul instrumentelor UE, precum Planul de dezvoltare al capabilităților (CDP), Cooperarea structurată permanentă (PESCO) sau Fondul european de apărare (EDF). Prin intermediul EDF a fost lansată anul acesta o nouă schemă de inovare a apărării în valoare de 2 miliarde Euro, precum și o sumă suplimentară de 500 milioane Euro pentru perioada 2022-2024 (accesibilă și Norvegiei) pentru a crea efectul de stimulare a achizițiilor în comun pentru apărare și pentru a aborda lacunele existente la acest moment în ceea ce privește capabilitățile.[5] De asemenea, până la sfârșitul anului 2022, Comisia Europeană va prezenta Regulamentul privind Programul UE de investiții în apărare (EDIP), care va trebui să diminueze și mai mult barierele existente în calea achizițiilor comune printr-o scutire de TVA. Astfel, scutirea de TVA ar trebui acordată numai pentru acele programe de achiziții care vor fi inițiate în comun de către cel puțin trei state membre UE.[6]

Implementarea măsurilor de consolidare a apărării europene demonstrează că statele membre UE urmează calea trasată la Summitul de la Versailles, din 10-11 martie a.c., unde cei 27 șefi de stat și de guvern ai Uniunii au convenit să se lucreze la Europa Apărării. Potrivit Declarației de la Versailles și concluziilor Consiliului European din 24-25 martie 2022, prin aprobarea Busolei Strategice, care *„oferă orientări strategice pentru următorul deceniu și definește un set coerent de acțiuni, căi și mijloace, precum și obiective clare necesare pentru acest nou impuls"*[7], UE își va consolida parteneriatele, va intensifica reziliența și va consolida capabilitățile de securitate și apărare prin investiții mai multe și eficiente, concentrându-se pe vulnerabilitățile strategice.

Totuși, cu toate că multitudinea de noi inițiative are potențialul de a îmbunătăți actualul peisaj industrial european în privința apărării, procesul va putea să reușească doar dacă statele membre UE își vor lua angajamentul să fie ghidate de considerente comune în ceea ce privește strategia industrială de apărare.

Angajamentele actuale în domeniul apărării nu vor produce o transformare rapidă pentru a permite Europei să se apere și acționeze în mod independent. Statele europene sunt conștiente că NATO rămâne principala organizație de apărare colectivă, de aceea, la Summit-ul de la Madrid din acest an, a fost elaborat un nou Concept strategic pentru următorul deceniu și a fost decisă o reprioritizare a posturii de apărare colectivă a Alianței, una din măsurile importante fiind consolidarea apărării pe flancul estic, atât în zona de nord, cât și în sud-est. Însă, este necesar ca statele membre UE să găsească mai mult curaj politic pentru a susține în continuare cheltuielile pentru apărare cu scopul de a compensa decenii de lipsă a investițiilor și să-și intensifice cercetarea pentru dezvoltarea de noi capabilități, care să completeze eforturile Alianței Nord-Atlantice.

De asemenea, potrivit precizărilor Consiliului European, *„Relația transatlantică și cooperarea UE-NATO, prin respectarea deplină a principiilor stabilite prin Tratate și a celor agreate de Consiliul European, inclusiv a principiilor incluziunii, reciprocității și autonomiei decizionale a Uniunii Europene, sunt elemente centrale pentru securitatea noastră generală. O Uniune Europeană mai puternică și mai capabilă în domeniul securității și al apărării va contribui pozitiv la securitatea globală și transatlantică și este complementară Alianței Nord-Atlantice, care rămâne baza apărării colective pentru statele membre"*[8].

Germania solicită o Uniune Europeană „capabilă să acționeze"

Având cea mai puternică economie și cea mai numeroasă populație din UE, Germania s-a arătat ani la rând dornică să exercite conducerea de facto a Uniunii. Mai mult, războiul ilegitim declanșat de Rusia în Ucraina, care a tulburat din temelii pacea și securitatea în Europa, a reprezentat un moment de cotitură pentru politica germană de apărare, de aceea Berlinul a decis să investească serios pentru dotarea și modernizarea forțelor sale armate, creând în acest sens un fond special de 100 miliarde Euro. Recent (septembrie a.c.), într-un discurs susținut în fața personalului de conducere din cadrul Bundeswehr-ului, cancelarul federal Olaf Scholz declara hotărât că *„Fiind cea mai populată națiune cu cea mai mare putere economică și o țară din centrul continentului, armata noastră trebuie să devină piatra de temelie a apărării convenționale din Europa, cea mai bine echipată forță"*[9]. De asemenea, acesta avea să completeze că *„În același timp, este necesar să arătăm clar și credibil că Germania este pregătită să-și asume responsabilitatea principală pentru securitatea continentului nostru"*[10].

Înainte de acest eveniment, într-un discurs ținut la sfârșitul lunii august la Universitatea Charles din Praga, una dintre cele mai vechi universități de pe continentul european, Olaf Scholz pledase pentru afirmarea Europei și pentru reformarea Uniunii Europene. Oficialul german a susținut, în fața studenților, că *„În viitorul previzibil, Rusia lui Putin se va defini ca opus al Uniunii Europene. Putin va exploata fiecare dezacord dintre noi* [n.a. statele membre], *fiecare slăbiciune."*[11]

În discursul său, Scholz nu a prezentat o viziune de politică europeană de anvergură, dar a făcut propuneri specifice de reformă pentru viitorul UE, *„o Uniune Europeană geopolitică"*[12]. Potrivit acestuia, **Europa trebui să devină *„mai suverană"***, prin eliminarea *„cât mai curând posibil"* a dependențelor unilaterale pentru materii prime **și mai capabilă** pentru a-și asigura, independent de alți actori internaționali, *„apărarea valorilor democratice și protejarea independenței și stabilității în fața provocărilor externe"*[13], precum și propria apărare în situația unei agresiuni din partea unei terțe părți.

În acest sens, liderul german a solicitat o coordonare militară mai strânsă între statele UE, prin desfășurarea unor întâlniri regulate ale miniștrilor apărării la Bruxelles, dar și o intensificare a cooperării între producătorii europeni de armament și factorii responsabili din domeniul apărării pentru realizarea de proiec-

te militare comune. Mai mult, Germania avansează ideea *„unui centru de comandă al UE”* permanent, care, pe termen mediu, ar putea deveni *„un adevărat sediu al UE”*. Aceste măsuri ar contribui substanțial la creșterea standardizării și interoperabilității în cadrul Uniunii. Potrivit lui Scholz, Alianța Nord-Atlantică rămâne *„garantul securității”* Europei, dar este de părere că *„fiecare îmbunătățire, fiecare standardizare a structurilor europene de apărare în cadrul UE întărește NATO”*[14].

Totodată, Germania va sprijini eforturile pentru operaționalizarea, până în anul 2025, a Forței de reacție rapidă a UE și propune dezvoltarea unui nou sistem de apărare aeriană comun, având în vedere că Europa are mult de recuperat în ceea ce privește apărarea împotriva amenințărilor aeriene și spațiale. De altfel, pe acest subiect, miniștrii apărării din 14 state europene membre NATO[15] și din Finlanda au semnat, la 13 octombrie a.c., o declarație cu privire la așa-numita *Inițiativă „European Sky Shield”*, în marja reuniunii NATO de la Bruxelles. Condusă de Germania, inițiativa, la care a aderat și România, urmărește crearea unui sistem european de apărare aeriană și antirachetă, prin achiziționarea în comun, de către națiunile europene, de echipamente și rachete pentru apărare aeriană. Referindu-se la acest eveniment important, secretarul general adjunct al NATO, Mircea Geoană, a declarat că *„Acest angajament este și mai crucial astăzi, deoarece asistăm la atacurile nemiloase și fără discriminare cu rachete ale Rusiei în Ucraina, ucigând civili și distrugând infrastructura critică. În acest context, salut cu putere conducerea Germaniei în lansarea Inițiativei European Sky Shield”*[16].

Sursa: nato.int - *Miniștrii apărării din 14 state europene membre NATO și Finlanda au semnat declarația cu privire la Inițiativ „European Sky Shield”*

De asemenea, cancelarul german a precizat că Germania susține extinderea UE, fiind de părere că cele șase state din Balcanii de Vest ar trebui să adere în bloc la Uniune, la fel ca și Ucraina și Republica Moldova, iar într-un viitor mai îndepărtat și Georgia. Însă, Germania ar dori ca această extindere să vină la pachet și cu o modificare a regulilor blocului, în special în privința procesului decizional, care ar presupune introducerea unei majorități calificate în problemele externe și fiscale. Propunerea este destul de greu de digerat de către membrii UE „mai mici”, care s-ar simți dați la o parte și ignorați ori de câte ori Uniunea va lua o decizie importantă, ce ar putea să le afecteze interesele. În ceea ce privește aplicarea acestui princpiu în problemele de securitate și apărare, acest lucru devine și mai sensibil, întrucât ar putea aduce atingere suveranității și independenței acelor state care nu agrează cursul de acțiune ce ar putea fi decis prin intermediul unei „majorități” la nivelul UE.

Dintr-o altă perspectivă, Scholz susține propunerea avansată de președintele francez Emmanuel Macron, pe 9 mai a.c., pentru constituirea unei Comunități politice mai largi a democrațiilor europene dincolo de UE. El a afirmat că este logic să existe *„un forum în care noi, șefii de stat și de guvern ai UE și partenerii noștri europeni putem discuta o dată sau*

de două ori pe an problemele centrale care ne afectează întregul continent"[17]. Însă, este de părere că aceste consultări sunt valabile doar pentru domenii de interes comun precum *„securitatea, energia, clima sau conectivitatea"*. De altfel, primul forum al acestui format, care, potrivit lui Macron, *„ar permite națiunilor europene democratice care subscriu la valorile noastre* (n.a valorile UE) *fundamentale comune să găsească un nou spațiu pentru cooperare în domeniul politicilor și al securității*"[18], s-a desfășurat în perioada 6-7 octombrie a.c. la Praga, la care au fost prezenți lideri din 44 de țări europene, din Armenia până în Islanda și din Malta până în Norvegia, inclusiv președintele ucrainean Volodymir Zelensky.

Pe de altă parte, cancelarul german a cerut, de asemenea, țărilor europene să își asume mai multe responsabilități în cadrul NATO și a dat exemplul Finlandei și Suediei, două țări cu armate moderne și capabile, care sunt dispuse să renunțe la neutralitatea lor pentru a se implica activ în efortul comun de apărare european. Decizia Finlandei și Suediei de a adera la NATO, precum și demersul din acest an al Danemarcei de se alătura cooperării UE în domeniul apărării, schimbă caracterul politico-strategic al Alianței și consolidează securitatea europeană, în special în ceea ce privește apărarea în nordul Europei.

În concluzie, Germania solicită o mai mare „acțiune" din partea Uniunii Europene în problematica securității și apărării europene, dar este conștientă, în același timp, de rolul și importanța pe care o are cooperarea NATO-UE, NATO fiind singura formă organizatorică ce face posibilă implicarea activă a Statelor Unite, aspect care deocamdată nu poate fi ignorat. În esență, relația NATO-UE nu trebuie să se rezume la împărțirea responsabilităților, ci la coexistența a două modele diferite de organizare a apărării în Europa.[19]

Parteneriatul franco-german și viitorul „autonomiei strategice" a Europei

Franța este de departe cel mai important partener al Germaniei în Europa. Parteneriatul dintre cele două state europene, despre care se poate spune că reprezintă *„motorul evoluției viitoare a Uniunii Europene"*, a început acum mai bine de o jumătate de secol, prin intermediul „Tratatului de la Elysee" din 1963 și a fost întărit, odată cu semnarea, în ianuarie 2019, a „Tratatului de la Aachen", care repune realațiile franco-germane în acord cu provocările actuale și viitoare. În noul context, Franța și Germania se angajează, împreună cu celelalte state europene membre, să promoveze și să consolideze Uniunea Europeană, concomitent cu extinderea colaborării în problematica actuală – politica de dezvoltare, climă, educație, sănătate, cercetare și, cel mai important, în chestiuni de securitate și apărare.

În mod evident, cooperarea franco-germană este văzută de comunitatea europeană ca un laborator de idei și este esențială pentru UE. Un exemplu cât se poate de elocvent în acest sens este planul de redresare europeană de 750 miliarde Euro, venit ca urmare a propunerilor avansate de tandemul franco-german. În plus, Franța și Germania sunt susținătoarele implementării de politici și instrumente pentru a menține UE în pas cu inovația tehnologică, unde alte puteri ale lumii devin tot mai competitive.

De asemenea, Germania și Franța sunt inițiatoarele Alianței pentru Multilateralism, formalizată în septembrie 2019 și gândită pentru a aborda impasul actual al instituțiilor internaționale și a menține o ordine internațională bazată pe reguli. Această inițiativă informală este menită să contribuie la revigorarea multilateralismului ca mijloc de soluționare a problematicilor globale, urmând a avea o influență pozitivă chiar asupra procesului de eficientizare și adaptare a Organizației Națiunilor Unite[20].

Ultimele evoluții ale evenimentelor din Europa, pandemia de coronavirus, războiul din Ucraina și creșterea inflației, precum și modalitățile de răspuns la respectivele provocări, au creat unele tensiuni în tandemul franco-german, dar în același timp au crescut importanța axei Paris-Berlin în procesul de creare a unei Europe mai puternice și mai capabile, care să facă față noilor amenințări la adresa păcii și securității europene.

Analizând atent relația franco-germană, Financial Times[21] consideră că, *„parțial,*

mulțumită cooperării franco-germane, UE a dat dovadă de o solidaritate surprinzătoare pe timpul evoluției războiului din Ucraina". Potrivit publicației, este însă greu de anticipat dacă această unitate va persista și în momentul în care războiul ar intra într-o fază mai periculoasă, de aceea Berlinul și Parisul ar trebui să-și asculte reciproc preocupările. În multe situații, în pofida supranumelui de *„motor franco-german, care pune în mișcare rotițele UE"*, cele două mari economii ale comunității au fost adesea în dezacord, însă au demonstrat aproape întotdeauna capacitatea de a se înțelege în problematici esențiale, în special în gestionarea situațiilor de criză.

În ultima perioadă, Parisul și Berlinul s-au confruntat cu opinii diferite în problematici importante actuale, de la criza energetică și conductele de gaze, la avioanele de luptă și sistemele de apărare aeriană. Astfel, a fost abordată cooperarea în domeniul apărării, fiind supuse discuțiilor cele două proiecte comune de înzestrare menite să stimuleze capabilitățile militare europene: aeronava europeană Future Combat Air System (FCAS) și tancul produs în comun Main Ground Combat System, proiecte care nu au înregistrat însă progrese notabile de la inițierea lor. Parisul s-a arătat destul de îngrijorat de orientarea germană în domeniul achizițiilor, având în vedere că Guvernul german a optat să cheltuiască o mare parte din noul său fond de investiții de 100 miliarde Euro pentru înzestrarea Forțelor armate germane cu sisteme de arme și avioane produse în SUA, în loc să cumpere armament european și astfel să sprijine industria de apărare a continentului.

Diferențele de opinie și divergențele dintre cele două state au existat dintotdeauna, dar schimbările profunde din mediul internațional, în special pandemia de coronavirus și războiul ruso-ucrainean, au creat condiții propice de perturbare mai accentuată a parteneriatului franco-german. Nemulțumirile Parisului la adresa Guvernului german se referă în principal la egoismul Germaniei, care manifestă prea puțină solidaritate față de aliații săi din UE și acționează de multe ori în interes propriu. Germania s-a opus plafonării prețului gazelor la nivelul întregii UE, măsură susținută de Franța. De cealaltă parte, Franța este învinovățită pentru ostilitatea față de gazoductul care ar conecta terminalele de gaz lichefiat ale Spaniei cu nordul Europei, dorința acesteia de a conduce proiecte de apărare europene și tendința de îndepărtare a Europei de conducerea de la Washington.

Așadar, potrivit lui Pierre Vimont, senior fellow la fundația Carnegie Europe[22], în colaborarea dintre Berlin și Paris se simte o lipsă acută de conversație mai substanțială și mai liberă, la toate nivelurile oficiale, pentru înțelegerea aspectelor care nu pot fi puse de acord și luarea unor decizii în comun benefice comunității europene. De asemenea, analistul este de părere că *„în cele din urmă, este o renaștere a parteneriatului dintre Franța și Germania de care este nevoie astăzi – nu o îndepărtare între cele două țări"*[23].

Recent, la 26 octombrie, cei doi lideri europeni, „idealistul" Emmanuel Macron și „pragmaticul" Olaf Scholz, au încercat să lase deoparte tensiunile existente între cele două state, în cadrul unei întâlniri la Paris, unde au discutat chestiuni importante referitoare la energie, apărare și provocările geopolitice ridicate de războiul din Ucraina. Întâlnirea a înlocuit un summit mai cuprinzător, care trebuia să se desfășoare la Fontainebleau, lângă Paris, cu participarea celor două cabinete, francez și german și care a fost amânat din cauza lipsei de progrese pe domeniile cheie. Discuțiile dintre cei doi lideri nu au produs decizii notabile, dar, potrivit celor afirmate de Scholz pe Twitter *„A fost o conversație foarte bună și importantă astăzi – despre aprovizionarea cu energie a Europei, creșterea prețurilor și proiecte comune în domeniul armamentelor. Germania și Franța au o legătură strânsă și abordează provocările cu care se confruntă împreună."*[24]

Într-o altă ordine de idei, este cunoscută inițiativa lui Macron dinainte de pandemia de coronavirus, când a susținut crearea și dezvoltarea unei „autonomii strategice" a Europei, cu scopul de a putea renunța treptat la dependența apărării europene de SUA și NATO, iar Europa să devină partener egal al acestora. Numai că partenerul său tradițional german, dar și alte state europene, în special din Europa de Est, consideră SUA drept principal furnizor de sisteme de armamente și cel mai important contributor la apărarea și securitatea europeană. Pe de altă parte, Parisul nu

s-a numărat printre semnatarii protocolului pentru constituirea noii platforme de apărare aeriană European Sky Shield Initiative, lansată de Germania și, potrivit unui oficial de la Elysee[25], aceasta ar putea constitui subiectul unei negocieri viitoare.

Se impune a fi precizat că acest concept de „autonomie strategică" a fost lansat de Macron într-o perioadă în care puterea la Washington era deținută de către Donald Trump, un președinte care a promovat politica „America First" și a încercat să se îndepărteze de partenerii săi europeni, cărora le-a cerut să investească mai mult pentru propria apărare. Această atitudine a determinat o deteriorare considerabilă a relației transatlantice, în pofida dorințelor unora dintre liderii europeni, printre care și fostul cancelar german Angela Merkel, de a menține viu parteneriatul cu Statele Unite.

Numai că, după 2020, conceptul de „autonomie strategică" a căpătat o nouă conotație, fiind influențat de o serie de variabile. În primul rând, după ce Biden a devenit președinte și SUA a revenit la gânduri mai bune în ceea ce privește asigurarea „umbrelei strategice" a Europei, suprapus peste asumarea unui proces de „reconstrucție" a relației transatlantice, Macron și-a diminuat destul de mult discursul referitor la independența din punct de vedere militar a UE față de SUA și consolidarea „autonomiei strategice" bazată pe cooperarea franco-germană. Mai mult, politica Parisului față de Washington a început să se apropie tot mai mult de cea a Germaniei. În al doilea rând, slăbirea economiei europene, afectată de pandemia de coronavirus, nu va elimina în totalitate dorința Europei de a-și consolida „autonomia strategică", dar va reduce în mod considerabil posibilitatea statelor europene de a menține această linie. În al treilea rând, schimbarea puterii la Berlin în urmă cu un an și instalarea noului guvern, cu o viziune ceva mai progresistă decât cea conservatoare a creștin-democraților, nu a produs schimbări fundamentale, care ar fi putut afecta relația franco-germană, dar se simte o oarecare scădere a profilului de susținător al Franței pe dosarul „autonomiei strategice". Nu în ultimul rând, dezvoltările importante din ultimii ani în dosarul apărării europene, care a culminat cu aprobarea în primăvara acestui an a Busolei Strategice a UE și contextul internațional deosebit de complex, exemplificând aici prin revenirea războiului în Europa, au reaprins flacăra „autonomiei strategice", care, de dat aceasta, ar putea fi privită ca o investiție pe termen lung în cadrul parteneriatului transatlantic, departe de a înlocui prea curând Alianța Nord-Atlantică.

*
* *

Așadar, actualele reforme instituționale vor permite Uniunii Europene să dezvolte noi capabilități pentru apărare, care pot crea condițiile promovării unei politici externe europene mai coerente și mai eficiente și o viziune comună europeană pentru securitatea și apărarea valorilor democrației. Pentru reușita acestor eforturi de realizare a unei apărări europene *„mai capabile și mai puternice"* va fi nevoie de o cooperare solidă transatlantică, cu implicarea și sprijinul continuu și activ al Administrației de la Washington și, bineînțeles, prin intermediul NATO.

Note

[1] *„O Busolă strategică pentru securitate și apărare – Pentru o Uniune Europeană care își protejează cetățenii, valorile și interesele și contribuie la pacea și securitatea internaționale"*, Bruxelles, 21 martie 2022, disponibil la https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/ro/pdf, accesat la 28.03.2022

[2] Consiliul german pentru relații externe, *„Zeitenwende"*, disponibil la https://dgap.org/en/research/expertise/zeitenwende, accesat la 03.10.2022

[3] Rolea, Cato, *„Europe - An Economic Giant, A political Dwarf and A Military Worm?"* (Europa – un gigant economic, un pitic politic și un vierme militar?), disponibil la https://www.academia.edu/12997185/Europe_An_Economic_Giant_A_political_Dwarf_and_A_Military_Worm, accesat la 10.10.2022

[4] Giegerich, Bastian și Sabatino, Ester, *„The (Sorry) State of EU Defense Cooperation"* (Starea cooperării UE în domeniul apărării), disponibil la https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/88104, accesat la 10.10.2022

[5] *„Judy Asks: Is Europe Serious About Defense?"* (Judy întreabă: Este Europa serioasă în privința apărării?), disponibil la https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/87231, accesat la 03.10.2022

[6] Ibidem pct. 4

[7] Concluziile Consiliului European din 24-25 martie 2022, disponibil la https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2022-INIT/ro/pdf, accesat la 03.10.2022

[8] *„UE nu vrea să depindă de NATO și ia măsuri: Războiul rus a generat o modificare majoră"*, disponibil la https://spotmedia.ro/stiri/eveniment/ue-nu-vrea-sa-depinda-de-nato-si-ia-masuri-razboiul-rus-a-generat-o-modificare-majora, accesat la 28.10.2022

[9] *„Germany must become ,the best equipped armed force in Europe"*, Scholz says (Germania trebuie să devină cea mai bine echipată forță armată din Europa), disponibil la https://www.euronews.com/my-europe/2022/09/16/germany-must-become-the-best-equipped-armed-force-in-europe-scholz-says, accesat la 10.10.2022

[10] Ibidem pct. 9

[11] *„Scholz fordert handlungsfähige EU"* (Scholz solicită o UE capabilă să acționeze), disponibil la https://www.sueddeutsche.de/politik/scholz-europaeische-union-prag-einstimmigkeitsprinzip-karls-universitaet-1.5647016, accesat la 05.10.2022

[12] Discursul cancelarului german Olaf Scholz, *„Europa este viitorul nostru – și acel viitor este în mâinile noastre"*, disponibil la https://www.bundesregierung.de/breg-de/themen/europa/scholz-rede-prag-karls-uni-2079410, accesat la 05.10.2022

[13] Ibidem pct. 12

[14] Ibidem pct. 12

[15] Cei 14 aliați NATO includ: Belgia, Bulgaria, Cehia, Estonia, Germania, Ungaria, Letonia, Lituania, Țările de Jos, Norvegia, Slovacia, Slovenia, România, Regatul Unit, disponibil la https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_208103.htm, accesat la 19.10.2022

[16] *„14 NATO Allies and Finland agree to boost European air defense capabilities"*, disponibil la https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_208103.htm, accesat la 19.10.2022

[17] Ibidem pct. 12

[18] Pierini, Marc, *„Five Takeaways From the European Political Community Summit"* (Cinci concluzii de la Summit-ul Comunității politice europene), disponibil la https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/88189, accesat la 19.10.2022

[19] Ojanen, Hanna, *„NATO and the EU's Strength Lies in Their Unity"* (Puterea NATO și UE constă în unitatea lor), doisponibil la https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/87403, accesat la 10.10.2022

[20] Ministerul Afacerilor Externe, Alianța pentru Multilateralism, disponibil la https://www.mae.ro/node/55096, accesat la 10.10.2020

[21] Financial Times, *„Europe's Franco-German motor needs mending"*, disponibil la https://www.ft.com/content/cd26b534-cbdf-4407-ba1c-6430f0bdc918, accesat la 28.10.2022

[22] Vimont, Pierre, *„The Franco-German Partnership: Not Yet the Final Straw"* (Parteneriatul franco-german: încă nu aduce pacea finală), disponibil la https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/88251, accesat la 29.10.2022

[23] Ibidem pct. 22

[24] Scholz, Olaf on Twitter, disponibil la https://twitter.com/Bundeskanzler/status/1585271561384337410, accesat la 29.10.2022

[25] Financial Times, *„France and Germany seek to move beyond tensions with Paris taks"* (Franța și Germania încearcă să treacă dincolo de tensiuni cu discuțiile de la Paris), disponibil la https://www.ft.com/content/d9e3a2fb-a8ef-42ce-81cb-e5a0e9ba4f80, accesat la 29.10.2022

Perspective strategice privind dezvoltarea capabilităților de apărare

Dragoș ILINCA

ABSTRACT

There is no doubt the year 2022 has a special meaning for deepen the strategic approach in capabilities development in the multinational frameworks. The main features of this evolution were pragmatism and efficiency in adapting the defence capabilities to the challenges and opportunities of security environment, while maximising the efficiency of operational commitments. In this context, one of the major developments was represented by the adoption, in 21 March 2022, at EU Council level, of the *Strategic Compass for Security and Defence for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security*. The main purpose of this undertaking is to streamline the objectives and level of ambition assumed through EU Global Strategy in a more precise guideliness for short and medium term.

Keywords: European common defence, EDF, CARD, PESCO, CDP, military capabilities, EU Global Strategy, the Strategic Compass

Dragoș Ilinca este director al Programului de Istorie Militară în cadrul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară. Absolvent al Facultății de Istorie, Universitatea din București, obținând ulterior un doctorat în științe militare la Universitatea Națională de Apărare. Este specializat în probleme de securitate internațională cu accent pe Orientul Mijlociu.

Fără îndoială, anul 2022 are o semnificație particulară în ceea ce privește reorientarea strategică a procesului de dezvoltare a capabilităților la nivelul organizațiilor multinaționale pe coordonate de pragmatism și eficiență. Această apreciere se validează, în primul rând prin substanța inițiativelor adoptate în această perioadă precum și a efectelor de transformare profundă pe care acestea le vor genera. Pe aceste coordonate, se plasează aprobarea, la 21 martie 2022, de către Consiliul UE a documentului *„A Strategic Compass for Security and Defence for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security"*. Cunoscut sub titulatura de "Busola Strategică", acesta reprezintă un inventar de direcții și priorități asumate de statele membre ale Uniunii Europene pentru dezvoltarea cooperării în domeniul securității și apărării. La interval de câteva luni, Summit-ul NATO desfășurat la Madrid în perioada 28-30 iunie 2022, a adoptat noul Concept Strategic al Alianței Nord-Atlantice, în care se proiectează o nouă viziune vizând modul de îndeplinire a sarcinilor fundamentale ale organizației în contextul de securitate contemporan. Ambele documente au fost elaborate în urma derulării unui proces aprofundat și, în egală măsură, cuprinzător asupra implicațiilor evoluțiilor de securitate, generate în special prin agresiunea Federației Ruse asupra Ucrainei și a efectelor generate de aceasta.

În același timp, prin adoptarea celor două documente se promovează o nouă viziune strategic vizând dezvoltarea capabilităților de apărare, centrată pe ideea de valorificare a progresului tehnologic și stimularea cooperării între statele membre. De asemenea, demersurile celor două organizații pot fi pri-

vite și din perspectiva unei reflectări directe a gradului de maturitate al proceselor de dezvoltare a capabilităților, în strânsă legătură cu îmbunătățirea capacității de generare și susținere a angajamentelor operaționale ale celor două organizații. Coordonatele avansate, astfel, vizează valorificarea oportunităților oferite de noile tehnologii, simultan cu gestionarea eficientă la nivelul celor două organizații a provocărilor pe care acestea le pot genera la adresa securității statelor membre.

Premise conceptuale și funcționalități practice

Originile Busolei Strategice se regăsesc în deciziile adoptate cu prilejul reuniunii miniștrilor apărării din statele membre UE, desfășurată în 16 iunie 2020. Acestea vizau inițierea procesului de elaborare a unei „Busole Strategice", menită să asigure translatarea nivelului de ambiție în domeniul securității și apărării, stabilit prin Strategia Globală a UE, adoptată în noiembrie 2016, în orientări politice mai concrete[1]. Pe aceste coordonate, pe parcursul primei jumătăți a anului 2021 s-a derulat un amplu proces de reflecție cu participarea statelor membre în urma căruia, Serviciul European pentru Acțiune Externă, sub coordonarea Înaltului Reprezentant a elaborat proiectul documentului[2]. La mijlocul lunii noiembrie 2021, s-a derulat prima discuție formală la nivelul Consiliului UE, reunit în sesiune comună cu participarea miniștrilor de externe și ai apărării, cu acest prilej fiind exprimat acordul[3] pentru continuarea procesului de dezvoltare a inițiativei, din perspectiva adoptării documentului final în cadrul reuniunii Consiliului Afaceri Externe din 21 martie 2022. Acest obiectiv a fost îndeplinit, prin aprobarea formală a Busolei Strategice cu prilejul reuniunii menționate. Potrivit comunicatului de presă transmis de Uniunea Europeană, documentul reprezenta „un plan de acțiune ambițios pentru consolidarea politicii de securitate și apărare a UE, până în 2030" având ca principal obiectiv o "Uniune Europeană mai puternică și mai capabilă să furnizeze securitate"[4]. Din această perspectivă, Busola Strategică includea un set consistent de obiective și calendarul de implementare al acestora, structurate pe patru componente vizând: acțiune, securitate, investiții, parteneriate[5].

Ulterior, Busola Strategică a fost andosată cu prilejul reuniunii Consiliului European din 24-25 martie 2022, fiind subliniată importanța acestui document din perspectiva:

– Consolidării capacității Uniunii Europene de a acționa mai rapid și eficient în situații de criză.

– Securizării intereselor statelor membre și protecția cetățenilor acestora prin consolidarea capacității Uniunii Europene de a anticipa și atenua amenințările.

– Stimulării investițiilor și inovației pentru dezvoltarea în comun a capabilităților necesare și a tehnologiilor.

– Aprofundării cooperării cu partenerii pentru îndeplinirea obiectivelor comune[6].

Reperele abordării problematicii vizând dezvoltarea capabilităților vizează, în linii generale, două componente anume asigurarea resurselor financiare adecvate și valorificarea elementelor asociate agendei de cooperare industrială și în domeniul cercetării la nivel european. De asemenea, Busola Strategică reprezintă un element de continuitate în gestionarea problematicii apărării, cu accent pe optimizarea inițiativelor de cooperare dezvoltate în contextul Politicii de Securitate și Apărare Comune (PSAC) până la acel moment. În mod concret, Consiliul European indica necesitatea exploatării potențialului deplin al Cooperării Structurate Permanente (PESCO), Fondului European pentru Apărare (EDF), Planului de acțiune pentru dezvoltarea de capabilități (CDP), Procesului coordonat de analiză în domeniul apărării (CARD). Acestea erau privite atât din perspectiva rolului important în stimularea cooperării între statele membre, cât și din cea vizând oportunitățile de finanțare a procesului de dezvoltare a capabilităților în context european.

Erau subliniate progresele înregistrate în derularea inițiativelor menționate și, subsecvent, a potențialului pentru implementarea obiectivelor asumate prin intermediul Busolei Strategice. Potrivit deciziilor subsecvente adoptate în contextul creat prin intermediul adoptării Tratatului de la Lisabona, procesul

de dezvoltare a capabilităților de apărare la nivelul UE avea ca repere prioritățile stabilite prin intermediul Planului de acțiune pentru dezvoltarea capabilităților de apărare. Acesta reprezenta, în egală măsură, un instrument de planificare în domeniul apărării, cât și expresia directă a consensului politic al statelor membre față de dezvoltarea cooperării europene de acest tip. Din perspectivă funcțională, CDP reprezenta un mecanism periodic de analiză (la un interval de patru ani) a modului în care prioritățile europene în domeniul capabilităților răspundeau la evoluțiile mediului de securitate precum și la avansul tehnologic cu aplicabilitate în domeniul apărării. Ultimul CDP adoptat la nivelul UE în iunie 2018 includea un număr de 11 priorități[7] agreate de către statele membre pentru a fi avute în vedere la nivelul planurilor naționale precum și în derularea inițiativelor de cooperare dezvoltate sub egida PSAC.

La nivelul PESCO, inițiativă activată[8] de 25 dintre statele membre UE în decembrie 2019, în conformitate cu prevederile Tratatului Uniunii Europene, progresele înregistrate se valorizau prin numărul consistent de proiecte adoptate succesiv în intervalul 2018-2021. În momentul adoptării Busolei Strategice, profilul PESCO se maturizase semnificativ, situație ilustrată atât prin caracterul multidisciplinar al celor 60 de proiecte gestionate sub auspiciile sale, cât și prin nivelul intens de interacțiune dintre statele membre vizând cooperarea în acest format. Pe coordonate similare, se plasează și activitățile derulate sub egida CARD, inițiativă lansată în mai 2017 având ca obiectiv identificarea oportunităților de cooperare între statele membre pentru implementarea priorităților stabilite prin intermediul CDP. Din această perspectivă, primul ciclu CARD derulat în intervalul 2019-2020 a avansat 55 de propuneri de cooperare sugerând, totodată, șase priorități[9] având relevanță sporită în contextul cooperării europene în domeniul apărării. De asemenea, în urma acestui proces laborios de analiză au fost avansate un set de recomandări care puteau fi luate în calcul de statele membre. Acestea vizau o serie de proiecte majore cu impact extins la nivelul dezvoltărilor de capabilități precum: viitorul tanc; sisteme asociate personalului combatant; nave de patrulare; combaterea sistemelor aeriene autonome; aplicațiile de apărare în context spațial; mobilitate militară[10].

Nu în ultimul rând, Fondul European pentru Apărare reprezenta un vector distinct pentru susținerea financiară a proiectelor colaborative de capabilități și cercetare în domeniul apărării. Conform parametrilor agreați în momentul lansării acestei inițiative, potențialul financiar care putea fi angrenat viza 8 mld. Euro din care 5,3 mld. pentru capabilități iar 2,3 mld. pentru cercetare, ambele componente fiind asigurate din bugetul Uniunii Europene. Această finanțare era menită să acopere în diferite grade costul proiectelor avansate de entități industriale și de cercetare din statele membre, pentru perioada 2021-2027, corespunzând ciclului financiar multianual al UE. Astfel, Fondul a devenit operațional de la 1 ianuarie 2021, primele proiecte[11] care vor beneficia de finanțare prin intermediul acestui instrument fiind selectate în iulie 2022.

Prioritățile și obiectivele adoptate în cadrul acestor inițiative se vor regăsi în componența Busolei Strategice, cu precădere în capitolul INVEST, asigurându-se astfel caracterul necesar de continuitate a progreselor înregistrate până la acel moment cu perspectiva temporală asociată cooperării europene prin intermediul acestui document.

Sustenabilitate și pragmatism

Pe aceste coordonate, Busola Strategică reprezintă un element de continuitate în gestionarea problematicii cooperării europene în domeniul dezvoltării de capabilități. Din perspectiva promovării obiectivelor sub auspiciile acestei inițiative, un rol important l-au avut și demersurile Comisiei, concretizate în așanumitul „pachet pentru apărare", promovat la mijlocul lunii februarie. Prin intermediul acestuia, se avansau o serie de inițiative orientate către eficientizarea proceselor existente. Astfel, în ceea ce privește abordarea tehnologiilor critice, pachetul menționat includea un document[12] de orientare vizând opțiuni de intensificare a acțiunilor la nivel european. Rațiunea demersului se regăsea în deciziile Consiliului

European din 25-26 februarie 2021 prin care era subliniată importanța consolidării Bazei Tehnologice și Industriale în domeniul apărării europene (EDTIB), concept cu funcționalitate practică care viza abordarea holistică a problematicii de capabilități în context european. Primele demersuri în această direcție derivă din deciziile adoptate de Comitetul Director al EDA în 14 mai 2007 prin care trăsăturile EDTIB erau asumate la nivel european prin intermediul unei Strategii specifice[13].

Pe aceste coordonate, inițiativa Comisiei Europene viza consolidarea sinergiei între industriile civile, militare și spațiale, inclusiv în ceea ce privește zona tehnologiilor disruptive, din perspectiva valorificării oportunităților economice, prin implicarea sectorului IMM[14]. Pe aceste coordonate, Comisia Europeană avea sarcina de a elabora un document de orientare având ca premise principale interacțiunea mai bună civil-militară în plan tehnologic precum și o mai bună valorificare a potențialului tehnologiilor cu dublă utilizare. În acest sens, o direcție prioritară viza conectarea inițiativelor dezvoltate la nivelul cooperării europene în domeniul apărării la noile fluxuri tehnologice. Astfel, documentul elaborat de Comisia Europeană avea în vedere o contribuție practică la aprofundarea cooperării europene în domeniul tehnologic și al inovării în domeniul securității și apărării, inclusiv din perspectiva reducerii dependențelor strategice ale UE în domeniul tehnologiilor critice. Principalele direcții de acțiune identificate ca fiind prioritare vizau:

– Identificarea tehnologiilor critice pentru cooperarea europeană în domeniul securității și apărării și dezvoltarea acestora prin intermediul unor programe europene de cercetare, dezvoltare tehnologică și inovare (RTD&I).

– Aprofundarea aspectelor specifice domeniului apărării la nivelul proceselor industriale și comerciale civile. De asemenea, se avea în vedere și abordarea simetrică (oglindă) privind utilizarea tehnologiilor civile la nivelul programelor cu aplicabilitate directă în domeniul apărării.

– Dezvoltarea unei abordări coerente și unitare la nivelul UE vizând tehnologiile critice printr-o mai bună utilizare a potențialului UE și al statelor membre în acest domeniu.

– Coordonarea cu demersurile derulate de SUA și NATO, în condițiile reciproc avantajoase[15].

Pornind de la aceste orientări, o atenție particulară era acordată inventarierii capacităților existente la nivelul Uniunii Europene, prin crearea unui instrument specific, *Observatorul pentru tehnologiile critice*. Acesta urma să integreze cele două perspective tehnologice asociate procesului de dezvoltare a capabilităților – civilă și militară, oferind, astfel, o imagine cât mai relevantă a potențialului european. De asemenea, se avea în vedere dezvoltarea unui sistem de monitorizare[16] a evoluției în acest domeniu, inclusiv din perspectiva procesului de eliminare a dependențelor strategice. Totodată, din perspectiva valorificării economico-industriale a oportunităților din domeniul inovării, Comisia Europeană avansa inițiativa de creare a unei scheme vizând inovarea cu aplicabilitate la problematica de apărare. Aceasta viza, în esență, consolidarea posibilităților de susținere a entităților economice ale căror domenii de activitate se pliau pe acest domeniu. Se dorea, astfel, extinderea susținerii financiare dincolo de programele cadru derulate până la acel moment de Comisia Europeană cu aplicabilitate exclusiv în domeniul securității.

A doua componentă a pachetului promovat de Comisie a vizat problematica investițiilor în domeniul dezvoltării capabilităților de apărare, cu accent pe consolidarea sprijinului în domeniul cercetării. Principala direcție de acțiune viza aprofundarea cooperării între statele membre, pornind de la potențialul financiar al Fondului European pentru Apărare. Potrivit parametrilor stabiliți în momentul lansării acestui instrument, bugetul se ridica la aproximativ 8 mld.Euro (5,3 mld. pentru dezvoltarea de capabilități, respectiv 2,7 mld. pentru finanțarea programelor de cercetare). Aceste fonduri urmau să fie utilizate în perioada 2021-2027, corespunzând noului Ciclu financiar multianual al UE. Pe aceste coordonate, la sfârșitul lunii iulie 2022, au fost finalizate procedurile de aprobare a proiectelor (în număr de 61) selectate în urma competiției.

Resursele alocate pentru primul an de funcționare a EDF au fost de 1,2 mld. Euro[17]. Obiectivul de consolidare a sprijinului financiar urma să se bazeze pe valorificarea adec-

vată a oportunităților oferite de EDF și în baza priorităților stabilite la nivel european prin intermediul CDP, respectiv al procesului CARD. În același timp, se avea în vedere dezvoltarea unui pachet de facilități asociate cooperării în domeniul apărării, menit să crească atractivitatea cooperării dintre statele membre. Nu în ultimul rând, Comisia avansa posibilitatea eficientizării modului de utilizare a cadrului normativ existent la nivelul UE, în special din perspectiva Directivei 2009/43/EC[18] care viza termenii și condițiile de transfer al produselor de apărare.

Cea de-a treia componentă a pachetului Comisiei având relevanță pentru dezvoltarea capabilităților viza aprofundarea oportunităților de achiziție în comun a capabilităților de apărare dezvoltate prin proiectele colaborative la nivelul UE. Principala opțiune viza crearea unor facilități menite să stimuleze acest sector precum și să susțină efortul statelor membre. În acest sens, datele prezentate de Comisia Europeană indicau faptul că majoritatea cheltuielilor pentru achiziții (aproximativ 90%) în domeniul apărării erau efectuate la nivel individual de statele membre[19]. Această situație coexista cu tendința de scădere constantă a finanțării în context cooperativ. Facilitățile avute în vedere vizau identificarea unui sistem de bonusuri în cadrul finanțării prin EDF dar și o potențială eliminare a TVA pentru achizițiile dezvoltate în comun la nivelul UE.

Consolidarea caracterului integrat

În mod evident, contribuția Comisiei Europene la procesul de reflecție asociat Busolei Strategice a avut o importanță deosebită din perspectiva asigurării sinergiei între dimensiunea politică a cooperării europene dezvoltată sub auspiciile Politicii de Securitate și Apărare Comune și componenta practică generatoare a proiectelor de cooperare.

Pornind de la necesitatea depășirii deficiențelor în domeniul capabilităților printr-o abordare mult mai concentrată asupra dezvoltării potențialului de susținere financiar-economică, Consiliul European de la Versailles (10-11 martie 2022) a dat un impuls suplimentar acestui demers. Dezbaterea liderilor europeni a fost susținută prin pachetul de inițiative promovat de Comisia Europeană, acesta fiind validat la cel mai înalt nivel ca fiind oportun pentru depășirea deficiențelor înregistrate până la acel moment. Deciziile adoptate la nivelul Consiliului European au indicat gradul ridicat de convergență în ceea ce privește necesitatea de creștere a investițiilor în acest domeniu precum și în ceea ce privește identificarea unor stimulente pentru intensificarea cooperării între statele membre.

De asemenea, pornind de la premisa asigurării complementarității eforturilor UE în domeniul apărării, a fost reiterată necesitatea abordării cu prioritate a investițiilor în acele tipuri de capabilități necesare angajamentelor operaționale. Nu în ultimul rând, problema valorificării oportunităților tehnologiilor emergente și a inovării tehnologice pentru domeniul apărării reprezenta un alt segment identificat ca fiind prioritar la nivelul politic cel mai înalt. Caracterul multidisciplinar al capabilităților avea să fie reflectat în orientările transmise de Consiliul European în ceea ce privește asigurarea securității cibernetice, combaterea amenințărilor hibride și protecția infrastructurii critice la nivelul Uniunii Europene.

Pornind de la aceste orientări, Busola Strategică va încorpora în cadrul capitolului INVEST o agendă ambițioasă în cadrul căreia se regăseau măsuri de optimizare și actualizare a mecanismelor existente precum și inițierea de noi demersuri, majoritatea acestora fiind fundamentate pe propunerile Comisiei Europene și a orientărilor transmise de Consiliul European. Astfel, palierele avute în vedere vizează: consolidarea investițiilor în domeniul securității și apărării; o mai bună conectare a procesului de generare a capabilităților la nevoile operaționale ale UE, atât pe dimensiunea militară, cât și civilă; valorificarea progreselor înregistrate la nivelul inițiativelor aflate în derulare la nivelul UE, prin concentrarea pe valorificarea concluziilor desprinse în ceea ce privește dezvoltarea capabilităților cheie[20]. De asemenea, se avea în vedere capitalizarea propunerilor vizând valorificarea potențialului oferit de tehnologiile strategice și reducerea dependențelor UE în domeniul tehnologic și a

elementelor constitutive ale procesului de generare a capabilităților.

Suplimentar aspectelor legate de gestionarea adecvată la nivelul UE a provocărilor și oportunităților asociate dimensiunii tehnologice, abordarea capabilităților avea în vedere și problematica interoperabilității. Aceasta era privită din perspectiva dezvoltării sistemelor și produselor tehnologice de ultimă generație astfel încât să acopere deficiențele identificate la nivelul procesului de planificare a apărării în context UE dar și să permită creșterea funcționalității și capacității unitare de acțiune la nivelul angajamentelor operaționale derulate sub auspiciile PSAC. Pe aceste coordonate, inventarul obiectivelor avansate prin intermediul Busolei Strategice în ceea ce privește dezvoltarea capabilităților a inclus referințe vizând relevanța unor proiecte de cooperare dezvoltate în context european în domeniile: terestru, aerian, spațiu și apărare cibernetică[21].

Asupra tipurilor de capabilități avute în vedere pentru aceste domenii, perspectiva avansată era consecventă asigurării continuității, prin conectarea nivelului de ambiție avansat de Busola Strategică la reperele de oportunitate identificate în contextul derulării primului ciclu CARD și a angajamentelor asumate de statele membre participante în cadrul PESCO. Nu în ultimul rând, demersul de optimizare a capacității de generare a angajamentelor operaționale viza și procesele de planificare, pe ambele dimensiuni ale acestuia – militară și civilă. Din această perspectivă, se avansa o abordare specializată în sistemul de planificare derulat la nivelul UE, în cadrul acesteia prioritatea urmând să fie reprezentată de dezvoltarea scenariilor de planificare la nivelul capabilităților.

Concluzii

După cum se observă, problematica vizând dezvoltarea capabilităților de apărare reprezintă o temă abordată în mod constant la nivelul dezbaterilor europene beneficiind de valorizări suplimentare în contextul lansării inițiativelor de cooperare în domeniul apărării. Ultimii ani au consemnat progrese semnificative în implementarea acestora cu rezultate palpabile în dezvoltarea unui număr însemnat de proiecte precum și în asocierea unor resurse importante de finanțare. Caracterul evolutiv al acestora este reliefat prin preocupările tot mai accentuate vizând creșterea gradului de aplicabilitate în domeniul apărării, a progreselor înregistrate la nivelul tehnologiilor emergente și a inovației.

Busola Strategică surprinde într-o manieră cuprinzătoare toate aceste evoluții, plasând problematica dezvoltării capabilităților pe coordonate de continuitate într-o perspectivă politico-militară de nivel superior, ale cărei fundamente se regăsesc în prevederile Strategiei Globale a UE. Pe aceste coordonate, setul de obiective avansat reflectă demersurile și prioritățile dezvoltate succesiv în ultimii ani sub auspiciile PESCO, EDF și CARD ceea ce este de natură să consolideze caracterul practic al Busolei Strategice precum și să asigure un plus de coerență procesului de implementare. În mod evident, nivelul de ambiție este unul de natură practică, menit să ofere soluții pragmatice deficiențelor înregistrate la nivelul procesului de generare a capabilităților, proiectat într-o perspectivă adaptată la realitățile contemporane. Accentul plasat pe valorificarea progresului tehnologic oferă premisele unui demers care să permită optimizarea eforturilor statelor membre în domeniul securității și apărării și, subsecvent, eficientizarea proceselor asociate profilului și contribuției UE în contextul managementului crizelor.

Note

[1] Joseph Borrell, Înaltul Reprezentant al UE pentru politica de securitate și relații externe, conferința de presă din 16 iunie 2020, disponibilă la adresa https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/06/16/, accesată în 20.09.2022.

[2] The Strategic Compass of the European Union, https://www.strategic-compass-european-union.com/, accesat în 20.09.2022.

[3] Foreign Affairs Council, 16 November 2021, https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/11/16/, accesat în 20.09.2022.

[4] A Strategic Compass for a Stronger EU Security and Defense in the Next Decade, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/, accesat în 21.09.2022.

[5] Ibidem

[6] European Council Conclusions, 24 and 25 March 2022 (EUCO1/22), p.4-5, disponibil în format electronic la adresa https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-1-2022-INIT/en/pdf, accesat în 21.09.2022.

[7] Main Battle Tank, Soldier Systems, European Patrol Class Surface Ship, Counter-UAS – Anti-Access/Area-Denial, Defence in Space, Enhanced Military Mobility - Capability Development Plan Fact sheet, June 2018, European Defence Agency, p.3

[8] Notification on Permanent Structured Cooperation to the Council and to the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy, https://www.consilium.europa.eu/media/31511/171113-pesco-notification.pdf, accesat în 22.09.2022.

[9] 2020 CARD Report, European Defence Agency, p.1 disponibil la https://eda.europa.eu/docs/default-source/reports/card-2020-executive-summary-report.pdf, accesat în 22.09.2022.

[10] https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card), accesat în 23.09.2022.

[11] European Defence Fund 2021 Calls for Proposals - Results, https://defence-industry-space.ec.europa.eu/funding-and-grants/calls-proposals/european-defence-fund-2021-calls-proposals-results_en, accesat în 24.09.2022.

[12] Roadmap for Critical Technologies for Security and Defence, COM(2022)61 final, 15.02.2022

[13] A Strategy for European Defence and Technological Industrial Base, Bruxelles, 14 May 2007, disponibil în format electronic la adresa https://eda.europa.eu/docs/documents/eda-strategy-for-the-european-defence-technological-and-industrial-base.pdf, accesat în 25.09.2022

[14] Statement of the Members of the European Council, Bruxelles, 25 februarie 2021, p.5

[15] COM (2022)61, p.2

[16] Mai precis, prin intermediul unor raportări bienale ale Comisiei Europene și Înaltului Reprezentant. Acestea erau elaborate pe baza recomandărilor formulate de un grup de experți care era constituit la nivelul Observatorului și care asigura interfața cu statele membre și structurile UE.

[17] EDF 2021 – Summary of Selected Projects.

[18] Directive 2009/43/EC of the European Parliament and of the Council of 6 May 2009 symplifying terms and conditions of transfers of defence-related products within the Community, Official Journal L146/10.06.2009.

[19] COM()

[20] A Strategic Compass for Security and Defence, p.36-37.

[21] Ibidem

Evoluții recente în conflictul dintre Republica Populară Chineză și Taiwan. Lecții desprinse din războiul ruso-ucrainean

Șerban Filip CIOCULESCU

ABSTRACT

Russia's unprovoked attack on Ukraine may be seen as a blatant violation of the international law but also as a consequence of a double failure of deterrence: Moscow could not deter Kyiv from going ever closer to western integration and the West could not deter the Russians from using military force to change the political status quo and the borders. The incredible Ukrainian resilience and capacity to defend its national territory with foreign support in weapons and ammunitions could be a lesson for the government and population in Taiwan, as they live under the constant fear of mainland China's possible decision to use military power for a forced reunification of the nation. On the other side, if China woult attacks Taiwan, this may force the USA to divide the weapons supplies between Ukraine and Taiwan, which will be a positive outcome for both Moscow and Beijing.

Cuvinte-cheie: China, Taiwan, rivalry, USA, alliances, Indo-Pacific area, Russia, conflicts, security

Șerban F. Cioculescu (PhD in political sciences) is a senior researcher at the Institute for Political Studies of Defence and Military History and a visiting professor (lecturer) at the University of Bucharest, Department of Political Sciences.

Atacul Rusiei asupra Ucrainei, stat pe care liderul de la Kremlin a dat de înțeles în repetate rânduri că nu îl mai acceptă în granițele actuale (națiunea ucraineană fiind, în opinia sa, o creație artificială[1], în realitate o parte a „familiei" naționale veliko-ruse), urmat de coagularea unui pol internațional de sprijin în favoarea Kievului, au generat o literatură de specialitate destul de bogată, dedicată felului în care această brutală punere în discuție a ordinii internaționale (și a dreptului internațional actual) ar putea determina și alte state revizioniste să încerce să aplice soluția forței spre a obține niște granițe mai „corecte" în opinia liderilor acestora și a unei mari părți a populațiilor acestora. China este o mare putere cu aspirații globale (deocamdată mai ales la nivel geoeconomic), considerată cel mai adesea rivala directă a SUA la hegemonia sistemică, iar relația sa specială de parteneriat strategic cu Rusia (a se vedea parteneriatul „fără limite" declarat de șefii celor două state în februarie 2022) o face să analizeze cu mare atenție evenimentele deja menționate.

Atât Ucraina în prezent cât și Taiwanul, în teorie, beneficiază sau ar beneficia de sprijin direct, economic și militar, din partea a ceea

ce generic numim "Occidentul extins" (SUA, aliații europeni din cadul NATO, Canada, Japonia, Australia, poate Coreea de Sud). Pe de altă parte, Rusia și China, unite printr-un parteneriat strategic intensificat (văzut de unii analiști ca fiind un fel de cvasi-alianță tacită) și opunându-se împreună dominației unipolare a SUA și valorilor occidentale, desigur că doresc să slăbească Occidentul atât prin accentuarea diviziunilor interne deja existente cât și prin înarmare și dezvoltare economică și tehnologică (balansare internă) iar pe termen lung formarea unei coaliții a statelor anti-americane (Iran, Venezuela, Siria etc), mecanism al balansării externe.

În plus, ucrainenii și taiwanezii reprezintă pentru Rusia și China segmente ale unor populații pe care ambele puteri revizioniste le doresc integrate în structura identitară colectivă pe care o susțin miturile naționale propagate oficial, dar se confruntă cu opoziția acestora, sub forma negării identităților impuse autoritar de Moscova și Beijing. În timp ce V. Putin vede națiunea ucraineană ca făcând parte integrantă din lumea rusă ("ruskyi mir"), Xi Jinping privește (la fel ca toți sefii de stat ai RPC de dinaintea sa) populația taiwaneză ca fiind o simplă parte a națiunii chineze. Prin urmare, Ucraina și Taiwan trăiesc sub spectrul războiului și riscă invazie și pierderea parțială sau totală a suveranității asupra teritoriilor naționale. Prima se confruntă chiar în prezent cu acest scenariu. Există temerea că un succes al Rusiei în campania contra Ucrainei ar putea fi văzut de Beijing ca un eșec strategic al SUA (principalul sponsor al efortului milutar ucrainean) și ar exista tentația unui atac care să ducă la ocuparea definitivă a Taiwanului.

Lucrarea de față își propune să evidențieze modul în care actorii implicați în criza Taiwanului își concep interesele în funcție de identitate și valori, felul în care iau în calcul interesele și sensibilitățile celorlalți și existența unor similitudini cu alte situații conflictuale de care protagoniștii crizei taiwaneze țin cont și se inspiră. Ipoteza centrală este aceea că nici China și nici SUA nu caută voit o escaladare a stării conflictuale, dar nevoia de legitimitate la nivelul politicilor interne a leadership-ului chinez și american are efecte în politica externă, determinând acțiuni ce tind să se apropie de „liniile roșii" stabilite de fiecare protagonist. O a doua ipoteză este aceea că Rusia și China sunt state revizioniste, dornice să opereze schimbări de frontiere conform imaginarului național post-imperial și să își extindă sferele de influență, ceea ce amenință dreptul internațional actual și pune în discuție valorile liberale asumate de SUA și de partenerii și aliații săi occidentali. Cum Washington-ul nu dorește să facă concesii semnificative statelor eurasiatice[2] și li se opune simbolic printr-o mare coaliție a democrațiilor la nivel mondial, spațiul de negociere și de ajungere la un acord acceptabil părților se îngustează constant, sporind riscurile unei escaladări necontrolate a nivelului de violență.

Cât de mult ar fi RPC dispusă să riște spre a se uni cu Taiwanul?

Atacul rusesc asupra Ucrainei poate fi citit și ca efect al eșecului unei duble descurajări (*failed deterrence*): Moscova nu a putut împiedica Kievul să ducă o politică de derusificare culturală și de apropiere politică de Occident iar acesta nu a putut determina Rusia să nu atace pe 24 februarie 2022 Ucraina.[3] În mod similar, Beijingul se confruntă cu dificultatea de a împiedica aspirațiile de afirmare zgomotoasă a independenței efective a Taiwanului iar SUA se tem că nu vor putea împiedica în final un atac militar chinez asupra insulei. Ca și în cazul Rusiei, care a atacat probabil în momentul în care președintele Putin și cercul său decizional au perceput o situație caracterizată prin asertivitate ucraineană (înarmare cu arme occidentale moderne, politică externă proocidentală) și slăbiciune a Occidentului (falii între SUA și vest-europeni, diviziuni și în cadrul UE între pro-ruși și anti-ruși), China ar putea ataca atunci când sesizează o fereastră de oportunitate (de exemplu SUA fiind tot mai implicate în sprijinirea Kievului contra Moscovei) și o situație de securitate externă ce evoluează nefavorabil (de exemplu, QUAD și AUKUS devin alianțe militare și încep să sprijine Taiwanul). Fără un cumul al acestor elemente, e puțin probabil ca RPC să fie dispusă pe termen scurt să riște un război catastrofal, care i-ar reduce

drastic creșterea economică și i-ar consuma resurse umane prețioase.

China zilelor noastre, condusă cu mână de fier de președintele Xi Jinping în numele partidului comunist (cel mai mare partid din lume, cu circa 90 milioane de membri), cu toate că tinde să își impună un control hegemonic tot mai clar în zonele de vecinătate, se confruntă cu situația unui *unfinished bussiness* moștenit chiar de la fondatorul republicii populare, Mao Zedong: Taiwanul nu este încă parte din RPC, ci e un stat independent, recunoscut de câteva zeci de state ale lumii. Dacă Honk Kong-ul a ajuns în compoziția RPC, transferat de britanici conform tratatelor existente, Taiwanul reușește să reziste ca stat independent pe harta lumii. Numită oficial Republica China, aceasta a fost fondată în 1912 și reprezintă primul mare proiect post-imperial și modernizator propus națiunii chineze. Deși ulterior comuniștii au triumfat și au creat un imens stat continental socialist (Republica Populară Chineză), existanța unui Taiwan independent le reamintește acestora că nu au putut termina războiul civil cu un succes total ci cu unul parțial. Noțiuni precum „visul chinezesc" și „marea rejuvenare națională" presupun cu prioritate unificarea națională completă, nu doar dezvoltarea economică, tehnologică și militară. Întrebarea ar fi dacă Xi Jinping și conducerea PCC ar fi dispuși să riște un război contra SUA și a aliaților acestora spre a include Taiwanul în statul chinez continental.

Leadership-ul de la Beijing pare decis să facă tot ceea ce poate, așadar inclusiv război, spre a obliga Taiwan să revină în componența teritoriului național chinez. Fondatorul statului chinez comunist, Mao Zedong, a lăsat generațiilor viitoare de lideri această sarcină patriotică dificilă. Iar fiecare dintre șefii de stat și de partid care i-au urmat au transmis mai departe acest obiectiv, neriscând un război direct spre a îl îndeplini. Xi Jinping ar putea face la fel, sau, din contră, mizând pe fereastra de oportunitate de care țara sa beneficiază, pe credința în propria personalitate istorică, ar putea fi tentat să treacă la acțiune, mizând pe non-folosirea de către SUA a armelor nucleare pentru un teritoriu care nu are aceeași valoare pentru Washington cum are pentru Beijing. Dar dacă se va înșela? Ambiguitatea strategică cultivată deliberat de americani față de Taiwan nu îi permite lui Xi decât să se bazeze pe niște scenarii și probabilități. Iar cum China nu are nici a opta parte din arsenalul nuclear american, evident că nu ar risca un conflict devastator cu aceștia. Evident, poate decide să aștepte încă două sau trei decenii, până când China speră că va depăși militar America grație creșterii economice și tehnoligice superioare. Însă există și scenariul în care leadership-ul SUA ar decide să atace preventiv spre a bloca ascensiunea aparent inexorabilă a Chinei către poziția de cea mai mare putere mondială, speculând ceea ce ar fi perceput ca o fereastră de oportunitate.

Pe 2 ianuarie 2019, Xi Jinping s-a adresat parlamentarilor chinezi în *Great Hall of the People*, afirmând că unirea Chinei cu Taiwan se va petrece cu certitudine, de preferință prin negocieri, fiind parte din „marea rejuvenare a națiunii chineze" si conform paradigmei „o țară, două sisteme." Speech-ul celebra a 40-a aniversare a „mesajului către compatrioții din Taiwan". Xi l-a întâlnit personal pe președintele taiwanez Ma Ying-jeou în noiembrie 2015 în Singapore, prima întâlnire între doi lideri ai celor două Chine de după 1949.

Precizăm că în ianuarie 1979, parlamentul RPC emitea un comunicat adresat Taiwanului, propunând încetarea relațiilor ostile și o negociere graduală, pentru unificare în final. Acum taiwanezii în majoritatea lor nu mai au încredere în RPC și în vorbele lui Xi, după ce au văzut cum locuitorii din Hong Kong au fost reduși la supunere și pierderea drepturilor politice (garantate de Beijing în relația cu Londra) prin coerciție.

Voința majorității taiwanezilor nici nu contează pentru Beijing în fața drepturilor teritoriale istorice pe care le invocă, cu trimitere la imperiul chinez existent înainte de anul 1911. În opinia lui Xi Jinping și a publicului naționalist, unitatea poporului chinez trebuie să primeze cu orice preț, întregul având drept de decizie suprem asupra părților componente. De multă vreme, China trimite în mod regulat marina militară și avioane în apele Taiwanului, uneori îi încalcă special zona aeriană defensivă de identificare (ADIZ), provocând reacții de apărare. Așa a procedat de exemplu în august 2022, organizând cele mai ample și mai provocatoare exerciții militare din istorie

în imediata vecinătate a insulei Formosa. De asemenea folosește vapoare de dragat spre a modifica structura fundurilor maritime și a le adânci, în vederea pregătirii unui eventual asalt amfibiu. Dar, paradoxal, relațiile economice bilaterale sunt înfloritoare si un război ar lovi serios și în economia RPC, nu doar în a Taiwanului. De asemenea, SUA ar interveni probabil pentru aliatul său de facto Taiwan, pe care știm că nu îl recunoaște ca stat separat. Raportul forțelor e zdrobitor de partea RPC: peste un milion de forțe de uscat față de 140.000 Taiwanul, 5800 tancuri față de 800 ale Taiwanului, 8000 de piese de artilerie față de 1000, 1500 avioane de vânătoare față de 350. Așadar aparent Taiwanul, singur, nu ar avea nicio șansă de rezistență eficientă, cu toate că cei mai mulți ofițeri taiwanezi sunt instruiți în SUA, iar armata are arme și muniții americane de calitate. Trump a pompat armamente de calitate și în mari cantități în Taiwan, Biden îi calcă pe urme. Credem că doar eventuala dotare a Taipeiului cu rachete nucleare cu rază scurtă, capabile să lovească orașele chineze de pe coasta de est ar putea asigura o descurajare eficientă, câtă vreme RPC nu va avea sisteme antirachetă extrem de performante, mai mult decât cele bazate pe S400. Evident, nici SUA și nici alte state posesoare de tehnologie militară nucleară nu doresc să încalce tratele internaționale de neproliferare (NPT) spre a ajuta Taipei, știind că Beijingul ar acționa extrem de dur.

Atacarea și probabil cucerirea Taiwanului de către RPC ar determina aproape sigur coalizarea statelor care se tem de China, într-o alianță formală cu SUA: Japonia, Coreea de Sud, Australia dar și Vietnam, poate India etc. Statele membre ale AUKUS și QUAD ar crea un front comun. Totuși premierul japonez Yoshihide Suga a afirmat pe 21 aprilie 2021 că Japonia nu va trimite trupe în sprijinul Taiwanului în caz de agresiune din partea RPC deși cu puțin timp înainte numele Taiwanului apăruse într-o declarație oficială japoneză, după întâlnirea dintre Suga și J. Biden, pentru prima data în istoria relațiilor japono-americane postbelice. Totuși Ministerul Apărării din Japonia pregătește o cartă albă a apărării în care se menționează că securitatea Taiwanului ține de interesul national japonez și de interesul comunității internaționale.[4] În vara acestui an, premierul japonez a sugerat că țara sa are un interes direct și vital în păstrarea suveranității Taiwanului. Până acum în nicio cartă albă japoneză a apărării nu a fost menționat Taiwanul, Japonia nedorind să își strice din nou relațiile cu Beijingul. E tot mai clar că Japonia își vede securitatea națională legată de cea a Taiwanului, și va coopera tot mai intens cu SUA în acest scop. Pentru chinezi și liderii lor, Japonia nu are niciun drept moral să își mai declare vreun interes pentru Taiwan, insula fiind ocupată de japonezi după războiul sino-japonez din 1894-1895 și nefăcând astfel niciodată parte din republica populară chineză. Ea aparține republicii chineze (ROC) stat creat în 1912 și translatat pe insula respectivă după înfrângerea suferită de naționaliști în fața comuniștilor, care i-a determinat pe primii să se refugieze acolo și pe alte câteva insule mai mici. Circa 1,2 milioane de chinezi au venit atunci în anii 1949-1951 în Taiwan, unde se găsea deja o populație indigenă și un număr consistent de japonezi colonizați de Imperiul Nipon. Odată ce comuniștii au câștigat războiul civil (1949), leadership-ul Taiwanului a pretins multă vreme că acest stat insular reprezintă întreaga națiune chineză. Primirea RPC în ONU, ca membru permanent (1971), odată cu expulzarea ROC, a oferit legitimitate aspirațiilor guvernului de la Beijing de a reprezenta întregul popor chinez.

Paralela Ucraina-Taiwan și limitele acesteia

Față de Ucraina, Taiwan nu e un stat recunoscut de multe țări ale lumii, deși îndeplinește criteriile juridice ale statalității – populația stabilă, teritoriul bine definit, guvernare centralizată efectivă. Iar ONU nu l-a declarat în 1945 ca teritoriu colonizat (de japonezi) ce urma să se decolonizeze cu ajutorul Consiliului de Tutelă, spre a obține autodeterminare. Nu a făcut acest lucru deoarece, prin voința puterilor aliate victorioase, insula a ajuns rapid în compoziția Republicii China odată cu alungarea forțelor de ocupație japoneze (1945), cu toate că, din punct de vedere legal, Tokyo a renunțat la orice pretenție de suveranitate asupra acestui teritoriu abia pe 28 aprilie 1952,

odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de pace de la San Francisco. Din cei peste 320.000 de japonezi aflați în Taiwan la finalul celui deal Doilea Război Mondial, marea majoritate a fost deportată de către guvernul chinez. Spre deosebire de chinezii din zona continentală, cei aflați în Taiwan nu au amintiri atât de negre legate de stăpânirea japoneză (1895-1945), invocând chiar anumite infrastructuri construite de ocupanți și de care au beneficiat localnicii. Evident, propaganda de la Beijing uneori afirmă că cei ce se opun unirii dintre Taiwan și RPC sunt chiar urmașii coloniștilor japonezi și susținătorii acestora, evident o exagerare tipică războiului bazat pe dezinformare.[5]

Deoarece în prezent cele mai multe state ale lumii nu recunosc un Taiwan de sine stătător, capacitatea sa de a intra în relații diplomatice cu restul țărilor e diminuată.[6] Așadar o cucerire chineză ar putea trece în ochii multor state ca un act legitim prin care un teritoriu rebel e adus la ascultare de un guvern îndrituit să aplice legile interne. Însă posibila ucidere a unui număr semnificativ de civili, prin bombardamente, ar putea să fie catalogată drept crimă contra umanității, stricând imaginea externă a RPC. Argumentul contrar este că cei 70 de ani de independență de facto au permis poporului taiwanez să proclame dreptul la autodeterminare compensatorie (*remedial self-determination*). Juridic, autodeterminarea se aplică doar națiunilor sau și unor părți ale unor națiuni? Precedentul Kosovo sugerează că și unele minorități ce se declară opresate de națiuni non-coloniale își pot obține independența dacă invocă riscuri de persecuții grave mergând până la acuzații de genocid.[7] Rusofonii separatiști din Donbas și Crimeea nu pot invoca decât maximum nouă ani de guvernare independentă față de Kiev, dar acest lucru a fost posibil doar cu sprijin direct militar și economic din partea Rusiei. Națiunea ucraineană este recunoscută ca suverană și separată de cea rusă de către cvasitotalitatea statelor lumii, doar câteva fiind dispuse să accepte și să recunoască posesia Rusiei asupra unor părți din teritoriile acesteia (Nicaragua, Cuba, Venezuela, Siria). E vorba de state extrem de dependente politic și economic de Moscova.

Motivația Rusiei de a ataca Ucraina și cea a RPC de a amenința cu recursul la violență armată Taiwanul se bazează pe mituri naționaliste, pe ficțiuni identitare. Lumea rusă (*Ruskyi mir*) este un concept larg utilizat de administrația Putin[8], bazat pe nevoia de protecție a milioanelor de ruși lăsați în afara granițelor Rusiei prin destrămarea URSS și care se simt adesea persecutați, uneori chiar în situația de a fi deznaționalizați sau chiar uciși (cazul Georgiei și Ucrainei, pentru care propagandiștii Kremlinului nu ezită să utilizeze termenul "genocid"). Repetăm, regimul de la Beijing a inclus în mărețul său plan de „rejuvenare" a națiunii chineze la loc de cinste reunificarea cu Taiwanul, aducerea a ceea ce considerată o parte a națiunii în compoziția acesteia, aceasta fiind una dintre premisele realizării „visului chinezesc".

Ca să descurajeze o agresiune din partea RPC, Taiwan trebuie să păstreze SUA de partea sa[9] (primind declarații de sprijin necondiționat, în ciuda strategiei americane a ambiguității strategice[10]) și să dezvoltate o capacitate A2AD costalieră extrem de puternică: rachete cu rază scurtă și medie, submarine numeroase și moderne, nave de suprafață rapide și dotate cu sisteme antiaeriene și anti-navă performante, avioane de vânătoare de generația a cincea performante. Taipei a desfășurat rachete antitanc portabile Kestrel în mai multe insulițe cu rol de avanpost în apărarea insulei principale, începând cu decembrie 2019, și a amenințat că va doborî dronele trimise de PLA să spioneze și să intimideze deasupra Insulelor Pratas. Iar SUA au anunțat în august 2021 că vor vinde Taipeiului arme în valoare de 750 milioane USD, de pildă piese de artilerie de tip Howitzer. China a ripostat în 2-5 octombrie 2021, trimițând brusc peste 150 de avioane militare în spațiul aerian defensiv taiwanez spre a testa reacția forțelor militare ale Taipeiului și a își intimida micul adversar. Ulterior, vizita lui Nancy Pelosi, președinta Camerei Reprezentanților din SUA, la Taipei (2-3 august 2022) și întâlnirile sale cu cei mai înalți oficiali taiwanezi, a fost citită la Beijing drept un teribil afront al Americii adus Chinei, politicii zise a unei singure Chine, pentru că trecuseră peste 25 de ani de la precedenta vizită a unui înalt oficial al SUA în Taiwan – congressman-ul Newt Gingrich în 1997.

Xi Jinping nu a putut descuraja această vizită, atât de dorită de Taipei, avertismentele

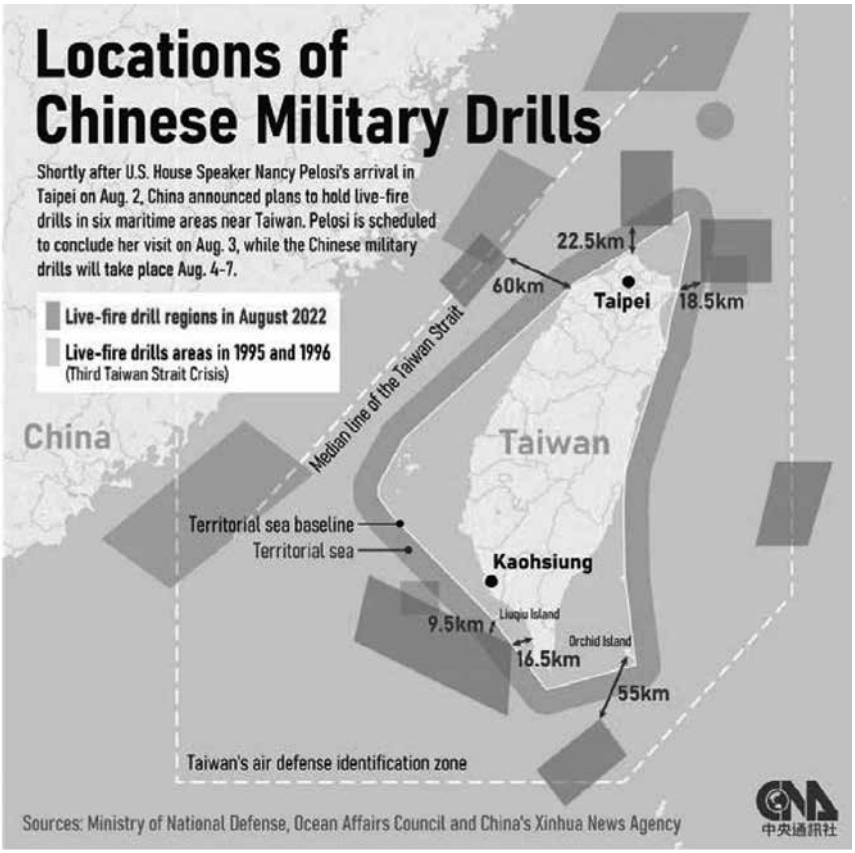
sale ce implicau elemente precum "focul" si „arderea" celui ce ar risca aşa ceva nu au fost suficiente spre a se contramanda vizita. Ca urmare, Beijingul, după ce a avertizat SUA că va urma o reacție dură, a declanşat pe 3 august cele mai ample şi agresive exerciții militare desfăşurate vreodată în preajma Taiwanului, depăşind nivelul celor din 1996[11], durând circa cinci zile şi implicând vaste forțe navale, aeriene şi cu rachete balistice chineze desfăşurate pe toate laturile insulei "rebele", cu pătrunderi repetate de nave şi lansări balistice în zona de excludere aeriană şi navală. Linia mediană a strâmtorii ce desparte cele două state a fost trecută de zeci de avioane chineze. Astfel că nave chineze şi taiwaneze au ajuns față în față, la un pas de o confruntare ce putea degenera rapid într-un război. Se estimează că peste 440 de avioane ale RPC au intrat în zona de identificare a apărării aeriene a Taiwanului (ADIZ) în august 2022. Prin comparație, în tot anul 2020 circa 380 de asemenea incursiuni au avut loc.[12]

Mai grav, Japonia a protestat afirmând că cinci rachete balistice chinezeşti au căzut dincolo de Taiwan, în apele zonei economice exclusive japoneze, ceea ce complică şi mai mult situația de securitate regională. Violența demonstrativă a Beijingului a declanşat reacții de solidarizare cu Taiwanul în Japonia, Australia şi mai discret în India[13], ceea ce e în avantajul SUA, sugerând că ar putea să se bazeze pe spriijinul unei coaliții de state din Asia-Pacific, în caz că Taiwanul va fi atacat. Desigur, chiar şi unele state NATO ar putea oferi sprijin politic, diplomatic sau economic SUA în această situație, asumându-şi riscurile degradării bruşte a relațiilor cu RPC.

În contextul războiului ruso-ucrainean, Joe Biden şi senatoarea N. Pelosi au descris criza sino-taiwaneză ca fiind o confruntare între nevoia de democrație şi libertate a popoarelor lumii (cu trimitere implicită la faimosul principiu wilsonian al autodeterminării naționale) şi tendințele agresiv-dominatoare ale statelor conduse de lideri autoritarişti. E posibil ca oficialii chinezi să fi sperat să provoace o ripostă taiwaneză dar e mai probabil să fie un comportament de natură a mulțumi puternicul naționalism intern şi a garanta realegerea fără incidente a lui Xi Jinping la congresul din toamna anului 2022. În acelaşi timp, PLA şi-a testat din plin combatanții şi armele, arătând ostentativ că va asculta ordinele leadershipului comunist inclusiv dacă e vorba de o invazie care ar permite unificarea teritorială.

Coordonatele geografice ale unei posibile invazii

Geografia va determina modul de desfăşurare a unui posibil conflict militar. Între RPC şi Taiwan sunt circa 160 de km în linie dreptă. O invazie amfibie din partea RPC ar fi şi acum dificilă, cu multe necunoscute (un posibil coşmar logistic)[14] şi implicând costuri umane şi materiale mari.[15] PLA ar instaura întâi blocada, apoi ar ataca direct, cu rachete şi aviație, porturile, aeroporturile, bazele militare şi marile infrastructuri civile taiwaneze sperând să reducă drastic capacitatea de rezistență, mai ales să aibă supremația aeriană în spațiul aerian taiwanez. În final, vehiculele blindate amfibii (debarcate de pe vapoare) ar fi trimise să ia cu asalt coastele taiwaneze, ajutate de trupe de comando paraşutate în adâncimea dispozitivului defensiv taiwanez. Vasele chinezeşti încărcate cu tancuri şi soldați ar avea de parcurs cam cinci ore până vor atinge coastele taiwaneze. În acest timp ar putea fi atacate de avioane, rachete şi submarine taiwaneze şi probabil americane. Odată ocupat un cap de pod şi debarcate trupe chineze pe coasta Taiwanului, aceste forțe vor trebui aprovizionate constant cu soldați, arme, muniții şi hrană, o operațiune de amploare în care ar fi posibil să se piardă numeroase ambarcațiuni şi să fie uciși destui militari.[16] Un eşec al invaziei ar compromite definitiv cariera politică a lui Xi Jinping şi ar lovi implicit şi în legitimitatea PCC. PLA se pregăteşte construind mai multe platforme amfibii, deoarece se aşteaptă la distrugeri masive în caz de război chiar şi numai cu Taiwanul. Configurația plajelor (coastelor) din Taiwan face ca doar 14 zone să se preteze unei invazii amfibii (adică circa 10% din litoralul acestui stat) iar Taipeiul le-a identificat din timp (zona de nord a insulei şi cea de sud-vest) şi a creat sisteme de apărare greu de trecut. Taiwanezii au peste 160.000 de militari activi (plus peste

Harta zonelor în care China a derulat manevre militare în jurul Taiwanului în august 2022 (sursa: https://focustaiwan.tw/cross-strait/202208030018)

Harta zonelor din Taiwan ce se pretează unui atac amfibiu al RPC (sursa: http://warnewsupdates.blogspot.com/2019/06/a-chinese-invasion-of-taiwan-will-not.html)

un milion de rezerviști mobilizabili), dotați cu peste 130 de avioane F16, cu numeroase blindate și cu submarine performante. Din păcate au un deficit de piloți pentru aceste avioane și nu e sigur că vor avea destul timp spre a instrui mai mulți cu sprijin american. Mai ușor i-ar fi Chinei să ocupe una sau mai multe insulițe aparținând Taiwanului, de exemplu Pratas, în Marea Chinei de Sud, cam la 170 mile marine de Hong Kong. Probabil că se poate ajunge la așa ceva dar e puțin probabil că în final RPC s-ar mulțumi doar cu atât.

Interesant e că și Taiwanul în epoca liderului Ciang Kai Șek (și chiar după acesta) a avut în doctrină unificarea Chinei, desigur sub conducere naționalistă, și planuri de a face acest lucru în cazul în care regimul comunist se prăbușea prin revoltă internă sau atac sovietic ori american. Agresat de Beijing cu puterea armelor, Taipeiul ar putea riposta, folosind arme americane moderne, contraatacând la rândul său în provincia chineză Fujian, distrugând acolo baze militare, rampe pentru rachete, porturi pentru submarine, ucigând sute sau mii de soldați și ofițeri ai PLA.[17] Caz în care Beijingul ar fi obligat să recurgă la bombardamente și mai agresive, spre a pedepsi cutezanța insulei rebele. Uciderea reciprocă a mii de militari și civili nu e de natură să faciliteze unificarea politică a țării, ducând doar la ură și fanatism. Trebuie ținut cont că o minoritate a populației taiwaneze (maxim 2%) susține unirea cu China și în caz de război ar putea ajuta forțele invadatoare. Liderii taiwanezi au anunțat în 2014 că vor să creeze o armată bazată preponderent pe militari voluntari (profesioniști), în stilul armatelor NATO, dar a păstrat și un număr anual de conscripți, spre a nu risca să nu aibă destui soldați în caz de atac chinez. Serviciul militar obligatoriu durează acum doar patru luni, extrem de puțin (era de 2-3 ani în primele decenii după „mutarea" Republicii China pe insula respectivă, în 1949), și se adresează doar bărbaților de peste 18 ani. Armata taiwaneză activă are peste 180.000 militari și civili. E clar că Taiwanul are nevoie de rezerviști bine instruiți, dotați cu arme moderne, instruiți minim un an, așa încât acei voluntari care luptă în Ucraina contra Rusiei, în caz că vor supraviețui, vor putea transmite și ei învățăminte valoroase armatei taiwaneze. De asemenea, femeile vor fi și ele cooptate în cadrul armatei în proporție mai mare decât în prezent, adică peste 15%. Bugetul militar va fi crescut până la 586,3 miliarde de dolari taiwanezi (19,2 miliarde de dolari SUA) pentru anul 2023, sumă semnificativă deși față de cel similar al RPC reprezintă mai puțin de a zecea parte.

Avansul tehnologic ce caracterizează Taiwanul poate fi un factor favorizant al independenței insulei, deoarece e puțin probabil ca SUA, Japonia și alte puteri să accepte pierderea accesului la fabricile de semiconductori și cipuri. Taiwan e principala țară ce fabrică semiconductori în lume, de care SUA și alte state occidentale au o nevoie imperioasă pentru industrie. Firma *Taiwan Semiconductor Manufacturing Company* (TSMC) e un "*asse*t" extrem de important al Taipeiului, iar americanii depun eforturi spre a convinge Taiwanul să creeze asemenea fabrici de semiconductori și pe teritoriul american (Arizona fiind exemplulcel mai cunoscut[18]), eventual acceptând să deschidă puncte de lucru și în India, stat pe care SUA și-l dorește aliat. În același timp, îi cer să nu mai exporte Chinei acest produs strategic, iar acesta urmează tot mai atent linia sugerată de Washington, sperând că americanii să îi ofere protecție și pe viitor, oricât de puternică va deveni China continentală.

Politica de ambiguitate complică strategia de descurajare

Trebuie să repetăm, China nu poate ști exact dacă SUA va interveni militar spre a apăra Taiwanul, din cauza politicii de ambiguitate pe care Washingtonul o cultivă deliberat, știindu-se că SUA și Taiwan nu sunt oficial aliați dar teritoriul taiwanez e vital pentru proiectarea forțelor militare de către americani în Asia de Est.[19] Dacă se ajunge la război, e mai probabil ca forțele militare ale RPC să îl cucerească totuși, mult mai eficient decât se descurcă Rusia în Ucraina. Prin blocadă navală, Beijingul poate împiedica grosul ajutoarelor militare pe care taiwanezii le-ar putea primi din afară. Desigur, doar dacă nu intervin decisiv americanii și resping forțele navale și aeriene chineze din jurul insulei asediate, ceea ce ar declanșa un război sino-american distrugător.

Washingtonul nu avea nicio obligație de natură militară față de Ucraina în februarie 2022, la fel ca și ceilalți membri ai NATO. Dar aceste state aliate au decis să ofere țării atacate numeroase arme, muniții, precum și sprijin financiar, umanitar, diplomatic spre a bloca victoria Rusiei și implicit o nouă modificare a granițelor celui mai mare stat european prin forță (după cea din 2014 care a implicat Crimeea și după amputarea teritorială a Georgiei în 2008). Peste 13,5 miliarde USD au fost investiți doar de americani în scopul sprijinirii Ucrainei (asistență pentru securitate) la finalul lunii august a anului 2022. În momentul finalizării acestui articol, peste 45 de state de pe mapamond au ajutat militar sau economic Ucraina. Cu cât americanii și aliații lor investesc mai mult spre a susține efortul de război al Kievului cu atât mai dificil le-ar fi să accepte înfrângerea acestuia și, în mod logic, tendința va fi să continue și chiar să intensifice nivelul de asistență. În paralel, apar voci care afirmă că Inițiativa de descurajare pentru zona Pacificului (PDI), proiect esențial pentru SUA, este subfinanțată.[20]

În ceea ce privește Taiwanul, SUA nu îl poate abandona în fața unui ultimatum chinez sau a unei invazii masive deoarece și-ar pierde atât credibilitatea în fața aliaților (nu doar a celor din Asia-Pacific) cât și accesul la un teritoriu care îi asigură capacitatea de proiecție a forței către Asia de Est și Sud-Est. Strategii americani numesc insula un portavion fix, nescufundabil.[21] Dacă Beijingul ar ocupa-o și ar aduce acolo submarine nucleare, rachete și vase militare, ar avea o capacitate de lovire semnificativ sporită și ar putea da lovituri devastatoare forțelor navale americane. Așadar capacitatea de descurajare ar crește spectaculos[22] iar forțele navale ale SUA ar trebui să își regândească mecanismul de apărare a liniilor maritime și a aliaților din Asia de Est. Geografic, ea face parte din primul lanț de insule aflat în jurul Chinei, și pe care aceasta aspiră să le controleze spre a instala mijloace A2/AD și a obliga SUA să se îndepărteze militar cât mai mult de teritoriul chinez. Evident, nici China nu poate renunța la revendicarea suveranității asupra insulei deoarece naționalismul chinez are drept una dintre principalele revendicări chiar acest aspect. Xi Jinping a menționat în deschiderea celui de-al 20-lea congres al PCC, pe 16 octombrie 2022, că unificarea Chinei cu Taiwanul se va face prin forță dacă pe cale pașnică este imposibil.[23] Xi nu poate asigura liniștea și ordinea internă dacă și-ar ridica contra sa elementele naționaliste din partid dar și de la nivelul străzii. Controlând insula, RPC și-ar consolida securitatea militară, ar îngreuna accesul posibililor adversari spre Marea Chinei de Sud și cea de Est, și ar obține acces la o tehnologie de vârf. Ocuparea nu a insulei Formosa ca atare ci doar a unei sau a unor insulițe mai mici ce aparțin Republicii China ar putea fi o soluție de moment, de natură să evite o intervenție militară a SUA, însă nu ar putea domoli elanurile geopolitice ale naționaliștilor chinezi. Orice atac contra Taiwanului ar putea provoca în final un conflict regional, chiar unul în cascadă, angrenând state care se tem de expansiunea Chinei, de exemplu cele cu care are conflicte pentru delimitarea insulelor și apelor teritoriale din Marea Chinei de Sud, dar și India, Australia și Japonia.

China constată că revizionismul teritorial al Rusiei i-a adus acesteia multiple dificultăți și nicidecum succesul major scontat de Moscova. De asemenea, se observă că Ucraina a devenit un adevărat laborator de testare a armelor de către multiple țări ale lumii, un show-room de echipamente militare avansate, aspect ce completează pattern-ul de *proxy war* pe care Moscova și Beijing îl atribuie războiului din Ucraina.[24] Beijingul cu siguranță nu și-ar dori un război de uzură contra Taiwanului, soldat cu ocuparea unor mici părți din teritoriul acestuia și transformarea insulei respective în *show room* militar, poligon de testare a armelor noi pentru SUA și aliații acestora. Acest calcul ar trebui să descurajeze orice plan agresiv al Chinei.

Rusia a folosit deja forța militară și a modificat granițele Georgiei și Ucrainei, în al doilea caz mărindu-și teritoriul național prin posesia Crimeei. Reacția față de sancțiunile occidentale arată că în percepția factorilor de decizie de la Moscova, agresarea Ucrainei, stat independent, reflectă voința suverană a Rusiei, iar sancțiunile lovesc în suveranitatea Rusiei, fiind un act ofensiv.[25] În ceea ce o privește, China s-a abținut să încerce anexarea prin forță a unor insulițe aparținând Taiwanului dar a aplicat coerciția contra Vietnamului (de Sud) ocu-

până în 1974 o parte dintre insulele Paracel, aflate în dispută.[26] E cert că RPC ar justifica atacarea Taiwanului ca un act de reparație a unei nedreptăți istorice și ar invoca de asemenea legitimitatea derivând din suveranitatea națională a întregului popor chinez. Presupusa voință de unire a acestuia e la rândul său legată organic de așa-zisul „secol al umilinței", adică perioada dintre 1839 și 1945 când țara a fost agresată si parțial cucerită de puteri externe.

Administrația Biden a trasat o „linie roșie" în relația cu China, solicitându-i să nu ofere sprijin militar Rusiei spre a o susține în campania din Ucraina. Se pare că Beijingul s-a conformat până în prezent, dar a reacționat cu iritare, afirmând că înțelege bine motivele pentru care Moscova a procedat astfel și aruncând vina asupra SUA și a NATO, a Occidentului ca atare. Există analiști poltici care cred că ar exista un acord secret sino-rus de contestare a dominației SUA la nivel global, iar punerea în discuție a ordinii teritoriale existente ar fi o strategie de testare a capacității de rezistență din partea Washingtonului și a aliaților săi.[27]

Atât China cât și Rusia pretind că sunt democrații autentice, că doresc democratizarea sistemului internațional și multipolaritate, denunțând hegemonia militară americană și valorile occidentale. Ele urmăresc să își mărească teritoriul național (și domeniul maritim sub control național), iar recursul la forță nu este defel exclus, așa cum vedem clar din exemplul războiului purtat de Moscova în Ucraina. China a lansat în aprilie 2022 Inițiativa Globală de Securitate, document ce pune politica de securitate națională pe o bază doctrinară solidă. Acest document insistă pe recunoașterea independenței și suveranității tuturor națiunilor, se opune recursului la forță armată între state dar în același timp exprimă nevoia imperioasă a națiunii chineze de a se unifica și a își obține statutul dorit. Taiwanul, în mod evident, nu e considerat stat independent și nu beneficiază de principiile enunțate mai sus.

Contează foarte mult dacă decidenții de la Beijing percep țara lor ca fiind în continuare pe o curbă ascendentă care va continua pe termen lung sau din contră, ei cred că a ajuns pe un platou și urmează declinul.[28] În primul caz, optimismul strategic determină un comportament calm, previzibil, chiar în situații de criză, dar în al doilea caz, poate apărea pesimismul strategic, iritarea, lipsa de răbdare, agresivitatea, ce maschează slăbiciunea și teama că fereastra de oportunitate existentă în perioada ascensiunii se închide.[29] Același lucru trebuie urmărit și în cazul Rusiei. Acest al doilea scenariu predispune la un comportament agresiv, lipsit de orice dorință de compromis și negociere, putând genera mai ușor război. Evident, Xi Jinping știe că o înfrângere militară în fața SUA și a aliaților acestora ar însemna sfârșitul său ca om politic și poate chiar al regimului comunist. Dar și o înfrângere a forțelor americane, urmată de ocuparea Taiwanului de China ar însemna probabil semnalul începutului sfârștitului pentru *Pax americana*, după cum ne spune politologul Kevin Rudd. Încurajat de acest succes imens, Xi ar fi tentat să utilizeze forța spre a obține tot ceea ce dorește în plan teritorial și maritim de la statele sud-asiatice și est-asiatice.[30]

Nu trebuie uitat că Rusia și China sunt state cu regimuri autocratice deghizate în democrații, iar existența unor state democratice (în mod autentic), în vecinătatea lor, le creează un sentiment de amenințare, astfel că dorința de a le anula suveranitatea și a le incorpora în propriul stat sau în sfera proprie de influență e și mai puternică. De aceea nivelul de descurajare asumat de SUA și statele aliate trebuie să fie și mai ridicat, liniile roșii trasate cât mai clar și cu o planificare a activării masive a unei intervenții defensive în cazul eșecului descurajării.

Se estimează că americanii ar fi furnizat Taiwanului arme în valoare de 20 miliarde USD între 2017 și prezent.[31] În situația actuală, în care Washington-ul ajută masiv Ucraina cu arme moderne de mare precizie, un eventual atac chinez asupra Taiwanului ar obliga SUA să își împartă cantitatea de arme și muniții între cele două state atacate. În acest fel, atât Rusia cât și China ar fi avantajate. Pentru Moscova, un eventual atac chinez desfășurat în prezent contra Taipeiului ar crea o situația foarte avantajoasă, deoarece statele occidentale ar trebui să își divizeze ajutorul militar și economic către ambele țări atacate. În acest caz, țările europene din cadrul NATO ar trebui să fie cele care își asumă prioritar sprijinul pentru Ucrai-

na, în timp ce SUA ar deplasa forțe militare și echipamente de luptă în Asia de Est.

Dorința de a rectifica granițele, spre a repara nedreptăți istorice și a da satisfacție unor popoare numeroase, cu tradiții cultural-istorice semnificative și trecut imperial, reprezintă o amenințare majoră la adresa ordinii mondiale bazată pe dreptul internațional și supremația ONU. O adevărată "cutie a Pandorei" riscă să se deschidă, aruncând omenirea din nou în focul unor conflagrații regionale sau mondiale, cu potențial devastator, dată fiind existența armelor nucleare.

Note

[1] În speechul său din 21 februarie 2022, înaintea atacului militar, Putin a afirmat că URSS la sugestia lui V.I. Lenin a creat Ucraina, desprinzând abuziv din corpul Rusiei istorice câteva teritorii iar Gorbaciov ca lider al URSS a permis desprinderea republicii ucrainene din federație fără condiții si garanții necesare. Vezi M. Schwirtz, M. Varenikova, R. Gladstone, *Putin Calls Ukrainian Statehood a Fiction. History Suggests Otherwise, https://www.nytimes.com/2022/02/21/world/europe/putin-ukraine.html, accesat pe 15 august 2022.*

[2] Strategia Națională de Securitate a SUA din 2022 consideră China urmată de Rusia principale amenințări la adresa valorilor americane și a ordinii globale și liberale pe care SUA doresc să o conserve: "Autocrats are working overtime to undermine democracy and export a model of governance marked by repression at home and coercion abroad. These competitors mistakenly believe democracy is weaker than autocracy because they fail to understand that a nation's power springs from its people." National Security Strategy, October 2022, https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf, accesat pe 10 noiembrie 2022.

[3] Vezi de exemplu Dumitru Mînzărari, "Failing to Deter Russia s War against Ukraine: The Role of Misperceptions", *SWP Comment*, No. 33, April 2022, https://www.swp-berlin.org/10.18449/2022C33/, accesat pe 5 august 2022.

[4] **"**Japan needs drastic boost in defense spending: ruling party", https://asia.nikkei.com/Politics/Japan-needs-drastic-boost-in-defense-spending-ruling-party, 25 May 2021. Carta Albă menționează și riscul încălzirii globale, al modificării climei, ca factor de agravare a disputelor teritoriale și maritime dintre statele lumii. Documentul reflectă viziunea Partidului Liberal Democratic, de guvernare, care dorește să continue reforma armatei spre a mări gradul de putere și autonomie, a elimina barierele legale existente în calea angajamentelor externe și a putea acționa ca aliat al SUA în eventuale conflicte regionale.

[5] "Taiwan president says should remember good things Japan did", https://www.reuters.com/article/us-taiwan-china-idUSKCN0SJ03Y20151025, accesat pe 1 septembrie 2022.

[6] Jo Adetunji, "Explainer: the complex question of Taiwanese independence"**,** https://theconversation.com/explainer-the-complex-question-of-taiwanese-independence-188584, 16 August 2022.

[7] Idem.

[8] "Putin aprobă noua doctrină de politică externă bazată pe „Lumea rusă", https://universul.net/putin-aproba-noua-doctrina-de-politica-externa-bazata-pe-lumea-rusa/, accesat pe 5 septembrie 2022.

[9] Washingtonul oferă arme și muniții Taipeiului prin *Taiwan Relations Act*, spre a îl ajuta să se apere. Președintele Biden a afirmat de două ori în decursul anului 2022 (în lunile mai și septembrie) că țara sa va interveni dacă Taiwanul e atacat. El a răspuns întrebărilor unor jurnaliști. Imediat, Casa Albă a afirmat că politica oficială a SUA față de Taiwan nu s-a modificat, așadar ambiguitatea strategică rămâne postura oficială față de China și insula rebelă. La începutul lunii septembrie, Washingtonul a anunțat că va vinde către Taipei arme în valoare de 1,1 miliarde USD.

[10] Trebuie semnalat faptul că Taiwanul nu a fost inclus de J. Biden în noul proiect denumit Indo-Pacific Economic Framework, lansat în 23 mai 2022, deși cel dintai ar fi dorit. Motivul excluderii pare dorința de a nu antagoniza suplimentar RP Chineză, care nu a fost invitată să adere, și grija de a nu produce anxietate statelor asiatice invitate să devină membre și care se tem de reacțiile Beijingului. Taiwanul a solicitat anterior aderarea la Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP), structură din care RPC nu face parte. "Fact Sheet: In Asia, President Biden and a Dozen Indo-Pacific Partners Launch the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity", https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/05/23/fact-sheet-in-asia-president-biden-and-a-dozen-indo-pacific-partners-launch-the-indo-pacific-economic-framework-for-prosperity/, 23 mai 2022.

[11] Demetri Sevastopulo, „US allies rattled by China's aggressive response to Nancy Pelosi's Taiwan visit", https://www.ft.com/content/5462a57a-bd13-4313-b26b-9645b48a70ee, accesat pe 7 august 2022.

[12] Taiwanul a înregistrat, în luna august, un număr record de 446 de incursiuni aeriene din partea Chinei,

https://www.defenseromania.ro/taiwanul-a-inregistrat-in-luna-august-un-numar-record-de-446-de-incursiuni-aeriene-din-partea-chinei_617964.html, accesat pe 1 septembrie 2022.

[13] Președintele Coreei de Sud, Yoon Suk-Yeol, a fost singurul lider de stat dintre cele vizitate de Pelosi în august 2022 care nu s-a întâlnit cu oficialul american, desigur spre a nu irita și mai mult China.

[14] Ian Easton, "The Chinese Invasion Threat: Taiwan's Defense and American Strategy in Asia", Eastbridge Books, 2017.

[15] Ben Westcott, A Chinese invasion of Taiwan would be a bloody, logistical nightmare, https://edition.cnn.com/2019/06/23/asia/taiwan-china-invasion-intl-hnk/index.html, 24 iunie 2019.

[16] G. Friedman, "The Unlikelihood of War with China and Russia", https://geopoliticalfutures.com//pdfs/the-unlikelihood-of-war-with-china-and-russia-geopoliticalfutures-com.pdf?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_term=https%3A%2F%2Fgeopoliticalfutures.com%2F%2Fpdfs%2Fthe-unlikelihood-of-war-with-china-and-russia-geopoliticalfutures-com.pdf&utm_content&utm_campaign=PAID+-+Everything+as+it%27s+published, 14 aprilie 2021.

[17] Ph.Orchard, „The Porcupine, or the Pit Viper?", *Geopolitical Futures*, 27 septembrie 2021.

18 Cea mai mare firmă producătoare de chipuri din lume, taiwaneza TSMC, a început în iunie 2021 construcția unei fabrici de chipuri in Phoenix – Arizona, în iunie 2021, in valoare de 12 miliarde USD.

[19] Idem.

[20] Pentagonul a solicitat 6,1 miliarde USD pentru PDI pentru 2023, o scădere cu un miliard față de suma maximă autorizată de Congres în 2022. Vezi D. Walker, SHOW ME THE MONEY: BOOST THE PACIFIC DETERRENCE INITIATIVE, https://warontherocks.com/2022/06/show-me-the-money-boost-the-pacific-deterrence-initiative/, accesat pe 7 septembrie 2022. Intre 2014 si 2022, SUA au alocat circa 30 miliarde USD pentru European Deterrence Initiative.

[21] Brendan Rittenhouse Green and Caitlin Talmadge, "The Consequences of Conquest", *Foreign Affairs*, July-August 2022, pp. 97-108.

[22] Vezi argumentele expuse de Brendan Rittenhouse Green, Caitlin Talmadge, "Then What? Assessing the Military Implications of Chinese Control of Taiwan", I*nternational Security*, July 2022, nr. 47 (1), pp. 7–45.

[23] « Chine : ce qu'il faut retenir du discours de Xi Jinping pour l'ouverture du 20e congrès du PCC », https://www.lexpress.fr/actualite/monde/chine-ce-qu-il-faut-retenir-du-discours-de-xi-jinping-pour-l-ouverture-du-20 e -congres-du-pcc_2181976.html, accesat pe 17 octombrie 2022.

[24] Mark Galeotti, "Ukraine is becoming a showroom for modern weaponry", https://www.spectator.co.uk/article/ukraine-is-becoming-a-showroom-for-modernweaponry/?utm_medium=email&utm_source=CampaignMonitor_Editorial&utm campaign =WEEK%20%2020221105%20%20AL%20%20Net Wealth%20-%20Rachel+CID_5c6b96ce248304f13c2d00ddc4dcfb61, accesat pe 6 noiembrie 2022.

[25] Putin a afirmat cu ocazia Eastern Economic Forum desfășurat la Vladivostok pe 7 septembrie 2022 că "I am speaking of the West's sanctions fever, with its brazen, aggressive attempt to impose models of behavior on other countries, **to deprive them of their sovereignty** and subordinate them to their will." (subl.mea). Sursa: https://www.dw.com/en/russia-vladimir-putin-slams-sanctions-in-pitch-for-new-global-order/a-63038600, accesat pe 8 septembrie 2022.

[26] https://www.lawfareblog.com/vietnam-threatens-china-litigation-over-south-china-sea

[27] Vezi de exemplu Hall Brands, "Opposing China Means Defeating Russia", *Foreign Policy*, 5 aprilie 2022. Acesta crede că o comparație China vs Rusia spre a afla care e principalul adversar posibil al SUA e o "falsă dihotomie". Ambele puteri eurasiatice (cu regimuri tiranice) se opun SUA și Occidentului și înfrângerile suferite de oricare se repercutează și asupra celeilalte.

[28] Octavian Manea, "A patra criză a Taiwanului", revista 22, nr. 16, 6-9 septembrie 2022, p. 7.

[29] Idem.

[30] Kevin Rudd, *The avoidable war*, Public Affairs, New York, pp. 313-314. Autorul concepe zece scenarii privind rivalitatea dintre SUA și China, doar câteva dintre acestea neimplicând recursul la forță armată.

[31] **"**U.S. considering joint weapons production with Taiwan", https://www.reuters.com/world/asia-pacific/us-government-considering-joint-production-weapons-with-taiwan-nikkei-2022-10-19/, 20 October 2022.

Evoluția strategiei de securitate a Rusiei la începutul secolului XXI (2000-2015)

George-Vadim TIUGEA

ABSTRACT

Security strategies adopted by the Russian Federation at the beginning of the 21st century represent current security visions over risks and threats, as seen by Moscow, as well as opportunities and comparative advantages related to the other international actors after Vladimir Putin became head of state. The analysis of these documents emphasizes Russia's perception of the security environment, from the stage of great power international concert member, interested in preserving the status-quo, to the position of revisionist power opposed to Western security structures and interested in creating a new power pole at international level.

Keywords: Russia, security strategy, risks, threats, Eurasia, competition, conflicts

George-Vadim Tiugea este doctorand la Facultatea de Științe Politice a Universității București. Este specializat în politica externă și de securitate a Federației Ruse.

Introducere

Strategia de Securitate a Federației Ruse este documentul fundamental pe baza căruia se desfășoară relațiile statului rus cu țările din vecinătate, dar și cu restul statelor lumii. Ea reflectă viziunea de securitate a momentului, prin prisma percepțiilor statului rus asupra riscurilor și amenințărilor la adresa intereselor sale, dar și a oportunităților și avantajelor comparative în raport cu ceilalți actori internaționali.

Strategiile de securitate adoptate de Federația Rusă la începutul secolului XXI reprezintă, astfel, imagini ale momentelor istorice parcurse de Moscova după ce Vladimir Putin a devenit președintele statului. Din acest punct de vedere, analiza conținutului documentelor respective evidențiază evoluția percepției Rusiei asupra mediului de securitate, de la faza de membru al concertului internațional format din marile puteri globale și regionale post-Război Rece, interesate de menținerea statu-quo-ului, la statutul de putere revizionistă opusă structurilor occidentale de securitate și interesată de crearea unui nou pol de putere la nivel mondial.

Articolul de mai jos analizează conținutul strategiilor de securitate ale Rusiei din perioada 2000-2015, incluzând trei documente de acest tip, adoptate în 2000, 2009 și 2015. Fiecare dintre ele este caracteristic câte unui moment de schimbare a orientării generale din politica de securitate rusă. Dincolo de prevederile cu caracter declarativ, care, la o analiză succintă, nu s-au reflectat în acțiunea politică a statului rus, strategiile respective denotă marile direcții de acțiune și prioritățile de securitate ale Rusiei în raport cu restul lumii, fie că este vorba de mari puteri sau de state mai mici.

Strategia de securitate din 2000

Primul document de acest fel adoptat în timpul mandatului lui Vladimir Putin este cel

din ianuarie 2000, imediat după desemnarea acestuia ca succesor al lui Boris Elțîn. Spre deosebire de strategiile anterioare de securitate ale Federației Ruse[1], documentul adoptat la începutul anului 2000 este mai puțin prietenos cu statele occidentale, punând în schimb accentul pe interesele de securitate ale statului rus la toate nivelurile.

În primul rând *Conceptul Securității Naționale a Federației Ruse* (așa cum a fost denumit oficial) începe prin a defini principalul obiectiv de securitate în asigurarea suveranității poporului rus, conceput ca suma grupurilor etnice care conviețuiesc pe teritoriul Rusiei, deci o definire a națiunii de tip civic (*Rossiiskaia*), conform viziunii noului președinte[2]. Acest lucru era menit să asigure includerea minorităților naționale, în contextul în care Moscova se confrunta cu insurgența din Cecenia, conflict cu valențe etnice și religioase. Documentul este împărțit în patru părți: Rusia și comunitatea internațională, interesele naționale ale Rusiei, amenințări la adresa securității naționale a Rusiei și asigurarea securității naționale a Federației Ruse[3].

La începutul primei părți este evidențiată tendința de transformare a mediului internațional, sub influența a două evoluții contradictorii: creșterea importanței factorilor politici, economici, ecologici și informaționali, care determină o mai mare integrare regională între statele lumii (și o lume multipolară, susținută de Rusia), respectiv dominația Occidentului (în principal a Statelor Unite) asupra ordinii mondiale, caracterizată de impulsul de a interveni unilateral (cu încălcarea normelor dreptului internațional), inclusiv prin metode militare, pentru a rezolva o serie de probleme care apar la nivel mondial. Recursul la metode militare include și dezvoltarea de arme de distrugere în masă. În acest context, Rusia, în calitate de stat cu cea mai mare suprafață de pe glob, întinsă pe două continente și având o lungă experiență istorică, precum și o bogată cultură, urma să se integreze economic în comunitatea internațională, cu care împărtășea multe valori comune, mai ales în privința menținerii securității internaționale, prin combaterea proliferării armelor de distrugere în masă (inclusiv armele nucleare), terorismului, traficului de droguri și schimbărilor climatice. În același timp, Rusia consideră că unele state (predominant din Occident) încearcă să îi slăbească poziția, din punct de vedere economic, politic și militar, prin ignorarea intereselor sale, ceea ce poate deteriora securitatea internațională.

În ceea ce privește interesele naționale ale Rusiei, acestea sunt legate în primul rând de realizarea echilibrului dintre individ, societate și state în domeniul economic, politic, social, internațional, informațional, militar, vamal și ecologic. Realizarea acestor interese presupune implicarea instituțiilor statului, în conformitate cu prevederile constituționale și legislația în vigoare, respectând drepturile și libertățile individuale, calitatea vieții, dezvoltarea fizică, spirituală și intelectuală a cetățenilor țării. Principiile fundamentale în cadrul acestui proces sunt legate de inviolabilitatea cadrului constituțional, suveranitatea și integritatea teritorială a țării, stabilitatea politico-socială, apărarea legii și ordinii, dar și cooperarea internațională.

Interesele Rusiei includ o dezvoltare economică stabilă (în domeniul economic), stabilitatea ordinii constituționale și a structurilor de forță ale statului, asigurarea păcii civice și înțelegerii naționale, integritatea domeniului juridic, legii și ordinii, dezvoltarea societății democratice, combaterea cauzelor extremismului religios, separatismului etnic, conflictelor sociale și terorismului (în plan intern), asigurarea unui standard ridicat de viață (în domeniul social), menținerea și dezvoltarea valorilor morale ale societății, conservarea tradițiilor patriotismului și umanismului, respectiv valorificarea potențialului cultural și științific al țării (la nivel spiritual). În ceea ce privește relațiile internaționale, interesul Rusiei este legat de asigurarea suveranității naționale și a poziției de mare putere, în calitate de centru de influență al unei lumi multipolare, având relații echilibrate și reciproc avantajoase cu toate statele și organizațiile internaționale, dar în special cu statele membre ale Comunității Statelor Independente (CSI), partenerii tradiționali.

De asemenea, Rusia pare interesată de respectarea drepturilor și libertăților civile în domeniul informațional, sprijinind dezvoltarea noilor tehnologii informaționale și protecția informațiilor de stat. Statul rus

susține protecția independenței, suveranității și integrității teritoriale, respectiv prevenirea agresiunii militare împotriva sa și a aliaților săi, creând condiții pentru dezvoltarea pașnică a statului (la nivel militar), protecția frontierelor prin proceduri și servicii vamale adecvate, protecția mediului înconjurător și protecția individului și societății împotriva terorismului, catastrofelor naturale sau a ostilităților pe timp de război.

În ceea ce privește amenințările la adresa securității naționale, cauzele acestora sunt identificate în principal în domeniile economiei, organizării puterii de stat și a societății civile, polarizării socio-politice a societății, fenomenelor crimei organizate și terorismului, agravării situației naționale și deteriorării relațiilor internaționale. În plan economic, sunt menționate o serie de evoluții negative, cum ar fi scăderea produsului intern brut (PIB), restrângerea activităților de cercetare și inovare, stagnarea sectorului agricol, dezechilibrele din sistemul bancar, creșterea datoriei interne și externe, predominanța exportului de resurse și materii prime și a importului de produse alimentare și bunuri de larg consum, exodul specialiștilor, separatismul economic și evaziunea fiscală, ceea ce duce la pierderea poziției de lider mondial în sectoarele industriale și tehnologice, dar și la slăbirea capabilităților de apărare. În interiorul țării se manifestă tendințele negative ale separatismului pe baze etnice, migrației necontrolate, extremismului religios, ceea ce poate conduce la noi conflicte interne.

La nivel internațional, principalele amenințări pentru Rusia sunt considerate a fi scăderea rolului mecanismelor existente de asigurare a securității internaționale (ONU, OSCE), sub influența anumitor state și organizații internaționale (probabil sunt avute în vedere Statele Unite și NATO), scăderea influenței Rusiei în plan politic, economic și militar, extinderea NATO spre est, posibilitatea înființării de baze militare străine și desfășurării de trupe în apropierea frontierelor Rusiei, proliferarea armelor de distrugere în masă, scăderea gradului de integrare în cadrul Comunității Statelor Independente (CSI), escaladarea conflictelor la granițele Rusiei și în cadrul CSI și apariția unor pretenții teritoriale din partea unor state vecine (probabil vizând pretențiile Japoniei față de Insulele Kurile de Sud). Statul rus consideră amenințări la adresa securității sale încercările altor state de a bloca consolidarea Rusiei ca centru de influență al unei lumi multipolare și contracararea intereselor sale în Europa, Orientul Mijlociu, Transcaucazia, Asia Centrală și Asia-Pacific, infiltrarea terorismului internațional pe teritoriul său (cu aluzie la situația din Cecenia), dominația spațiului informațional și de telecomunicații de către anumite state (probabil vizând Statele Unite). Un element important considerat o amenințare pentru Rusia este folosirea, cu rang de doctrină strategică, a forței militare de către NATO în afara zonei sale de responsabilitate (*out of area missions*), fără încuviințarea Consiliului de Securitate al ONU, ceea ce poate duce, în opinia factorilor de decizie ruși, la „destabilizarea situației strategice mondiale" (cu referire directă la intervenția NATO din Kosovo din 1999). Alte amenințări decurg din dezvoltarea tehnologiilor militare la nivel mondial, ceea ce poate duce la o nouă cursă a înarmărilor și noi conflicte, activitatea serviciilor secrete străine pe teritoriul Rusiei și finanțarea redusă a industriei de apărare ruse, care creează vulnerabilități în activitatea de menținere a securității naționale.

În vederea asigurării securității naționale a Federației Ruse, documentul din 2000 propune o serie de măsuri prioritare, cum ar fi estimarea promptă a expunerii țării la amenințări interne și externe, adoptarea unor acțiuni operaționale pe termen lung pentru prevenirea și neutralizarea amenințărilor interne și externe, asigurarea suveranității și integrității teritoriale a țării, precum și a siguranței frontierelor de stat, renașterea economică a țării și adoptarea de politici economice independente și cu impact social, eliminarea dependenței tehnice și tehnologice a Rusiei de surse străine, asigurarea securității personale și libertăților cetățenilor ruși, îmbunătățirea sistemului de guvernare la nivel federal, prin delimitarea clară a competențelor naționale și regionale, dezvoltarea unor relații interetnice armonioase, consolidarea legii și ordinii, respectiv a stabilității socio-politice a țării. Sunt vizate, de asemenea, cooperarea reciproc avantajoasă cu marile puteri ale lumii, revigorarea

potențialului militar al țării, consolidarea regimului de neproliferare a armelor de distrugere în masă, combaterea activității subversive a serviciilor secrete străine în Rusia și îmbunătățirea situației ecologice a țării.

În domeniul economic, direcțiile prioritare de acțiune presupun crearea condițiilor favorabile pentru integrarea economiei ruse în economia mondială, câștigarea de noi piețe pentru exporturile Rusiei, crearea unui spațiu economic comun al statelor membre CSI, protejarea intereselor producătorilor autohtoni la nivel mondial, adoptarea de politici financiare echilibrate care să reducă dependența Rusiei de creditele externe și să crească influența sa în organizațiile financiar-economice internaționale, reglementarea funcționării băncilor și firmelor de asigurări și investiții cu capital străin, limitarea controlului străin asupra resurselor naturale, telecomunicațiilor, rețelelor de transport și rețelelor de export și limitarea transferurilor de capital din țară.

În domeniul protejării culturii, patrimoniului spiritual și moral, tradițiilor istorice și normelor sociale, se preconizează elaborarea unei politici de stat pentru educația spirituală, interzicerea programelor care promovează violența și exploatează instinctele primare și reducerea efectelor negative ale organizațiilor religioase străine, conservarea rolului unificator al limbii ruse, atât la nivelul Federației Ruse cât și în țările membre ale CSI și operarea de institute culturale ruse în întreaga lume.

În domeniul politicii externe a Rusiei, sunt vizate desfășurarea unei politici externe active, consolidarea mecanismelor multilaterale de control mondial al proceselor politice și economice (sub auspiciile Consiliului de Securitate al ONU), crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea economică și socială a țării în condițiile menținerii stabilității globale și regionale, protejarea drepturilor și intereselor (politice și economice) legitime ale cetățenilor ruși din străinătate, dezvoltarea relațiilor și integrării cu statele membre ale CSI (în interesul Rusiei), asigurarea implicării Rusiei în structurile politice și economice globale și regionale, contribuția la soluționare conflictelor (inclusiv prin măsuri de menținere a păcii sub egida ONU sau a altor organizații internaționale), asigurarea progreselor în vederea controlului armelor nucleare și a menținerii echilibrului strategic mondial, contribuția la reducerea și lichidarea armelor de distrugere în masă, asigurarea controlului internațional asupra exportului de bunuri și tehnologii cu utilizare militară, ajustarea acordurilor privind controlul armamentului la noile condiții internaționale pentru creșterea securității globale, susținerea creării unor zone fără arme de distrugere în masă și dezvoltarea cooperării internaționale privind combaterea crimei organizate și terorismului.

În vederea asigurării securității militare a Rusiei, documentul prevede asigurarea unei finanțări raționale a forțelor armate, care să asigure capacitățile necesare pentru apărarea teritoriului național și descurajarea agresiunii de orice fel, inclusiv prin utilizarea armelor nucleare, deși este exprimată preferința statului rus pentru prevenirea conflictelor armate prin utilizarea unor metode politice, diplomatice și economice. Compoziția forțelor armate trebuia adaptată la operații pe timp de pace și în timp de război, în caz de necesitate, dar și pentru operații de menținere a păcii, în special în colaborare cu țările CSI. Operațiile de menținere a păcii pot fi desfășurate în orice regiune a lumii considerată a avea o importanță strategică pentru atingerea obiectivelor de politică externă ale Rusiei, pe baza prevederilor dreptului internațional și a parteneriatelor statului rus. Principiile majore privind utilizarea forțelor armate ruse sunt legate de utilizarea tuturor mijloacelor și forțelor disponibile (inclusiv a armelor nucleare) pentru a respinge orice agresiune armată, după epuizarea oricăror alte modalități de soluționare a situației de criză, utilizarea internă a forțelor armate doar în situații reglementate prin Constituție sau pentru a evita schimbarea regimului constituțional. Un alt element important este reprezentat de industriile de apărare, care trebuie să fie subvenționate de stat și să beneficieze de pe urma noilor tehnologii și să creeze armament modern, inclusiv în scopul comercializării pe piețele internaționale de profil.

În domeniul securității informaționale, sunt vizate protejarea drepturilor și libertăților cetățenilor ruși în sfera informațională, îmbunătățirea protecției infrastructurii informatice naționale și integrarea Rusiei în

spațiul informațional internațional și contracararea amenințării rivalităților în spațiul informațional. De asemenea, un rol important este jucat de utilizarea capacităților de spionaj și contraspionaj pentru identificarea timpurie a amenințărilor la adresa statului rus. În vederea implementării documentului sunt prevăzute structurile de stat având competențe în domeniul securității naționale, în conformitate cu prevederile constituționale, printre care Președintele Federației Ruse (rolul cel mai important), Adunarea Federală, Guvernul Federației Ruse, Consiliul de Securitate al Federației Ruse și alte structuri federale și specializate.

Conceptul Securității Naționale a Federației Ruse din 2000 este un document de tranziție. După cum se poate observa din măsurile menționate mai sus, alături de elementele liberal-democratice specifice începutului anilor '90 (statul de drept, separația puterilor în stat, cooperarea multilaterală internațională, drepturile omului și libertățile cetățenești, securitatea individului, securitatea ecologică) se regăsesc și teme național-patriotice (relațiile preferențiale cu țările CSI, protejarea industriilor militare autohtone, utilizarea descurajării nucleare, desfășurarea de trupe de menținere a păcii în spațiul post-sovietic, consolidarea structurilor de forță ale statului, promovarea culturii ruse, interzicerea influenței străine în Rusia, interzicerea prozelitismului religios occidental, subvenționarea companiilor rusești). Din acest punct de vedere, documentul din 2000 încearcă să păstreze aparența unui regim democratic, însă cu accente naționaliste semnificative.

Strategia de securitate din 2009

În 2009, odată cu începerea mandatului președintelui Dmitri Medvedev, a fost adoptată *Strategia Națională de Securitate a Federației Ruse până în anul 2020*[4]. Documentul este împărțit în 112 paragrafe grupate în șase părți: prevederi generale, Rusia și lumea modernă – condiții actuale și tendințe de dezvoltare, interesele naționale și prioritățile strategice naționale ale Rusiei, asigurarea securității naționale, fundamentele organizaționale, normativ-juridice și informaționale pentru realizarea Strategiei și principalii indicatori ai nivelului securității naționale.

În prima parte sunt menționate progresele realizate de statul rus în primii ani ai secolului XXI, printre care oprirea declinului calității vieții cetățenilor, rezistența la puseurile naționaliste, separatiste și ale terorismului internațional, consolidarea cadrului constituțional, păstrarea suveranității și integrității teritoriale, restaurarea potențialului competitiv al țării la nivel internațional, ca actor cheie al noii lumi multipolare. De asemenea, este menționat interesul Rusiei pentru menținerea securității naționale, la nivel statal și social, pe baza unui sistem legal consolidat, al unei economii stabilizate, renașterii spiritualității ruse, al coexistenței pașnice între diversele grupuri etnice ale Rusiei, respectului pentru patriotism și familia tradițională. Se consideră că Rusia a dezvoltat noi capabilități pentru prevenirea amenințărilor interne și externe la adresa securității naționale, inclusiv în contextul procesului de globalizare.

Strategia păstrează accentul documentului anterior pe asigurarea protecției individului, societății și statului în fața amenințărilor interne și externe, prin respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor, protecția suveranității, integrității teritoriale și dezvoltării stabile a Rusiei. De asemenea, interesele naționale, amenințările la adresa securității naționale și prioritățile strategice sunt definite în mod similar. Sunt mai bine definite sistemul securității naționale (ansamblul forțelor și mijloacelor de asigurare a securității naționale), forțele de securitate (structurile militare, forțele de ordine), mijloacele de asigurare a securității (tehnologice, juridice, comunicaționale). Dimensiunile securității sunt și ele similare cu documentul anterior: politică, economică, socială, științifică, educațională, interculturală, spirituală, informațională, militară, militar-industrială și ecologică.

Viziunea documentului asupra situației momentului în lume pornește de la evaluarea procesului de globalizare, generator de interdependențe, dar și de conflicte și diferențe interregionale de dezvoltare și de sisteme de valori (un concept nou, introdus probabil pentru a justifica promovarea „democrației

suverane" a Rusiei[5]), care generează noi vulnerabilități. Documentul evidențiază ascensiunea noilor centri de influență politică și creștere economică (între care include și Rusia, ca parte a BRIC), soluționarea crizelor la nivel regional, dar și inadecvarea arhitecturii globale și regionale, dominată de statele din regiunea euro-atlantică (și implicit de NATO, ca alianță politico-militară). Este accentuată evoluția sistemului internațional de la blocuri opuse la diplomația multi-vectorială, ceea ce îi permite Rusiei să își consolideze influența în lume și poziția între „liderii economici ai lumii" (probabil o aluzie la includerea în G20). O evoluție negativă este considerată utilizarea unilaterală a forței în relațiile internaționale, alături de divergențele între actorii principali, proliferarea armelor de distrugere în masă, proliferarea terorismului și activităților ilicite (inclusiv în domeniul cibernetic, biologic și al noilor tehnologii), războaiele informaționale (un concept nou), naționalism, xenofobie, separatism și extremism violent (ca expresie a radicalismului religios / cu precădere islamic), problemele ecologice (printre care și deficitul de apă potabilă), migrația ilegală, traficul de droguri și persoane, crima organizată transfrontalieră și epidemiile cauzate de noi viruși (un element nou).

Un element nou al strategiei este accentul pe importanța exploatării resurselor de energie din Orientul Apropiat, Marea Barents, zona Arcticii, bazinul Caspic și Asia Centrală, care poate fi influențată de instabilitatea din Irak și Afganistan, conflictele din Orientul Mijlociu, statele asiatice și africane, Peninsula Coreea. Este evidențiat pericolul înarmării necontrolate a actorilor non-statali și al proliferării armelor nucleare, ceea ce poate genera destabilizarea echilibrului de putere de la granițele Rusiei. În viziunea statului rus, desfășurarea sistemului de protecție anti-rachetă de către Statele Unite în Europa este de natură să destabilizeze situația. Alături de amenințările militare, consecințele crizei economic-financiare din 2008 sunt apreciate ca fiind la fel de dăunătoare.

Rusia se consideră, în cadrul documentului, ca fiind o susținătoare a dreptului internațional și suveranității statelor naționale, oponentă a cursei înarmării, susținătoare a sistemului ONU și supremației Consiliului de Securitate ONU, dar și al forumurilor multilaterale (G8, G20, RIC, BRIC), cooperării în cadrului CSI, Organizației Tratatului Securității Colective (OTSC)[6] și Uniunii Economice Eurasiatice. În privința ultimei organizații, Rusia consideră că aceasta poate servi drept nucleu al integrării economice regionale[7], alături de Organizația de Cooperare de la Shanghai (SCO). În ceea ce privește cooperarea cu UE, statul rus sprijină consolidarea mecanismelor de cooperare prin intermediul celor patru spații comune, dar își exprimă preferința pentru un sistem deschis de securitate euro-atlantică (probabil pe baza OSCE[8]), în locul sistemului actual bazat pe extinderea NATO spre est, considerată a fi opusă intereselor de securitate ale Rusiei. Singura modalitate de coexistență pașnică dintre Rusia și NATO este considerată a fi „recunoașterea de către Alianță a intereselor legitime de securitate ale Rusiei" (aluzie la spațiul post-sovietic). În același timp, Rusia își dorește o relație de parteneriat strategic cu Statele Unite, pe baza intereselor comune (mai ales în domeniile dezarmării și controlului armamentelor, combaterii proliferării armelor de distrugere în masă, combaterii terorismului și reglementării conflictelor regionale) și a influenței la nivel internațional.

În ceea ce privește apărarea națională, obiectivele strategice ale Rusiei sunt legate de prevenirea conflictelor și războaielor globale și regionale, realizarea descurajării strategice pentru apărarea țării (prin folosirea concomitentă a mijloacelor politice, diplomatice, militare, economice și informaționale, dar și a educației patriotice – un element nou), desfășurarea de trupe pentru menținerea păcii, cooperare militară internațională. În vederea asigurării securității militare, este avută în vedere asigurarea finanțării și dotării adecvate a forțelor armate, dezvoltarea tehnologiilor și infrastructurii militare, dar și asigurarea unor structuri defensive suficiente pentru apărarea Uniunii Statale Rusia-Belarus (menționată pentru prima oară într-un astfel de document).

Printre amenințările la adresa securității militare a Rusiei sunt menționate politicile anumitor puteri internaționale destinate să realizeze superioritatea în domeniul militar, în special în domeniul forțelor strategice

nucleare, prin dezvoltarea unor tehnologii informaționale de mare precizie atașate armelor de distrugere în masă, a armamentului strategic non-nuclear, crearea unilaterală a unor sisteme de apărare anti-rachetă (aluzie evidentă la Statele Unite și NATO), care ar conduce la o nouă cursă a înarmării și la proliferarea armelor nucleare, chimice și biologice. De asemenea, efecte negative ar putea avea denunțarea acordurilor internaționale de limitare și reducere a înarmării, acțiunile de destabilizare a ordinii interne a statelor suverane (aluzie la revoluțiile colorate din spațiul post-sovietic), a sistemelor de avertizare anti-rachetă, a controlului spațiului cosmic, a funcționării depozitelor de echipamente nucleare și centralelor nucleare.

Pentru contracararea acestor amenințări, statul rus are în vedere reglementarea organizării instituțiilor statului, companiilor și organizațiilor din economia reală, asociațiilor societății civile, pentru perioade de pace, dar și de război, consolidarea apărării civile, a rețelelor de comunicații naționale și infrastructurii de transport. De asemenea, se preconizează consolidarea forțelor armate prin tranziția la un nou tip de structuri militare pe baze teritoriale, cu un număr sporit de personal, beneficiind de o instruire superioară de luptă și coordonate cu alte structuri de forță, dar și însoțite de potențialul strategic al armelor nucleare și de alte echipamente militare modernizate și de tehnologii speciale de comunicare, recunoaștere, război electronic (un element nou) și control. Noile echipamente militare urmează a fi asigurate în mod unitar prin optimizarea și dezvoltarea complexului militar-industrial rus.

În domeniul științei, tehnologiei și educației, obiectivele strategice sunt legate de crearea unui avantaj competitiv pentru economia națională și industria de apărare, creșterea mobilității sociale în urma profesionalizării și coordonarea cercetării științifice cu domeniul inovării. Printre amenințările la adresa acestui domeniu sunt amintite dependența de importuri tehnologice, transferul ilegal de tehnologie națională, nivelul scăzut de protecție socială pentru personalul implicat în domeniu, scăderea calității sistemului educațional și sancțiunile nefondate la adresa instituțiilor ruse la nivel internațional.

În domeniul culturii, principalele amenințări țin de traficul ilicit cu obiecte de artă, încercările de revizuire a perspectivelor asupra istoriei Rusiei (o aluzie evidentă la reflectarea rolului jucat de Uniunea Sovietică în cel de-al Doilea Război Mondial) și asupra locului statului rus în istoria universală. Pentru a contracara aceste tendințe, instituțiile statului și organizațiile societății civile urmează să asigure susținerea pentru dezvoltarea culturii naționale, în vederea conservării culturilor locale din rândul populației multinaționale a Rusiei, a valorilor cetățenești, pentru îmbunătățirea bazei tehnice și materiale a fenomenului cultural, susținerea producției și distribuției cinematografiei naționale, dezvoltarea turismului cultural, contracte guvernamentale pentru creare de conținut cinematografic, imprimat, radiodifuzat și televizat (probabil legat de susținerea propagandei oficiale), susținerea educației patriotice a cetățenilor ruși și promovarea imaginii țării în străinătate (de asemenea, cu rol propagandistic oficial).

În domeniul stabilității strategice și a parteneriatelor strategice echitabile, obiectivele principale sunt legate de susținerea unei politici externe active, pe baza acordului și intereselor comune cu alte state, în cadru bilateral sau multilateral, de crearea condițiilor favorabile pentru dezvoltarea stabilă a Rusiei pe termen lung, prin evoluția către o lume fără arme nucleare și cu egalitate în securitate, prin susținerea principiului predictibilității în domeniul armamentului strategic ofensiv și limitarea acestui tip de armament, prin acorduri cu statele deținătoare de arme nucleare. În viziunea Rusiei, menținerea stabilității strategice poate fi susținută de prezența contingentelor militare ruse în zonele de conflict pe baza normelor dreptului internațional (evitând orice contradicție cu Carta ONU), dar și prin mijloace non-militare de natură politică și economică, împreună cu alte state, prin consolidarea mecanismelor internaționale de neproliferare nucleară și a armelor de distrugere în masă, precum și a controlului general al înarmării. Printre măsurile necesare pentru atingerea acestor obiective sunt menționare respectarea tratatelor și acordurilor de limitare și reducere a înarmări în conformitate cu interesele naționale ale Rusiei, participarea la discuțiile

privind limitarea armamentelor nucleare fără afectarea stabilității strategice (în condițiile menținerii parității strategice cu Statele Unite), consolidarea stabilității regionale prin reducerea forțelor armate, utilizarea forțelor de menținere a păcii pentru soluționarea conflictelor conform Cartei ONU, participarea la eforturile internaționale pentru combaterea efectelor catastrofelor naturale și de altă natură prin asistență umanitară.

Printre fundamentele organizaționale, normativ-juridice și informaționale pentru realizarea Strategiei sunt menționate rolul de coordonare al Consiliului de Securitate al Federației Ruse, structurile statului rus de la toate nivelurile administrației publice (inclusiv guvernul rus și administrația prezidențială), structurile de securitate, organizațiile societății civile (inclusiv Camera Civică, creată în 2005), pe baza Constituției, legilor federale și a altor acte normative în vigoare pe teritoriul Rusiei. În vederea asigurării susținerii în domeniul informațional, un element nou este înființarea unui sistem de Centre Situaționale, care controlează modul de îndeplinire a Strategiei, folosind noile tehnologii informatice și de telecomunicații pentru gestionarea situațiilor de criză. În acest sens, este prevăzută securizarea mijloacelor de comunicație între structurile guvernamentale prin intermediul unui sistem unificat.

Un alt element de noutate este includerea în Strategie a unor indicatori ai nivelului securității naționale. Aceștia includ nivelul ratei șomajului, coeficientul de decilă (raportul dintre veniturile primilor 10% și ultimilor 10% dintre cetățeni), rata creșterii prețurilor de consum, nivelul datoriei publice interne și externe ca procent din PIB, nivelul susținerii financiare pentru sănătate, cultură, educație și știință ca procent din PIB, rata anuală de înnoire a armamentelor și echipamentelor militare, nivelul de personal militar și tehnic disponibil.

Strategia de securitate din 2009 continuă să combine elementele de democrație liberală (securitatea individuală, drepturile omului, respectarea Constituției, protejarea mediului înconjurător) cu elementele național-patriotice (sprijinirea economiei naționale, a valorilor culturale tradiționale, eliminarea influențelor străine din societate). În plus, sunt introduse elemente de propagandă (prin intermediul mijloacelor de informare în masă și a cinematografului), un „sistem de valori" propriu Rusiei („democrația suverană"), războiul informațional, securitatea epidemică, planul național anticorupție, educația patriotică, exploatarea resurselor de energie din Orientul Apropiat, Marea Barents, zona Arcticii, bazinul Caspic și Asia Centrală, respectiv crearea Centrelor Situaționale. Se poate spune că viziunea documentului din 2009 încearcă să particularizeze elementele care diferențiază interesele Rusiei de cele ale altor actori internaționali semnificativi, în special cei occidentali.

Strategia de securitate din 2015

În decembrie 2015, documentul strategic din 2009 este revizuit, probabil ca urmare a anexării Crimeii în februarie 2014 și a declanșării operațiunilor militare în sprijinul secesiunii zonei Donbas din estul Ucrainei, urmate de sancțiunile occidentale[9]. Strategia revizuită din 2015 are o serie de accente noi, promovate de revenirea lui Vladimir Putin la președinția Rusiei.

Structura documentului nu suferă modificări, replicând organizarea în șase părți a Strategiei din 2009. La nivelul conținutului apar, însă, o serie de diferențe care marchează trecerea la o nouă etapă a viziunii strategice a Moscovei. Astfel, noul document încorporează și prevederile Legilor federale nr. 390-FZ privind securitatea din 28 decembrie 2010 și 172-FZ privind planificarea strategică în Federația Rusă din 28 iunie 2014[10].

Documentul evidențiază capabilitatea Rusiei de a își proteja suveranitatea, independența și integritatea teritorială, precum și de a apăra drepturile compatrioților din afara țării (aluzie evidentă la minoritățile ruse din Ucraina), de a rezolva probleme internaționale, inclusiv conflicte militare (cu referire la implicarea în conflictul din Siria), și de a menține stabilitatea strategică și supremația dreptului internațional (în ciuda anexării Crimeii împotriva oricăror prevederi de acest tip). De asemenea, este menționată reziliența economiei ruse, în ciuda măsurilor restrictive impuse de Occident, rata de creștere pozitivă a populației

și creșterea duratei medii de viață, revigorarea valorilor tradiționale ruse (între care pacea interetnică, unitatea culturilor, respectul pentru familia tradițională, credința ortodoxă și patriotismul). În contrast cu aceste evoluții este menționată opoziția Statelor Unite și aliaților, considerată a fi o nouă politică de îngrădire a Rusiei. În opinia factorilor de decizie ruși, acest lucru contribuie la instabilitate globală, la creșterea decalajelor de dezvoltare între țări, la conflictele pentru resurse și la rolul special al serviciilor de informații, concomitent cu menținerea recursului la forță la nivel mondial (prin creșterea înarmării și militarizare, mai ales la nivelul NATO).

Instabilitatea ar fi generată mai ales de extinderea ariei de intervenție a NATO în afara zonei euro-atlantice, aproape de frontierele Rusiei, văzută drept o amenințare la adresa securității statului rus și a pretinselor sale inițiative de integrare regională în zona eurasiatică (probabil vizând Uniunea Economică Eurasiatică). Întregul sistem de securitate european bazat pe NATO și UE este văzut ca fiind neviabil, în contextul crizei migranților din Africa și Orientul Mijlociu. De asemenea, susținerea NATO și UE pentru Euromaidan și schimbările politice din Ucraina este văzută drept cauza unui război civil antirus și generării de instabilitate la granițele Rusiei, conform practicii categorisite de Moscova sub denumirea de „revoluții colorate" sau "primăvară arabă"[11]. Acest gen de practici ar fi la baza extinderii fenomenului terorist (Statul Islamic) și a extremismului.

Tot la capitolul amenințări este menționată proliferarea armelor nucleare și a armelor chimice și biologice, mai ales în urma consolidării „rețelei americane de laboratoare de arme biologice înființate pe teritoriul statelor vecine Rusiei" (este vizată, probabil, Ucraina). O altă amenințarea este considerată utilizarea tehnologiilor informaționale și de comunicații pentru „manipularea opiniei publice" și „falsificarea istoriei". De asemenea, utilizarea mijloacelor economice de către unele state (în principal occidentale) pentru a atinge obiective geopolitice poate duce la instabilitatea piețelor financiare și persistența crizei economice. Răspunsul adecvat ar fi, în opinia factorilor de decizie ruși, consolidarea acordurilor economice regionale și folosirea monedelor regionale.

La nivelul intereselor naționale și priorităților strategice, ordinea din documentul precedent este schimbată, astfel că apărarea țării și suveranitatea sa au prioritate față de situația internă sau creșterea nivelului de trai al cetățenilor ruși. De asemenea, în privința apărării naționale, este menționată crearea condițiilor pentru „implementarea capabilităților de luptă ale forțelor armate ruse" (probabil cu referire la Siria) și dezvoltarea capabilităților de apărare civilă. În domeniul securității statului, la capitolul amenințări este menționată activitatea grupurilor finanțate din exterior care incită la „revoluții colorate" (aluzie la susținerea acestor grupuri de către statele membre ale NATO și UE). Pentru combaterea acestora, este prevăzută monitorizarea și prevenirea acțiunilor lor de către serviciile interne de securitate, precum și „protejarea cetățenilor și societății de influența informațiilor distructive" (probabil vizând cenzurarea Internetului[12]).

În domeniul creșterii nivelului de viață al cetățenilor, o prevedere nouă este asigurarea independenței alimentare a Federației Ruse, probabil în contextul implementării economiei de substituție în urma impunerii sancțiunilor economice ale țărilor occidentale după ocuparea Crimeii[13]. Aceste sancțiuni sunt menționate, din nou, la capitolul amenințări la adresa creșterii economice a Rusiei. În domeniul culturii, sunt definite valorile tradiționale ruse, incluzând „prioritatea valorilor spirituale asupra celor materiale", „familia", „datoria patriotică", „colectivismul" și „continuitatea istorică". De asemenea, este menționat rolul limbii ruse în dezvoltarea integrării în spațiul post-sovietic, alături de dezvoltarea turismului cultural intern, pedepsirea actelor de vandalism împotriva monumentelor naționale și dezvoltarea unui mediu informațional comun al statelor CSI.

La nivel internațional, noul document prevede intensificarea colaborării cu partenerii din cadrul BRICS, RIC, SCO, Cooperării Economice Asia-Pacific (APEC) și G20, dar și cu statele membre ale CSI, cu Abhazia și Osetia de Sud. Un accent special este pus pe cooperarea și integrarea regională în cadrul CSI, CSTO și Uniunii Economice Eurasiatice. CSTO este văzută ca o organizație menită să contracareze

amenințările regionale politico-militare (terorismul, extremismul, traficul ilicit, migrația ilegală și atacurile cibernetice). Uniunea Economică Eurasiatică este considerată forumul economic de integrare a spațiului post-sovietic, în timp ce SCO este considerată principala organizație de cooperare politică pentru stabilitatea Asiei Centrale și pentru parteneriatele strategice cu China și India. De asemenea, noul document prevede dezvoltarea relațiilor politice, comerciale, economice, militare și educaționale cu țările Americii Latine și Africii.

La nivelul relațiilor cu statele europene și UE, documentul susține consolidarea cooperării în interes reciproc (probabil legată de domeniul energiei), armonizarea proceselor de integrare europeană și eurasiatică, dar și formarea unui sistem de securitate colectivă în zona euro-atlantică (probabil sub egida OSCE), în condițiile renunțării la politica NATO de implementare a sistemelor de apărare antirachetă și a respectării intereselor de securitate ale Rusiei la nivel european. Relația cu Statele Unite este văzută prin intermediul prevalenței intereselor comune în domeniul controlului înarmării la nivel mondial, a combaterii terorismului și proliferării armelor de distrugere în masă.

Schimbări sunt aduse și la nivelul indicatorilor pentru evaluarea situației securității naționale. Astfel, în noul document aceștia se referă la gradul de satisfacție al cetățenilor privind protecția drepturilor lor constituționale, proporția noilor modele de arme și echipamente militare în cadrul structurilor de securitate, speranța de viață, nivelul PIB pe cap de locuitor și proporția teritoriului țării care nu se conformează standardelor ecologice, alături de vechii indicatori privind nivelul inflației, nivelul șomajului, procentul din PIB alocat dezvoltării științei, tehnologiei și educației și procentul din PIB alocat culturii.

În ansamblu, modificările aduse strategiei naționale de securitate în 2015 scot în evidență intensificarea disputelor cu țările occidentale (Statele Unite, statele membre ale UE), mai ales după anexarea Crimeii, dar și măsurile de creștere a rolului Rusiei la nivel internațional, inclusiv prin sprijinirea intervențiilor militare ale forțelor ruse în alte zone decât cele predilecte din spațiul ex-sovietic. În același timp, este evidențiat interesul Rusiei pentru conservarea unei zone de influență exclusivă în vecinătatea sa post-sovietică, manifestată prin susținerea proiectelor de integrare regională la nivel economic, politico-militar și cultural[14].

Concluzii

Ceea ce se poate remarca din toate cele trei documente strategice analizate este faptul că factorii de decizie ruși încearcă să acrediteze ideea că Rusia susține o abordare comună la nivel internațional, pe baza prevederilor dreptului internațional, a interesului pentru progresul tehnologic, apărarea drepturilor omului, susținerea prosperității economice a cetățenilor, combaterea schimbărilor climatice, deși în majoritatea domeniilor menționate statul rus ignoră standardele internaționale, pe care le consideră impuse de Occident. Acest lucru este evident și din reliefarea tendinței Moscovei de a crea un pol alternativ de putere în zona eurasiatică, bazat pe un set de valori diferit de valorile occidentale, pe baza unor așa zise „tradiții", moștenite din perioadele Imperiului Țarist și a Uniunii Sovietice (supremația spiritualității, colectivism, înclinații patriotarde etc.)[15]. Acest pol alternativ de putere urmează a fi constituit pe fundamentul pe care îl reprezintă CSI și, mai ales, în mod concret, pe structura cooperării economice din cadrul Uniunii Economice Eurasiatice și a cooperării politico-militare din cadrul CSTO.

Încercarea Rusiei de a acredita ideea că unul din obiectivele sale ar fi consolidarea securității europene se lovește de evoluția atitudinii sale față de cooperarea cu statele occidentale. Observând că interesul securității colective la nivelul continentului european începe să se traducă prin abordarea coordonată a statelor membre ale NATO, UE și OSCE, Rusia începe, mai ales după 2014, să se orienteze către parteneriatele cu state non-europene (China, India, Brazilia) și pe consolidarea propriului rol în zona fostei Uniuni Sovietice, identificată în mod propagandistic cu entitatea denumită „Eurasia".

Note

[1] Andrey P. Tsygankov, *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Fourth Edition, Rowman & Littlefield, Lanham, 2016, pp. 4-8

[2] Fiona Hill and Clifford G. Gaddy, *Mr. Putin: Operative in the Kremlin*, Brookings Focus Books, Washington D.C., 2013, pp. 40-42, 46-47, 50-51

[3] Rossiiskaya Gazeta, *National Security Concept of the Russian Federation*, full English translation from *Rossiiskaya Gazeta*, January 18, 2000, in https://nuke.fas.org/guide/russia/doctrine/gazeta012400.htm, accesat pe 8 martie 2022

[4] Embassy of the Russian Federation in the Kingdom of Thailand, *National Security Strategy of the Russian Federation to 2020*, approved by Decree of the President of the Russian Federation no. 537, 12 May 2009, unofficial translation, in https://thailand.mid.ru/en/national-security-strategy-of-the-russian-federation, accesat pe 10 martie 2022

[5] Armand Goșu, „Rusia – iluzia democrației", in Armand Goșu, Alexandru Gussi (coord.), *Democrația sub asediu: România în context regional*, Corint Books, București, 2019, pp. 363-371

[6] Ruth Deyermond, "The Collective Security Treaty Organization" in Andrei P. Tsygankov (ed.), *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, Routledge, New York, 2018, pp. 421-422

[7] Mikhail A. Molchanov, "The Eurasian Economic Union" in Tsygankov, *op. cit.*, pp. 413-414

[8] Viatcheslav Morozov, "Russia's Changing Attitude toward the OSCE: Contradictions and Continuity" in *Security and Freedom*, vol. 23, no. 2, Nomos Verlagsgesellschaft mbH, 2005, p. 69

[9] Mission of Ukraine to the European Union, "The EU policy towards ongoing Russian military aggression on Donbas", 30 October 2020, in https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/politika-yes-shchodo-timchasovo-okupovanih-teritorij-okremih-rajoniv-luganskoyi-ta-doneckoyi-oblastej, accesat pe 7 ianuarie 2022

[10] Instituto Espanol de Estudios Estrategicos, *Russian National Security Strategy*, December 2015, full-text translation, in https://www.ieee.es/Galerias/fichero/OtrasPublicaciones/Internacional/2016/Russian-National-Security-Strategy-31Dec2015.pdf, accesat pe 2 martie 2022

[11] Bobo Lo, *Russia and the New World Disorder*, Brookings Institution Press, Baltimore, 2015, pp. 177-178

[12] Keir Giles, *Russia's 'New' Tools for Confronting the West: Continuity and Innovation in Moscow's Exercise of Power*, The Royal Institute of International Affairs, London, 2016, pp. 27-40

[13] Evgeny Gontmakher, "Russia's import substitution: Effects and consequences", December 2, 2021, in https://www.gisreportsonline.com/r/import-substitution/, accesat pe 18 februarie 2022

[14] Ekaterina Furman, Alexandr Libman, "Imitating regionalism: Eurasian regional organisations as a Soviet legacy" in Arkady Moshes, Andras Racz (eds.), *What Has Remained of the USSR. Exploring the Erosion of the Post-Soviet Space*, Finnish Institute of International Affairs, FIIA Report, 58, Helsinki, February 2019, pp. 92-93

[15] Aleksandr G. Dughin, *Bazele geopoliticii. Viitorul geopolitic al Rusiei*, vol. I, cu o postfață de prof. Ilie Bădescu, Editura eurasiatica.ro, București, 2011, pp. 23-25, 68-69, 86-90, 107-110, 113-117, 119-125, 130-132, 141-143, 165-167, 170-173, 176-179, 186-192, 256-270, 279-280, 290-292, 306-307, 318-319

Security for "the people": Populism's potential impact on the EU's security agenda

Dorin GAL

ABSTRACT

Populism is establishing itself as one of the ideas with the most potential of influencing modern-day international relations and defense initiatives, both inside conference rooms and outside of them. Positioned firmly within the realm of liberal democracy, its general image is that of a discourse that is not only critical of society's elites[1] and demands that power be given back to the people, but also as a volatile and "thin-centered" ideology[2].

Considering the EU's new Strategic Compass and aims to become a reliable security provider, this paper looks to prove the negative impact that populism can have on the Union's security and defense initiatives, and on international military cooperation as a whole. With approximately 40% of current European populist parties being against increased defence cooperation within the EU's framework[3], this is a risk that must be carefully managed.

This paper doesn't solely take into account the discourse of populist political parties, but also the general feeling of the population in regard to these issues. As a result, any defence initiatives that rely on consensus and public acceptance are at risk. Using data gathered from academic sources and documents regarding the political use of social media, I will use the EU's Strategic Compass as a case study, postulating potential scenarios.

The aim is to emphasize how both populist actors and tendencies can constrain European defence cooperation. They can use it as an issue through which to mobilize the electorate and win votes, particularly since both left-wing and right-wing populist parties emphasize ideas that can challenge European cooperation in this field[4].

Keywords: populism; neo-populism; defence; European defence; Strategic Compass;

Dorin Alin Gal is a scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defence and Military History. He has studied populism extensively in his PhD thesis. His other areas of interest are the European Union's policies on education and energy, India and North Africa.

Populism's impact on the security and defence environment

The defense and security environment is always threatened by elements possessing a volatile character. From those threatening the current socio-political context, populism is without a doubt emerging as one of its greatest challenges. Modern-day international security environments are known for their fluidity and lack of predictability, even in the short term, so the emergence of pragmatic populist leaders challenging them and asking that the power be returned to "the people" is by no means surprising.

What is surprising, on the other hand, is the level of influence and power that populists seem to be able to attain in a relatively short time, simply by claiming that the authorities are in the wrong. Noted works on populism and foreign policy[5] also show that it is not simply an issue that states have to deal with alone, but an international ideology rapidly growing in strength. Populism is dangerous because it does not focus on trying to correct a certain deficiency in society, but on cultivating an everlasting feeling of insecurity and lack of sat-

isfaction among citizens[6], leading to a rapid degradation of the security environment.

As a result, some actors are *per ipsum* more vulnerable than others to the many perils of populism. The European Union, with its many levels of bureaucracy and the need for consensus, ranks high on the list, especially since the European Parliament counts among its members a fair number of populists. A lot of the studies on the topic of theoretical populism still find themselves focused on certain geographical regions, without ever crossing continental borders[7]. Populism manages to have both a vertical and a horizontal reach in the political spectrum, showing a clear appetite for the pragmatic fulfillment of objectives, instead of keeping a strict and ideological manner of thinking. If one can find another central element of this ideology, other than the everlasting battle between "the people" and "the elites", it is the apparent sovereignty of the people. However, the distinction here is that populists do not view all citizens as people and as worthy recipients of the state's security efforts. Rather, "the people" are, in such a leader's vision, a monolithic concept that can always be taken as a whole and has no divisive thoughts or opinions inside of it[8].

Populism does not use specific characteristics as means to an end. It does not emphasize migrants, ethnic groups, religion, or multicultural traditions. In other words, it manages to avoid any pitfalls that could cause it to slip out from under the umbrella of democracy. Populists use the 'heartland'[9] as a metaphorical way to show what could be. This is a space of simple, traditional values, where the golden years never go away. The uniqueness of this almost prophetic land is that it can only be linked to certain people, who happen to be those whose choices and values are represented by the populist leader.

Since this type of thinking affects the European Union more than other actors, it is quite important to distinguish here between the populist 'heartland', that only focuses on certain people in a society, and nationalism, the feeling of loving one's country as a whole. Even more, students of this ideology should not fall into the trap of believing populism engages in a certain, class-division line, as fascism, communism, and other –isms have done in the past. Moreover, it will always carry some sort of appeal because, despite the negative effects usually brought about by an increase in populist influence, such actors do point out real problems in need of solving, such as migration, multiculturalism, and European integration[10].

Even more, the general public is not well versed in the subtleties of political science, so citizens will not usually be able to differentiate between types of thought and ideologies. Populism will, therefore, be easily able to find extremists as useful allies, which further increases their potential for radicalization.

The concept of "extremism" can be understood in a plethora of ways so, for this argument, I am going to use three elements of the relevant lexical paradigm found in the Cambridge Advanced Learner's Dictionary[11]:

The first item underlines that the adjective "extreme" shows "beliefs and political parties found by most people to be unreasonable and unacceptable".

The noun "extremism" is referring to "political extremism (talking about radical political views)".

The noun "extremist" can mean "a group of extremists (talking about people with radical views)".

Extremism, when referring to terrorism, racism, xenophobia, inter-ethnic or inter-religious conflicts, left-wing or right-wing radical actors, or religious fundamentalism, is a *de facto* political term. It determines that the activities in which those actors engage are not consistent with the written or unwritten moral, ideological, and political norms and rules of a state and/or the international community[12].

Populism and the different types of extremism are, therefore, strong transition points that can start citizens on the road to radicalization. Their potential for impact is further enhanced by the fact that a regular citizen will have trouble distinguishing between the two. As populism is fueled by regional and international contexts that apparently cause the greatest discontent to the people, and it does not need a preconceived set of ideas in order to get involved, this is a dangerous process that will be hard to stop once it's begun.

Therefore, the security environment must view this paradigm as a threat in the making. Populations, especially those without the benefit of a very long democratic tradition, do not need a formulated, long-term plan to feel the need to act against authorities, as shown by the uprising in Algeria that began in February 2019. Outraged by the elites who held all the power and were trying to propose a fifth consecutive term for a president too old to make public appearances, Algerian citizens took to the streets. They demanded the complete overhaul of the system, but did not have any type of backup prepared and failed to offer a real solution in the year that followed, despite managing to almost topple the entirety of Algeria's political structure.

Progressive, liberal ideologies are often considered by the unhappy population to be too sophisticated and lacking the practicality required to coherently tackle the world's problems. Notions such as populism and extremism simplify their discourse as much as possible and operate with a set of ideas that transform uncertainties into safety. Therefore, they become preferred in the eyes of citizens, who conflate simple ideas with efficient ones. It is one of the ironies of modern democracy that its own *modus operandi* often seems to fuel the very extremes it seeks to escape.

Populism's potential for impact in the EU

Reactions against phenomena such as globalization and all its effects have, of course, stronger roots, that are now simply being exploited by populist actors. Built by economic and cultural challenges worldwide, these reactions show that *realpolitik* keeps being at the core of multilateral diplomacy even at the peak of the world's most developed age.

With populists being strongly represented in the political spectrum of EU's member states, as well as in a continuous expansion elsewhere, further enlargement of the European Union would also bring vulnerability in terms of more exposure to populist discourses. One of the legacies of the 2008 financial crisis was the rise of populist parties and their ability to influence the agenda and political culture of European institutions, further strengthened by EU's pre-existent expansions.

The success of these actors inside different EU member-states also carries over to Brussels, affecting values considered extremely important. Contributing to a coordinated European effort on defence is one of those values. The danger of these changes is reflected precisely in the modification of the public's view of legitimacy, but also in the form of fewer and fewer political opportunities for change in the middle of an ever-increasing division between supporters and opponents of the European Union[13].

So relevant has populism become that, despite the differences of opinions regarding its structure, meaning, and ability to manifest risks, there's already momentum for the idea of "anti-populism" as a continental idea for fighting off populist leaders. It is viewed as a resource for opposing specific aspects of the populist vision of the world in order to help specific dynamic contexts such as those of the EU[14].

Furthermore, one cannot talk about populism's potential for impact without taking into account the almost-symbiotic relationship such leaders have with social media. This environment can be explained as "extremely interactive platforms where users and communities share, collaborate, discuss, and modify content created by other users"[15]. Populists are able to use online platforms as a central stage where they can bring their opinions, unfiltered by democratic institutions, directly to gullible citizens[16]. While mass media is still bound by some form of rules and regulations, social media is the perfect environment for anyone who wishes to showcase his or her unproven opinion. Also, despite all the efforts, the EU's policies still suffer from a lack of transparency and ability to be understood by regular citizens, something which, in turn, favors the turn towards populist discourse.

Social media allows populists to freely criticize and instigate while being defended by the right to free speech. This is a widespread phenomenon where discriminating against the

image of a state or international organization can be severely damaging to what actors such as the European Union are trying to build. The COVID-19 pandemic, while damaging for populist leaders at first, has increased the fears and, therefore, the vulnerability of citizens to "change-now" messages[17]. This vulnerability is also amplified by how divisive and disruptive the concept of European defence is within the organization, as member-states fight to try and withhold sovereignty over this area. Since we are witnessing constant improvements in these propaganda tools facilitated by new technologies, this process underlines how populism can, in the long run, also become a dangerous part of hybrid warfare tactics.

Moreover, the idea of populism having a direct impact on the EU's ability to optimize and achieve its security agenda objectives has not been overly explored until now, so this is a viable need. Drawing from the discourse of some populist parties and peer-reviewed populism literature, one can, however, definitely reach some solid conclusions about the impact power of such actors. In this regard, I believe the important element to analyze is what populists believe are the main security threats to their countries, and how that conflates or not with the EU's desire to assets itself as a more resilient security provider.

As a starting point, European defense cooperation can be defined, in order to fit the scope of this article, as the conglomerate of EU positions, mutual efforts among its members, or even bilateral coordination between two member-states in terms of acquiring, developing, and being ready to use military capabilities.

In 2017, the EU started taking more serious steps toward some form of collective European defence by establishing the Permanent Structured Cooperation (PESCO). This has then led towards establishing key elements such as the European Defence Fund, the Coordinated Annual Review on Defence (CARD), the Military Planning and Conduct Capability, etc. However, it has done nothing towards addressing the other half of the problem, which is the unwillingness of most member states to engage in coordinated use of their military capabilities inside the EU[18]. The European Union's Strategic Compass for Security and Defence passed through the Council on March 21, 2022. Three days later, the European Council endorsed the action plan, declaring its intentions on moving forward with its implementation. In order to work with an established general framework, I will only mention here the four directions of the Compass: enabling the Union into quicker action, securing its interests and protecting its citizens, stimulating investment and innovation, and deepening cooperation with EU partners[19].

It is therefore clear that populist efforts inside the European Union have the ability to hamper the growth of this new, crucial initiative because it does not answer one of the more prominent flaws of the organization: ensuring its members are equally involved and interested in a specific project. Furthermore, the changing of the entire geopolitical landscape brought upon by the Russian invasion of Ukraine only accelerated the need for the EU to hasten its progress in this area. The only thing accomplished so far, however, is the updated foreword of the Strategic Compass by the High Representative of the Union, Josep Borell[20].

Europe has been shown to be one of the hotspots for the re-emergence of populist (Stanley, 2017). While the rising populist tide has not manifested itself directly as a threat to defense cooperation and the Strategic Compass, this can very well be the case given the reluctance of member states and the emphasis that populists place on national interest and security, even though what they call "national interest" is, more often than not, their own interest. Left-wing populist parties focus on underlying economic issues of the society, while right-wing populist parties work the same angle, but focus on national identity and sovereignty[21]. Defence cooperation is a process that demands wide and complex involvement from states, thus leaving them open to arguments from around the political spectrum. This can also be seen as an exceptional way of attracting new voters, particularly since the Strategic Compass is still quite fresh in the eyes of the public.

The challenges of the strategic compass initiative

When it comes to challenges, we should not forget to take into consideration that European defence initiatives are not, by any means, a new concept. The Western European Union, established in 1955 and ceased in 2011, was the first forum of coordination on matters of European security and defence. This organization was gradually disbanded by transferring its competencies towards the European Union and providing the central parts of EU's (then) new military component, the European Common Security and Defence Policy. It is, therefore, quite interesting to investigate how member states and Bruxelles are now arguing over creating an initiative similar to the one they absorbed more than a decade ago.

Any initiative as big as the Strategic Compass is sure to be slowed down by the step-by-step gradualism that has become one of the EU's trademarks. Furthermore, the document also underlines that the entire groundwork of the Compass is to be laid in about a decade, a period which, in normal times, would perhaps be optimal. Russia's war on Ukraine, however, produced tectonic shifts in security and defence contexts worldwide. States are finally focusing considerable resources on increasing their defence and military capabilities, NATO's been rejuvenated in its role as the protector of the democratic world, and the EU received, much too soon for its actual capabilities, an opportunity to show that it's serious about becoming a trustworthy security provider.

In order to enable the Union to undertake quicker action in the field, the Strategic Compass aims to develop a 5.000-strong force that will be able to act quickly and robustly in any crisis. While positive on paper, this effort is widely seen as the third installment of the EU's post-Kosovo goal of mobilizing a force of 60.000, and the subsequent desire to create 1.500-strong battlegroups.

With this goal in mind, it's worth mentioning that most of the relevant populist parties found in EU member states are firm advocates of the military and stand behind increasing military capabilities. Rassemblent National, Marine Le Pen's French populist party, published its own defence policy paper called "La Défense et les Armées au Coeur du Projet pour la France"[22]. In its 2018 government programme, the Italian populist party Lega underlined the need for a change so that international missions are always in direct relation to national interests[23]. Romania's populist A.U.R. party, which has had a meteoric beginning with a rise to almost 20% during its first year of existence, states in its program that it does not believe in the "United States of Europe" and it stands firmly against outsider "hegemony"[24]. The only exception to this rule is the other Italian populist stalwart party, Movimento 5 Stelle, that wants a general downgrade of international military involvement[25].

The populist wave can also receive a boost from the fact that top military and political brass still see NATO as the go-to place for any serious talks when it comes to collective defence. While the European Union has clearly stated that all its ambitions in the field of security are to be pursued only in collaboration with the Alliance, citizens might believe that even more sovereignty and legitimacy are being redirected from their capitals and towards Bruxelles, and this is a feeling that already forms the foundation of populist anti-EU discourse. Once more, this is a vulnerability of the European Union. NATO has a well-established functioning algorithm, where commanding structures are clearly visible. The EU, on the other hand, has not offered a solution when it comes to who might actually lead its potential army, making this an idea that can be easily exploited by populists.

As a result, while the Strategic Compass seeks to establish the foundation for a Rapid Reaction Force inside the EU, the subject of planning an actual territorial defence strategy, similar to NATO's Forward Presence, is absent from the document[26], as are any mentions of an EU army. While increased defence budgets and an emphasis on improved military capabilities are, apparently, popular among prominent populist parties of Europe, the Strategic Compass's ambiguity coupled with the EU's older challenges in terms of delivering a more concrete message both indicate that the Union's most recent security project will only

be popular as long as national interests are not involved.

The gradual timelines found within the Compass are vulnerabilities against the fluid speeches of populist leaders. NATO's re-emergence also leaves the EU's project open to constant criticism. Indeed, there are already groups of experts suggesting that the Strategic Compass will only serve to amplify the considerable difference between what Europe expects to achieve in terms of defence capabilities, and what Europe is actually able to do[27].

Promoting widespread perceptions of insecurity, and crises is the way populist forces have gained followers in the last two decades[28]. On the other hand, the Strategic Compass was presented to the public in what is widely seen as the bleakest and most negative approach an EU institution has ever taken publicly. For all its merits, the European Union stands to gain nothing if, instead of going for the pragmatic and optimistic approach that has brought enormous improvements so far upon its members, it launches in a diverse and negative direction, ignoring the qualities that have gotten it this far.

The Strategic Compass is, indeed, a very good initiative, but one that looks like it suffers from deficiencies stemming from older vulnerabilities and present-day context, making it quite vulnerable to populist discourse around the European Union.

Conclusions

Populism doesn't seem likely to disappear any time soon, so understanding what type of impact it is able to have on European security and defense initiatives such as the Strategic Compass is a crucial step towards engaging in early warning tactics.

I've presented how this form of populist challenge can come from any side of the political spectrum, and how European defense is, by itself, an issue that can be exploited by such leaders in order to amplify their support. A good example of this is the way the Italian party Movimento 5 Stelle firmly opposes the EU's sanctions on Russia and describes Moscow as a "strategic partner".

Populism is recognized for its volatile and thin centre, allowing it to not have to elaborate a broad speech when it comes to socio-political issues of the day and, instead, move around and adopt whichever position feels more advantageous at that time. This type of attitude can be particularly damaging to defence policy and defense cooperation initiatives. While a general positioning can be identified by looking at some of the parties mentioned in this paper, it is by no means a certainty. Populism has the ability to constrain European defense cooperation and the implementation of the Strategic Compass simply because, at some point, populist parties might decide it's in their interest to do so. With the EU's new initiative being at an extremely vulnerable point right now, due to the geopolitical context and the availability of citizens when it comes to populists finding a suitable scapegoat for them, this issue has to be taken into consideration.

Before and after the Strategic Compass, European defense and cooperation will probably continue to be driven by issue-specific speeches and constant pressure. The EU can combat populist influence by offering more practical solutions that cannot easily be interpreted. Many populist parties favor an increase in military spending so, with proper wording and diplomacy, perhaps populist initiatives can even be used to help European efforts in the long run.

The limitations of this paper also have to be mentioned. While I cross-examined a few populist parties that have managed to get into important positions with theoretical populist knowledge and potential for action, these actors do not generally go into details on matters of defence, arms planning, intelligence, etc., simply because it is in their nature to keep their message as simple as possible.

To avoid this, and manage to implement its Strategic Compass in a fast and pragmatic way, the European Union has to keep narrowing down on its practical approaches and implement them in a transparent and clear manner in order to avoid the pitfalls of populist discourse.

Endnotes

[1] Müller, J.-W. (2017). *What is populism?* Penguin, p. 2

[2] Mudde, C. (2004). The populist zeitgeist. Government and opposition, 39(4), 541-563. doi:https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x

[3] De Spiegeleire, S., Skinner, C., & Sweijs, T. (2017). *The rise of populist sovereignism: What it is, where it comes from, and what it means for international security and defense.* The Hague Centre for Strategic Studies.

[4] Henke, M., & Maher, R. (2021). The populist challenge to European defense. *Journal of European Public Policy, 28*(3), 389-406. doi:https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1881587

[5] Plagemann, J., & Destradi, S. (2019). Populism and Foreign Policy: The Case of India. *oreign Policy Analysis, 15*(2), 283-301.

[6] Steele, B. J., & Homolar, A. (2019). Ontological Insecurities and the Politics of Contemporary Populism. *Cambridge Review of International Affairs, 32*(3), 2014-2021.

[7] Rodujin, M. (2019). State of the field: How to study populism and adjancent topics? A plea for both more and less focus. *European Journal of Political Research*, 363.

[8] Akkerman, T. (2003). Populism and Democracy: Challenge or Patology? *Acta Politica*, 147-159.

[9] Taggart, P. (2000). *Populism.* Buckingam: Open University Press.

[10] Taggart, P. (2012, December 13). *Populism has the potential to damage European democracy but demonising populist parties is self-defeating.* Retrieved from EUROPP - European Politics and Policy: https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2012/12/13/populism-has-the-potential-to-damage-european-democracy-paul-taggart/

[11] Cambridge Advanced Learner's Dictionary, https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/extremism (accesed on 24.09.2022).

[12] A. Sotlar, "Some Problems with a Definition and Perception of Extremism within a Society", in G. Mesko, M. Pagon, B. Dobovsek (eds), *Policing in Central and Eastern Europe: Dilemmas of Contemporary Criminal Justice,* p. 1.

[13] Ruzza, C. (2018). Populism, EU Institutions and Civil Society. In L. Antoniolli, L. Bonatti, & C. Ruzza, *Highs and Lows of European Integration - Sixty Years After the Treaty of Rome* (pp. 121-142). Springer.

[14] Ruzza, C., & Salgado Sanchez, R. (2020). The populist turn in EU politics and the intermediary role of civil society organizations. *European Politics and Society*.

[15] Kietzmann, J., Hermkens, K., McCarthy, I., & Silvestre, B. (2011). Social media? Get serious! Understanding the functional building blocks of social media. *Business Horizons, 54*(3), 241-251. doi:https://doi.org/10.1016/j.bushor.2011.01.005

[16] Chadwick, A., Dennis, J., & Smith, A. (2015). Politics in the age of hybrid media: Power, systems, and media logics. In *The Routledge companion to social media and politics* (pp. 7-22). Routledge.

[17] Mudde, C. (2020). *Will the coronavirus 'kill populism'? Don't count on it.* Retrieved from The Guardian: https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/27/coronavirus-populism-trump-politics-response.

[18] Novaky, N. (2018). The EU's Permanent Structured Cooperation in defence: Keeping Sleeping Beauty from snoozing. *European View, 17*(1), 97-104.

[19] EU, C. o. (2022, March 21). *A Strategic Compass for a stronger EU security and defence in the next decade.* Retrieved from consilium.europa.eu: https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/

[20] Borell, J. (2022). *A Strategic Compass To Make Europe A Security Provider.* Retrieved from eeas.europa.eu: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_hrvp-foreword-en.pdf

[21] De Vries, C., & Edwards, E. (2009). Taking Europe to Its Extremes: Extremist Parties and Public Euroscepticism. *Party Politics, 15*(1), 5-28. doi:https://doi.org/10.1177/1354068808097889

[22] RN. (2017). *La Défense et les Armées au Coeur du Projet pour la France.* Retrieved from rassemblementnational.fr: https://rassemblementnational.fr/la-defense-et-les-armees-au-coeur-du-projet-pour-la-france/, (accessed on 25.09.2022)

[23] M5Stelle. (2018a, May 27). *Summary of the contract for the government of change in Italy*. Retrieved from ilblogdellestelle.it: https://www.ilblogdellestelle.it/2018/05/summary_of_the_contract_for_the_government_of_change_in_italy.html, (accessed on 25.09.2022)

[24] A.U.R. (2019). *The programme of the Alliance for the Union of Romanians Political Party*. Retrieved from partidulaur.ro: https://partidulaur.ro/program/, (accessed on 25.09.2022)

[25] M5Stelle. (2018b). *Programma Nazionale del Movimento 5 Stelle.* Retrieved from reportdifesa.it: https://www.reportdifesa.it/wp-content/uploads/2018/03/Programma-Nazionale-del-Movimento-5-Stelle.pdf, (accessed on 26.09.2022)

[26] Biscop, S. (2021). EU and NATO strategy: A Compass, a Concept, and a Concordat. *Security Policy Brief*(141).

[27] Tallis, B. (2022). Why Europe's Strategic Compass Points to Trouble. *Internationale politic quarterly*(14). Retrieved from Internationale Politik Quarterly.

[28] Giddens, A. (1999). *Runaway world: How globalization is reshaping our lives.* New York: Routledge.

AGENDA ŞTIINȚIFICĂ

Conferința științifică internațională „Securitatea regională în contextul soluționării conflictelor înghețate”. Chișinău, 27-28 octombrie 2022

George-Alin OPREA

La invitația Agenției pentru Știință și Memorie Militară a Ministerului Apărării al Republicii Moldova, o delegație a Institutului pentru studii politice de apărare și istorie militară, formată din Șerban Filip Cioculescu și George-Alin Oprea, cercetători în cadrul secției programe studii de securitate, a participat în perioada 27-28 octombrie 2022 la conferința științifică internațională „*Securitatea regională în contextul soluționării conflictelor înghețate*” desfășurată la Chișinău. La lucrările conferinței au fost prezenți experți, cercetători și reprezentanți ai societății civile și mediului academic din Republica Moldova, România, Polonia, Ucraina, Georgia și Lituania. Participarea cercetătorilor ISPAIM la această activitate științifică se înscrie în cadrul mai larg al colaborării fructoase stabilite între Institutul pentru studii politice de apărare și istorie militară și Agenția pentru Știință și Memorie Militară încă din anul 2014 și reafirmată cu ocazia vizitei delegației Agenției la București în perioada 4-5 aprilie 2022.

Premisa organizării conferinței a fost determinată de constatarea că evenimentele din Ucraina influențează într-un mod fără precedent mediul de securitate est-european, dar și internațional, ceea ce reclamă nevoia unor studii științifice dedicate conflictelor înghețate, abordate atât din perspectiva gradului de pericilitare al sistemelor de securitate, cât și din punct de vedere istoriografic. Conferința a inclus în prima zi două paneluri de discuții, având ca subiect „Conflictele înghețate: Impactul asupra securității naționale și regionale” și „Evoluția mediului de securitate și a conflictelor înghețate în zona extinsă a Mării Negre”. A doua zi a fost dedicată celor două sesiuni de comunicări, organizate în paralel, “Abordări conceptuale în gestionarea conflictelor”, respectiv „Contribuții la cunoașterea mediului de securitate”.

În deschiderea lucrărilor conferinței au luat cuvântul invitații speciali la acest eveniment științific: Anatolie Nosatîi, Ministrul Apărării al Republicii Moldova, Cristian-Leon Țurcanu, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României în Republica Moldova și Tadas Valionis, Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al Lituaniei în Republica Moldova.

Ministrul Apărării al Republicii Moldova a reiterat importanța deosebită a reuniunii în contextul evoluțiilor actuale în mediul geopolitic de securitate, subliniind că diferendele de tipul conflictelor înghețate trebuie soluționate în beneficiul păcii și stabilității la nivel mondial și regional. Ambasadorul României a evidențiat trăinicia legăturilor dintre Chișinău și București, care se concretizează inclusiv la nivel teoretic și științific. De asemenea, a menționat valorile europene comune pe care cele două state le apără. Ambasadorul Lituaniei a adus în atenția publicului ideea că Rusia urmărește o logică a Războiului Rece și blocarea apropierii de structurile euro-atlantice. El a exprimat susținerea totală a țării sale pentru independența și suveranitatea Republicii Mol-

dova și a adăugat că o victorie a Ucrainei va fi benefică tuturor statelor din vecinătatea Rusiei, care se simt amenințate de aceasta.

În ceea ce privește componenta științifică a conferinței, pe parcursul discuțiilor libere din cadrul panelurilor și al secțiunilor dedicate comunicărilor științifice, participanții au abordat conflictele înghețate atât din perspectivă teoretică, juridică și istoriografică cât și din cea a reglementării acestora, al impactului asupra securității regionale și a raportării marilor actori față de acestea. În acest context, o atenție deosebită a fost acordată conflictului înghețat din Transnsitria, fără a se omite din vedere celelalte conflicte înghețate din spațiul ex-sovietic. Inevatibil discuțiile au abordat și problematica războiului declanșat de Rusia împotriva Ucrainei.

Datorită faptului că din punct de vedere teoretic, orice conflict înghețat nu este nimic altceva decât o reprezentare a intereselor unor state, s-a arătat că în spațiul URSS, acestea sunt strâns legate de interesele Federației Ruse. În această regiune, în urma dezintegrării statului unional, au izbucnit în jur de 170 de conflicte, dintre care 10 au ajuns în faza armată. Cu referire la conflictul transnistrean, s-au evidențiat că acesta a fost unul de natură politică pe care Rusia l-a instrumentalizat și amplificat și că tocmai lipsa factorului etno-religios în declanșarea lui îl deosebește fundamental de celelalte conflictele înghețate din Caucaz. O altă particularitate importantă în cazul Transnistriei este că, deși Moscova și-a propus să oprească procesul de destrămare al statului unional prin crearea unor focare de instabilitate în toate republicile unionale, succesul creării unei zone separatiste în estul Republicii Moldova, în opoziție cu situația atestată în țările baltice, este explicat prin lipsa de coerență identitară în teritoriul dintre Prut și Nistru.

În continuare, a fost abordată relația dintre principiul autodeterminării și justificările grupărilor separatiste. În acest caz, acest principiu fundamental al dreptului internațional nu poate fi aplicat, deoarece titularul acestuia nu este un grup etnic, ci națiunea. Însă, tocmai faptul că în discursul public nu se face distincția dintre cei doi termeni, logica autodeterminării continue să bântuie imaginarul colectiv al minorităților etnice. Legitim, acestea pot fi preocupate cel mult de menținerea identității cultural-lingvistice nu și de modificarea granițelor.

Revenind la situația din Republica Moldova și la explicarea cauzelor conflictului transnsitrean, s-a evidențiat că, în realitate, acesta a fost un conflict între elita autohtonă și cea rusofonă, pentru controlul resurselor valoroase, transpus în conflict politic și ajuns apoi la confruntarea armată în Transnistria. Republica Moldova a greșit acceptând condiția pusă de Rusia, că aceasta își va retrage armata din zona respectivă când se va soluționa conflictul, deoarece Moscova nu a avut niciun interes să ajute la soluționarea pașnică a acestuia.

Pentru că nu are graniță comună cu Rusia, Republica Moldova se află într-o situație mai avantajoasă decât alte foste republici sovietice. Acesta este și un motiv pentru care Moscova nu a dorit să alipească Transnistria la teritoriul său național. Unii participanți au fost de părere că reintegrarea Transnistriei în Moldova va avea loc în viitor, dar cu costuri foarte mari, iar printre acestea nu trebuie să se regăsească blocarea aderării Republicii Moldova la UE. În prezent, Transnistria este un avanpost al Rusiei, iar populația de peste Nistru a fost îndoctrinată pro-Rusia timp de decenii, astfel că a ajuns să aibă altă viziune asupra istoriei decât majoritarii moldoveni/români de pe malul drept al Nistrului. De aceea, schimbarea mentalității colective este un proces dificil și de durată. Înghețarea conflictului de la Nistru poate fi văzută ca o conservare la scară redusă a proiectului identitar sovietic.

A fost evidențiat rolul istoric al malului stâng al Nistrului, anume cap de pod pentru operații militare. Linia Nistrului a reprezentat granița dintre civilizații diferite, ulterior dintre lumea liberă și lumea totalitară. Războiul de pe Nistru va avea un impact puternic asupra malului stâng al Nistrului, în sensul că acest cap de pod va fi din ce în ce mai izolat de „metropolă" (Rusia). S-a mai arătat că transformarea actualei misiuni de menținere a păcii din Transnistria în misiune civilă cu prezență multinațională prezintă atât avantaje, cât și dezavantaje. Actualmente, atât forțele de menținere a păcii cât și cele care apără regimul separatist, se află ilegal pe teritoriul Republicii Moldova. Reprezentantul Ucrainei (Filipenko)

a afirmat că țara sa nu a intervenit în conflictul transnistrean, deoarece exista riscul să fie considerată stat agresor de către Republica Moldova. În opinia sa, Vladimir Putin dorește să răstoarne guvernul pro-occidental de la Chișinău, de aceea România și mai ales UE și SUA trebuie să ofere mai mult sprijin statului moldovean.

În ceea ce privește securitatea militară a Republicii Moldova, s-a afirmat că armata națională este încă slab dotată, pentru că ani la rând a fost neglijat sectorul de securitate și apărare. Deși țara e neutră, situația existentă în Ucraina vecină arată că nu se poate dispensa de o armată bine înzestrată și instruită. De asemenea, țara e prea dependentă de importurile de energie.

În intervenția sa, reprezentantul ISPAIM, asistent de cercetare George Alin Oprea a vorbit despre politica Uniunii Europene față de vecinătatea sa sudică și estică, scoțând în evidență și explicând de ce statele membre din vestul Europei precum Franța și Germania au acordat până acum o mai mare importanță vecinătății sudice în raport cu cea estică, cu repercursiuni în ceea ce privește implicarea UE în gestionarea conflictelor înghețate. De asemenea, au fost identificate posibile măsuri pe care Uniunea Europeană le-ar putea lua în contextul unei mai mari implicări a acesteia în vecinătatea sa estică, în general și apoi, în particular, aplicat pe dosarul transnistrean, două exemple fiind: adăugarea de către UE a unei dimensiuni de securitate în cadrul Parteneriatului Estic și depunerea de eforturi comune împreună cu SUA pentru ca cele două să fie incluse cu drepturi depline în cadrul Formatului 5+2. În cadrul dezbaterilor, s-a remarcat că politica „pașilor mici" practicată de Republica Moldova, ce cuprinde măsuri de consolidare a încrederii între cele două maluri ale Nistrului (admiterea vehiculelor transnsitrene în traficul internațional, accesul agricultorilor moldoveni la terenurile agricole din stânga Nistrului, etc.), criticată adeseori de experți, poate fi privită totuși într-o lumină favorabilă, deoarece Chișinăul nu face altceva decât să își ajute proprii cetățeni, indiferent pe care mal al Nistrului ar locui aceștia. În ceea ce privește Mecanismul de reglementare 5+2 al conflictului transnistrean, care ar putea să fie modificat prin ridicarea statutului UE și al SUA de la rangul de observatori la cel cu membri cu drepturi depline, s-a atras atenția asupra faptului că acest format de negociere este relevant și eficient doar dacă toți actorii implicați în proces vor avea în vedere cauzele reale ale izbucnirii războiului de la Nistru. Unii participanți din Republica Moldova și Ucraina au afirmat că România trebuie să fie un participant activ la formatul 5+2.

În cadrul secțiunii dedicate comunicărilor, cercetătorul ISPAIM Șerban Filip Cioculescu a arătat că statele-națiune moderne s-au construit pe baza unor mituri și narațiuni politice care implicau necesitatea de a aduce sub aceeași oblăduire politică toți membrii unui grup identitar, adică etno-religios, distinct. Există situații în care națiunile învecinate revendică simultan controlul asupra unor teritorii locuite de populații înrudite etnic și, uneori, religios. Cum e imposibil din punct de vedere material ca același teritoriu să fie guvernat simultan de două state suverane, acestea au fie soluția de a-l împărți, fie să concureze politic ori militar pentru acesta. Grupurile identitare se structurează și trec la acțiune pe baza unor mituri politice și a unor narațiuni auto-justificatoare. Antreprenorii identitari acționează ca lideri care coagulează emoțiile colective și energiile grupurilor care urmăresc scopul formării unei entități de tip statal.

Dezghețarea conflictelor înghețate urmează anumite modele istorice: statul care se vede privat de un teritoriu va încerca să recurgă din nou la forța militară spre a obliga entitatea secesionistă să revină sub controlul său, ori entitatea secesionistă va căuta redeschiderea ostilităților, spre a atrage de partea sa un stat protector și a reuși separarea și *de jure* nu doar *de facto* de țara în granițele căreia s-a aflat anterior. O a treia posibilitate este ca statul care sprijină o entitate secesionistă din altă țară să caute redeschiderea conflictului spre a obține o victorie militară zdorbitoare și un statut legal recunoscut pentru cea dintâi.

În opinia altor participanți, conflictele înghețate din spațiul ex-sovietic trebuie înțelese în contextul unei matrice istorice post-coloniale, deoarece prin proclamarea unor noi state independente, anumite grupuri etnice minoritare au decis să conteste proiec-

tul național asumat de majoritari. Acestea au găsit sprijin la fosta putere colonială, Rusia, care s-a afirmat ca stat-sponsor al grupărilor separatiste din arealul extins al Mării Negre. Fără statele-sponsor (Rusia de obicei, dar și Armenia în conflictul din Nagorno-Karabah), aceste conflicte separatiste nu ar fi existat sau nu ajungeau la forma violențelor militare.

De-a lungul istoriei sale, Rusia s-a simțit constant amenințată de ideile occidentale și de puterea militară a unor state vestice. S-a arătat că lucrările politologului britanic Mark Galeotti conțin un paradox: simțindu-se amenințată, Rusia, pentru a-și spori securitatea, apelează la anexări teritoriale, de-a lungul istoriei acest stat ducând războaie cu aproape toți vecinii. De asemenea, Moscova protejează minorități etnice contra statelor unde acestea se găsesc, aplicând o matrice comportamentală post-colonială. Ea desprinde teritorii secesioniste, pe unele le recunoaște ca state independente și apoi le integrează militar și economic în structurile sale. De exemplu, Osetia de Sud, dar și Abhazia, nu pot avea o independență reală față de Rusia.

Președintele Vladimir Putin nu este deloc o figură întâmplătoare. Occidentul se teme de el, dar comportamentul lui se înscrie în tiparul psihologic al rușilor, aceștia, de-a lungul istoriei, simțind nevoia să fie conduși de lideri cu mână forte. Putin a avut de la început o atitudine destul de ostilă față de Occident, dar a avut nevoie de timp să-și consolideze puterea pe plan intern, pentru o politică externă mai asertivă. Occidentul trebuie să adopte o altă poziție, una proactivă, nu de așteptare pasivă a unei Rusii post-Putin. Putin și politicienii din cercul său decizional consideră că naționalismul ucrainean tinde să transforme Ucraina într-o anti-Rusie, propagând democrația și liberalismul de sorginte vestică în spațiul considerat ca aparținând marii națiuni ruse. Astfel, Ucraina independentă ajunge să fie percepută ca un pericol existențial la adresa proiectului politic rusesc. Rușii au ajuns să creadă că visul lor de mărire, de refacere parțială a Uniunii Sovietice, e o necesitate istorică.

Din punct de vedere militar, tentativa Rusiei de a cuceri rapid Ucraina și a-i schimba conducerea politică, s-a dovedit un mare eșec, din cauza comiterii unor erori strategice, logistice și tactice pe câmpul de luptă. Țara nu are destulă resursă umană pregătită corespunzător pentru un război modern, nici destule arme și muniții avansate tehnologic iar dispersarea eforturilor militare pe mai multe direcții i-a slăbit mult eficiența militară. Actuala mobilizare în masă a sute de mii de rezerviști, care sunt trimiși rapid pe front cu o minimă pregătire și slab înarmați, denotă eșecul tentativei Rusiei de a trece la o armată profesionistă, în perioada 2008-2012. Din 2013 s-a revenit la conceptul de forțe mixte, pe lângă profesioniști, fiind și conscripții recrutați anual. Trupele ruse sunt reduse numeric față de standardele anunțate, nemotivate, măcinate de corupția corpului ofițeresc. O brigadă de 3500 de soldați are de fapt 2500, iar echipajele tancurilor și TAB-urilor sunt reduse numeric semnificativ, ceea ce le vulnerabilizează pe câmpul de luptă.

Pe parcursul conferinței, s-a expus ideea că cea mai indezirabilă variantă de terminare a războiului din Ucraina o constituie un eventual acord ruso-american, deoarece s-ar putea vorbi în acest caz de o reîntoarcere la doctrina suveranității limitate (doctrina Brejnev). De aceea, trebuie ca acordul de pace să fie încheiat între Rusia și Ucraina. S-a amintit că statele occidentale au încheiat înțelegeri cu Hitler la München în 1938, cu consecinte devastatoare, concluzia fiind că Putin nu trebuie acceptat ca participant în cadrul discuțiilor de pace decât dacă este decis să pună capăt războiului fără anexiuni teritoriale.

Unele voci au arătat că Federația Rusă nu ar fi trebuit să fie recunoscută automat ca succesoare a URSS în cadrul ONU, pentru că a primit ușor un loc permanent în cadrul Consiliului de Securitate ONU. Astfel, ea nu a parcurs același drum precum statele post-sovietice și nu a dat dovadă de responsabilitate și dorința de a respecta Carta ONU cu adevărat. Rusia a ajuns azi o putere regională, față de URSS care a fost o superputere. Moscova dorește o ordine internațională multipolară, dar nu are destule resurse politice, economice și militare pentru a redeveni mare putere.

În comunicarea sa, asistentul de cercetare științifică George-Alin Oprea a pornit de la constatarea că Federația Rusă s-a folosit în mod selectiv de precedentul Kosovo pentru a-și justifica o politică externă asertivă în

spațiul ex-sovietic, soldată cu recunoașterea independenței Abhaziei și Osetiei de Sud și anexarea Crimeii. În contextul menționării în trecut a Transnistriei de către președintele Putin ca exemplu de o eventuală aplicare a precedentului Kosovo, lucrarea a arătat că cele două conflicte sunt complet diferite atât prin prisma caracteristicilor (tiplogie și structură etnică a societăților respective) cât și a incongruenței parcursului juridic al provinciei Kosovo către declararea independenței cu situația din raioanele din stânga Nistrului ale Republicii Moldova, o deosebire fundamentală fiind că declararea independenței Kosovo trebuie studiată în contextul prevederilor Rezoluției 1244 (1999) a Consiliului de Securitate al ONU, care a transferat responsabilitatea Serbiei asupra acestui teritoriu către misiunea Națiunilor Unite. În Transnistria, acest lucru nu s-a petrecut, iar misiunea de pacificare nu are mandatul Națiunilor Unite. În continuare, au fost prezentate motivele pentru care Rusia nu s-a abătut de-a lungul timpului de la principiul respectării integrității și suveranității Republicii Moldova, ce țin de nevoia Rusiei de a menține conflictul în stare înghețată, ca o pârghie importantă de influență asupra Republicii Moldova, cu scopul îndepărtării Chișinului de perspectiva de integrare euro-atlantică. În final, au fost creionate perspectivele evoluției situației din stânga Nistrului , arătându-se că, pentru moment, situația actuală de conflict înghețat din Transnistria este preferată de Moscova, mai ales în contextul evenimentelor din Ucraina, care nu îi dau posibilitatea Rusiei să spere la o victorie decisivă. În același timp, nu trebuie uitat că politica agresivă a Rusiei este imprevizbilă și că problema precedentului Kosovo este doar un pretext pentru acțiunile Moscovei și nu o chestiune de principiu.

În discuțiile prilejuite de această comunicare, a fost enunțată ideea potrivit căreia Chișinăul ar putea declara în mod oficial teritoriile din stânga Nistrului drept zonă de ocupație a Federației Ruse. De asemenea, s-a discutat despre posibilitatea ca statul moldovean să recunoască independența autoproclamatei republicii nistrene, aducându-se ca argument imposibilitatea reintegrării cetățenilor de pe malul stâng al Nistrului în corpul social al Republicii Moldova după cei treizeci de ani de separare *de facto*. A fost evidențiat și rolul organizațiilor internaționale în tentativa de a ajuta la soluționarea conflictului transnistrean. Astfel UE, prin Politica Europeană de Vecinătate și Parteneriatul Estic, a încercat să susțină procesul de democratizare și modernizare a Republicii Moldova. De asemenea este parte și a formatului 5+2 creat sub egida OSCE. La rândul său, OSCE s-a dorit implicată activ în eforturile diplomatice pentru rezolvarea pașnică a conflictelor regionale, dar nu a avut cu adevărat succes, deși Rusia este unul dintre membrii fondatori ai organizației.

Conferința a constituit un excelent prilej pentru un sincer schimb de opinii între participanți pe o tematică de actualitate, remarcându-se varietatea abordărilor, determinată de prezența la eveniment a specialiștilor din mai multe ramuri ale științelor socio-umane, istorici și experți în geopolitică și securitate. De asemenea, unii participanți la această conferință au fost la un moment dat direct implicați în formularea politicii externe a Republicii Moldova ca membrii ai Guvernului sau ca ambasadori, ceea ce a constituit un valoros plus de expertiză în cadrul acestei manifestări științifice. Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că evenimentele dramatice ce se petrec în Ucraina din 24 februarie 2022 nu au reprezentat doar un argument pentru alegerea tematicii conferinței, ci au reamintit participanților, dacă mai era cazul, de noua realitate în care trăim cu toții de 9 luni. Artiom Filipenko, expert în cadrul Institutului Național de Studii Strategice din Ucraina, nu a putut fi prezent la Chișinău pentru a-și susține comunicarea științifică, deoarece s-a înrolat voluntar în Armata Ucrainei, aflându-se pe front. De aceea, el și-a înregistrat discursul de la fața locului, printre zgomotele de împușcături specifice unui câmp de luptă, cei prezenți în sală fiind profund emoționați de dorința acestuia de a contribui la manifestarea științifică în condiții deosebit de vitrege.

Toate lucrările prezentate în cadrul conferinței vor fi publicate într-un număr special al Anuarului *Studii de securitate și apărare,* elaborat și editat de către Agenția pentru Știință și Memorie Militară.

Pe lângă panelurile și comunicările științifice, în cadrul programului oficial al confe-

rinței, în data de 27 octombrie, participanții au asistat la vernisarea expoziției cu genericul „Armata Română și Casa Regală a României". Aceasta a cuprins 28 forografii reprezentând scene din viața regilor României și a miltarilor din perioada 1883-1946, traversând toate momentele cruciale din istoria comună a Basarabiei și a României. Evenimentul a fost organizat de Ambasada României în Republica Moldova, Agenția pentru Știință și Memorie Militară, Muzeul Județean Argeș și Arhivele Militare Naționale Române.

RECENZII

Michael O'Hanlon, 2021: *The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint,*

Yale University Press, the United States of America, 304 pages,
ISBN:978-0-300-25677-2

Reviewed by **Sebastian Blidaru**, *Ph.D. in Political Sciences, researcher at the Institute for Political Studies of Defence and Military History, Ministry of National Defence, Romania*

The grand strategy of the United States is a popular topic among researchers and experts in the field of international relations-security studies and has been the subject of numerous debates over the years. This vast literature captures the attempts of various authors to identify the right strategy to serve the United States interests. Thus, a well-known set of grand strategic choices was created - Realist/Neorealist or Liberal/Neoliberal - that includes alternatives such as: primacy (or hegemony), selective engagement, offshore balancing, (neo)isolationism, collective security and cooperative security[1]. Michael O'Hanlon's book, "*The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint*", joins this debate[2] and proposes a variant of grand strategy for the United States.

The publication of this book comes in a complicated international context in which, on the one hand, the relationship between the United States and the Russian Federation is extremely tense, especially after the Russian military intervention of February 24, and on the other hand, we are witnessing an increase in China's assertiveness. These elements make the current discussion regarding the U.S. grand strategy extremely relevant.

Michael O'Hanlon, senior fellow and director of research in Foreign Policy at the Brookings Institution and professor at Georgetown, Columbia and George Washington universities, outlines a grand strategy called resolute restraint. This strategy involves, firstly, upholding the U.S. commitments to allies security and the rules-based world order, and secondly, stopping the process of alliances expansion, avoiding drawing first blood in any crisis and finding pragmatic compromises on nuclear issues with North Korea and Iran. In other words, the United States must defend its core interests and limit its ambitions. Besides these elements, O'Hanlon expands the list of threats created by the Pentagon by adding a secondary set of biological, nuclear, climatic, digital and internal-societal dangers.

The book is divided into eight chapters. After the first two chapters that present the general context and the central idea of the book, the next four address the five classic threats identified by the Pentagon. Chapter seven refers to an alternative list of dangers, and chapter eight focuses on the future of the U.S. armed forces. In addition, the concluding remarks provide an overview of the book by resuming the most relevant arguments.

The first chapter, "*An Age of Fragile Peace and an Unsure America*", is introductory in nature, insisting on painting a broader picture that includes both the current international environment and the internal dimension of the United States. In the context of the lack of consensus regarding the grand strategic path to follow, Michael O'Hanlon argues that, in the case of the U.S., an approach that abandons the residues of previous periods and is tailored to this unique moment is needed.

Starting from these elements, the second - and probably the most important - chapter presents the general logic of resolute restraint. In addition to what has already been mentioned regarding this grand strategy (concept defined as "the country's overall approach to ensuring its national security against physical threats"[3]), O'Hanlon also highlights the fact that resolute restraint borrows ideas from the containment doctrine proposed by George F. Kennan such as the following: certain regions of the world are more strategically important than others; military alliances must be used selectively to defend key strategic regions; economic instruments of statecraft are just as important as military tools in making national security policy[4].

The third chapter that analyses the threat represented by the Russian Federation proposes to end the expansion of the North Atlantic Alliance to countries such as Ukraine or Georgia and to create a new security architecture in Eastern Europe - a permanent neutrality of the countries in this region - which also takes into account the interests of the Kremlin. Next, the book points out that the grand strategy of the U.S. must reduce the chances of a major war with China (a nuclear state) in scenarios such as Taiwan and prevent potential trends in the spheres of economics, science and technology that could create an advantage for Beijing. The next section suggests the need for a firm commitment to the military alliance between the United States of America and the Republic of Korea and the development of a flexible approach to the administration in Pyongyang that prevents escalation of crises and limits, rather than eliminates, North Korea's nuclear arsenal. In the case of the Middle East, O'Hanlon specifies that the U.S. grand strategy should be readjusted in accordance with the decrease in importance of this region.

Chapter seven is an original contribution of the book because it expands the framework of threats to the United States by adding biological, nuclear, climatic, digital, and internal dangers (domestic cohesion and cooperation). This other list of threats is relevant, in O'Hanlon's view, because it "[…] could, especially when juxtaposed with those from the classic 4+1 list of real or possible U.S. adversaries, wreak huge damage."[5]

Finally, chapter eight, "*The American Armed Forces*", argues that the United States, in order to successfully achieve all the goals of the grand strategy of resolute restraint, needs a modern and ready military force.

A discussion of the ideas contained in "*The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint*" must relate to the strengths and weaknesses of the book. The real test for a paper on foreign policy is whether it offers useful advice. Based on this, we can say that Michael O'Hanlon developed a version of grand strategy that can be described as honest and realistic. For example, supporting the security interests of the allies of the United States is proving to be an essential element in the current international reality in which the Russian Federation threatens European peace and security. Moreover, O'Hanlon's coherent differentiation between his grand strategy and alternatives such as "offshore balancing" or "restraint" makes resolute restraint seem like a balanced option for the future of the United States.

A weak point of the book is the fact that it focuses, for the most part, only on the military dimension of grand strategy and ignores other relevant spheres of statecraft. The concept of grand strategy defined as a grand plan[6] implies the avoidance of restriction and the use of military, economic and diplomatic means. It is true that Michael O'Hanlon mentioned that he takes a more nuanced approach in understanding the book's central term, placing greater emphasis on matters of war and peace[7], but this perspective would reduce a state's grand strategy to the Clausewitzian concept of strategy. Thus, throughout the book there is a need to develop in more detail the other two components - economic and diplomatic - of the grand strategy of resolute restraint.

Another weakness arises from the fact that a large part of the book does not precisely deal with the subject of grand strategy. More specific, a grand strategy is concerned only with advancing the vital interests of a state, but in "*The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint*", the focus falls predominantly on elements such as the particular strategy for a problematic region like Europe or the Middle East. These interests of secondary, or even tertiary

importance, have their degree of relevance to the grand strategy of the United States, but can be addressed at the level of the state's military or foreign policy strategy.

In the final analysis, it should be noted that Michael O'Hanlon's book is written in a clear manner. This fact, as well as those already presented, make "*The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint*" to be a valuable contribution that deserves to be read by a well-informed audience such as researchers, students and academics, as well as by those who are interested in the subject of American grand strategy.

Endnotes

[1] Rodger A. Payne, "Cooperative Security: Grand Strategy Meets Critical Theory?" *Millennium: Journal of International Studies* 40, no.3 (2012): p.609.

[2] Some suggestive elements for sketching an overview of this debate are the following: Stephen M. asserts regarding the position of the U.S.A. in the international system that "[...] is best understood as one of primacy. The United States is not a global hegemon, because it cannot physically control the entire globe and thus cannot compel other states to do whatever it wants [...] Nonetheless, the United States is also something more than just 'first among equals'" Stephen M. Walt, *Taming American Power. The Global Response to U.S. Primacy*, (New York: WW Norton and Company, 2006), p.31;

Robert J. Art, an exponent of the Realist camp, has written on numerous occasions about possible alternatives for the United States. Thus, starting from the perspective that grand strategy focuses on the relationship between force and politics, Robert J. Art argues, for the particular case of the U.S., that the best option is selective engagement, which "[...] aims to keep the United States secure and prosperous - classic realist goals - but also goes beyond them to reach for liberal goals as well" Robert J. Art, *A Grand Strategy for America*, (U.S.A.: Cornell University Press, 2003), p.123;

Christopher Layne, another realist scholar strongly engaged in this debate, argues that "The story of American grand strategy over the past six decades is one of expansion, and that strategy's logic inexorably has driven the United States to attempt to establish its hegemony in the world's three most important regions outside North America itself: Western Europe, East Asia, and the Persian Gulf." Christopher Layne, *Pacea Iluziilor. Marea strategie americană din 1940 până în prezent*, (București: Polirom, 2011), p.61. Layne states that the United States has at its disposal four ideal-types of grand strategy that it could adopt, but in his view, the best option is offshore balancing, which is "[...] a multipolar – not a unipolar – strategy, and therefore it would accommodate the rise of new great powers while simultaneously shifting, or devolving, to Eurasia's major powers the primary responsibility for their own defense." Christopher Layne, *Pacea Iluziilor. Marea strategie americană din 1940 până în prezent*, (București: Polirom, 2011), p.216. This "exit ramp" would allow, in Layne's view, to "[...] escape from the tragedy of great power politics that befalls those that seek hegemony." Christopher Layne, *Pacea Iluziilor. Marea strategie americană din 1940 până în prezent*, (București: Polirom, 2011), p.246;

In the Liberal/Neoliberal camp, most scholars participating in the debate on the U.S. grand strategy favour cooperative security. An exponent of this camp is John G. Ikenberry who supported the idea of cooperative security and argued that "This liberal grand strategy is based on the view that American security and national interests can be best advanced by promoting international order organized around democracy, open markets, multilateral institutions, and binding security ties." John G. Ikenberry, "American Grand Strategy in the Age of Terror," Survival: Global Politics and Strategy 43, no.4 (2001): p.26.

[3] Michael O'Hanlon, 2021: *The Art of War in an Age of Peace. U.S. Grand Strategy and Resolute Restraint*, Yale University Press, United States of America, p.22.

[4] O'Hanlon, 2021: *The Art of War in an Age of Peace*, pp.25-26.

[5] O'Hanlon, 2021: *The Art of War in an Age of Peace*, p.163.

[6] Nina Silove analysed the problematic intellectual history of the concept of grand strategy and proposed three distinct ways of defining it. One of these sees the grand strategy of a state as a "grand plan" - "the detailed product of the deliberate efforts of individuals to translate a state's interests into specific long-term goals, establish orders of priority between those goals, and consider all spheres of statecraft (military, diplomatic, and economic) in the process of identifying the means by which to achieve them." Nina Silove, "Beyond the Buzzword: The Three Meanings of 'Grand Strategy'", *Security Studies* 27, no.1 (2017): p.23.

[7] O'Hanlon, 2021: *The Art of War in an Age of Peace*, p.221.

Autori: John. R. Allen, F. Ben Hodges, Julian Lindley-French

Titlu: *„Viitorul război și apărarea Europei”*

An apariție: 2021 *(Oxford University Press)*
2022 (Traducere în limba română)
Editura: Editura Militară
Traducere: Ambasador Sergiu Celac,
Ambasador Doru Costea

Apariția acestui volum tradus în limba română, lansat la începutul lunii septembrie a.c., reprezintă un eveniment ce merită a fi menționat, având în vedere noile realități geostrategice și instabilitatea creată de războiul nejustificat al Rusiei împotriva Ucrainei, atât pentru Europa, cât și pentru restul lumii.

Autorii volumului sunt doi generali americani - generalul (ret.) John R. Allen, generalul-locotenent (ret.) Ben Hodges, precum și reputatul profesor și expert britanic Julian Lindley-French.

John R. Allen este general al Infanteriei Marine a SUA și fost comandant al NATO International Security Assistance Force (ISAF) și al Forțelor SUA în Afganistan. Din 2017 ocupă funcția de președinte al *Brookings Institution*. Anterior a activat, în cadrul aceluiași institut, în calitate de președinte pentru problemele de securitate și strategie și *distinguished fellow* în cadrul programului de politică externă.

Generalul-locotenent (ret.) Ben Hodges a fost comandant al Comandamentului Aliat pentru Forțe Terestre (LANDCOM) de la Izmir, Turcia (2012-2014) și comandant al Forțelor SUA în Europa (2014-2017) la Wiesbaden, Germania. În prezent, generalul-locotenent (ret.) Hodges e consilier principal la *Human Rights First*, o organizație internațională non-profit care se ocupă de drepturile omului și are sediul la New York, Washington D.C. și Los Angeles. Generalul Hodges este, de asemenea, titularul catedrei Pershing de studii strategice la Centrul pentru Analiza Politicilor Europene (CEPA), Washgton D.C., SUA.

Julian Lindley-French este profesor universitar, un reputat expert în domeniul relațiilor internaționale și autor a numeroase cărți și articole. Până în 2017 a ocupat funcția de vicepreședinte al *Asociației pentru Tratatul Nord-Atlantic* iar, în prezent, este *Distinguished Visiting Research Fellow* la Universitatea Națională de Apărare din Washington, *Senior Fellow* la Institute for Statecraft din Londra, director al *Europa Analytica* din Țările de Jos și *Fellow* al Institutului Canadian pentru Afaceri Globale. De asemenea, e fondator și președinte al *Alphen Group*, un *do-thank* strategic la nivel înalt.

În introducere, autorii dezvăluie faptul că lucrarea a fost scrisă pe fundalul crizei Covid-19 și oferă o nouă perspectivă asupra modului în care pacea și securitatea pot fi menținute în Europa.

Volumul începe și se încheie cu câte un scenariu care înfățișează o Europă răpusă de pandemia de „Covid-29”, atacată în 2030 de Rusia, susținută de China. Primul scenariu este unul sumbru, care prevede, așa cum sugerează și titlul *„Europa înfrântă”*, învingerea Europei, în ciuda sprijinului oferit de Statele Unite. Al doilea scenariu descrie o Europă apărată, pregătită pentru a face față unui viitor război.

Astfel, cartea se compune din două părți, dedicate analizării celor două scenarii, prima partea a volumul fiind împărțită în nouă capitole.

Capitolul 1 „Covid-19 și dilema apărării europene" examinează impactul pandemiei asupra viitorului apărării europene și descrie modul în care Rusia și China ar putea exploata criza sanitară prin utilizarea războiului informațional.

Capitolul 2, intitulat „Sfârșitul începutului?", analizează evoluția apărării europene de la 1944 până în prezent, prin expunerea provocărilor curente și viitoare, dar și a celor din trecut care oferă o multitudine de învățăminte pentru a face față unui viitor război european și pentru asigurarea unei viitoare apărări.

Capitolul 3 „Rusia și flancurile de nord și de est ale Europei" examinează amenințarea militară pe care o reprezintă Rusia și conține patru întrebări care, potrivit autorilor, stau la baza acestei cărți: Și dacă descurajarea eșuează? Ce este descurajarea și care este raportul acesteia cu viitoarul apărării Europei? Cum văd diferiți europeni descurajarea și apărarea? Unde începe apărarea Europei și unde se sfârșește?

Capitolul 4 „Demoni și dragoni: flancul sudic al Europei" se referă la dilema apărării Europei. Capitolul analizează, pe lângă amenințarea Rusiei, o serie de amenințări venite din partea actorilor statali (inclusiv China) și non-statali, care incorporează elemente ale războiului hibrid și pune în discuție noi măsuri și abordări pe care europenii ar trebui să le adopte pentru a-și asigura propria securitate.

Capitolul 5, intitulat „China", se referă la rolul Chinei în criza pandemică și repercusiunile acesteia asupra reputației și asupra ambițiilor sale geostrategice. De asemenea, este analizată relația tot mai tensionată dintre China și Statele Unite, și subliniază că ascensiunea Chinei ar putea reprezenta, în viitor, motorul geopoliticii și al unei versiuni de secol XXI a Machtpolitik.

Capitolul 6 „Ar mai putea (încă) NATO să apere Europa?" analizează implicațiile strategice asupra apărării europene pe care le-ar putea avea o eventuală imposibilitate a Washingtonului de a-și menține garanțiile de securitatea acordate europenilor. Capitolul se focusează asupra supraextinderii Statelor Unite și a schimbărilor în plan de politică externă, de securitate și apărare a SUA.

Capitolul 7 „Ar putea Europa să apere Europa?" explorează varianta asigurării apărării Europei de către europeni, fără sprijinul americanilor. Capitolul ridică mai multe întrebări de importanță vitală pentru Europa: Cum ar dori și ar putea Europa să se apere de amenințările complexe care apar în urma instabilităților venite din Sud, Est și Nord? Mai este NATO punctul focal natural și instituționalizat al apărării Europei? Vor ajunge vreodată realitate sistemul de apărare europeană și integrarea apărării? Cum își vor permite europenii cheltuielile necesare pentru asigurarea propriei apărări?

Capitolul 8, intitulat „Hiperrăzboiul. Flancurile nuclear și digital ale Europei" constituie capitolul central al volumului. Acesta se focusează pe importanța definitorie a tehnologiilor de ultimă generație în construcția arhitecturii de apărare și descurajare necesară pentru a face față unui viitor război.

Capitolul 9 „Apărarea Europei" analizează opțiunile politice ale aliaților în urma crizei Covid-19 și a lecțiilor învățate, precum și crearea unui echilibru între gestionarea relațiilor cu Rusia și măsurile de asigurare a propriei apărări, prin asumarea unor responsabilități strategice mai mari de către europeni.

Volumul se încheie cu Scenariul 2, intitulat „Europa apărată", în care „descurajarea este înfăptuită, apărarea colectivă este confirmată, iar viitorul război este preîntâmpinat".

Fără îndoială, cartea reprezintă o lectură captivantă și, în același timp, foarte importantă, având în vedere noile realități. Într-o lume care se confruntă, pe lângă vechile provocări, cu repercusiunile pandemiei de Covid-19 și cu agresiunea Rusiei împotriva Ucrainei, avem o Europă mult mai vulnerabilă. Volumul subliniază în mod clar necesitatea înțelegerii fenomenelor care impactează mediul european de securitate, precum și a măsurilor ce trebuie întreprinse pentru a asigura securitatea și apărarea Europei, și implicit a României. Deși volumul este destinat, cu precădere, specialiștilor, poate fi o lectură utilă pentru toți cei interesați de domeniul apărării și securității, și de cel al relațiilor internaționale.

Daniela Șișcanu